

ВІСНИК ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ У.С.С.

Ювілейне
видання
журналу-
альманаху.
1918/19 — 1953/4.

Зредагували Микола Угрин-Безгрішний і Володимир Боярин

У 2-3 Кіш Українського Сталого Вісника-РБ 1918 містив територіальна Р.Г.

Вісник Пресової Кватири

Українських Вісних Стрипців

Виходить щомісяця — Видав Пресова Кватиря У.С.С.
Редакція: Микола Угрин-Безгрішний та А. Лотоцький

Іван СФранко

На провеси буюче... Тільки зміг стати, порозу
вищили Отітов муратару і слабоси муратару-
кого лжав орати запустілу ниву Ваного йшло ли
во довіє черона занека хабаздан, а тільки ма-
нели хатинюк. А тількитанду був слабий, безси-
тій та йин орав. Любов до землі тільки дозала-
ла йому запустіти тількивалосити. Однак тільки
други орати. Та тількидукаси тільки на тосте-
ти, тільки не тільки віри, тільки праця на запустіти,
квітчиний тільки вилятили са. Тількитанду муратару
орав, тільки перед праці...

І знову запустіла муратару нива, знову заросла
хабаздан, а тількитанду тільки з тількитанду тільки
квітчинюк. А тільки тількитанду тільки са тількитанду,
квітчиний тільки хабаздан. Тількитанду тількитанду
тількитанду тількитанду, тількитанду. А тількитанду
тількитанду тількитанду...

1918

Герб України

З М І С Т :

	стор.
На зустріч Сонцю Золотому . . .	1
Усуус — Державник: Мотовилівка (Український Маратон. Низка спогадів про СС)	5
Михайло Думейв: Підбірці	18
Іван Стахів: УСС в боях під Семиківцями, над Стрипою, Підгаєччина	20
II. Спогад про Листопадові Дні	21
Др. Володимир Мурович: На спогад сл. п. сотника УСС Івана Цяпки-Скоропада	23
В. Терлецький: Клич	26
Михайло Думейв: Степи розлогі	26
Князь УСУСУ: Прийде яр!	27
Іван Стахів: Перший вимарш УСУСУ-ів із Львова	27
Козак Нитка — В. Чуйко — В. Боярин: Три листи	28
Дещо з хроніки „Пресової Кватири” УСС	30
Всячина	

Славні Товариші УСУСУСИ й СУСУСИ! (УСС і СС)

Наш невеличкий Курінь, а може вже тільки Сотня Українських Січових Стрільців і Січових Стрільців (1914, 1918) з великим тягаром років та важкими переживаннями, часто серед прикрих життєвих умов, вже нездібний сьогодні до будьякої творчої праці для добра нашої безталанної Батьківщини.

Однаке на нас лежить іще один, і це дуже важкий обов'язок, щоб, поки відійдемо, залишити по собі бодай невибагливу спадщину для грядучих поколінь. Це може й останній наш стрілецький обов'язок...

Безжалний дикий ворог знищив сливе всі наші пам'ятки на рідних землях. Не пощадив і святих могол!...

Тому збережим бодай те сумлінно й по-стрілецьки, що осталося у нашій пам'яті й душі вояцькій!

Пишімо спогади з минулих днів, малюймо й рисуємо картини і збираймо все те, що має будьякий зв'язок із визвольними змаганнями нашого ЛИЦАРСЬКОГО НАРОДУ!

При писанні не в'яжіться ні граматику, ні правописом, ні стилем.

Коли ж руки вже не дозволяють самим писати, диктуйте здоровішим ЗЕМЛЯКАМ!

За найкращі змістом спогади Президія «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС старатиметься висилати Товаришам в Європі грошеві премії з «ПРЕСОВОГО ФОНДУ УСС», що складається з особистих ощадностей активніших співробітників і принагідних жертв дійсних приятелів Українського Січового Війська.

Зібрані матеріали передавайте за океанами найближчим Станицям Братства УСС, або на адресу нашого секретаря на Європу тов. Івана Стахова, Sanatorium, Gauting b. München (Germany), або посилайте прямо поштою на адресу: Museum and Library, Ukrainian Cultural and Educational Centre, P. O. Box 3093, Winnipeg Man. Canada, де вже міститься досить багатий на всякові матеріали Відділ «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС.

Найдуться очевидно деякі молодші ЗЕМЛЯКИ, які питатимуть Вас, що це таке «Пресова Кватирка» УСС, тому подасмо тимчасово короткі відомості про неї. Докладніша історія появиться незабаром.

«ПРЕСОВА КВАТИРА» УСС — це культурно-музейна організація, яка намітила програму праці в Рогатинським Курені УСС перед вимаршем до Львова в 1914. Р. Б., оформилася у Станиці УСС у чеській Празі, Віногради, при вул. Челяковського, з кінцем 1914. Року Божого, при моральній і матеріальній допомозі сл. п. Дра Івана Пулюя, Дра Івана Горбачевського, проф. Олександра Барвінського, проф. Тершаківця, Дра Костя Восвідки, Дра Івана Рихла, о. Василика, дир. О. Солтиса, Дра О. Дереша, Асі й Ольусі Горбачевських, Василя Барвінського, студ. теол. Федусевича, Марусі Пулюївни, пань — Целевич, Алексевич, Марії Солтис та інших українських громадян і громадян, які в 1914. Р. Б. перебували у Празі.

Організація намітила таку мету: подарати до німецької і чеської преси відомості про УСС та про УКРАЇНУ, писати пропагандивні статті і брошури, відвідувати й допомагати українським воякам по шпиталях, засновувати школи для української молоді, організувати хори, оркестри, театральні гуртки, дбати про УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ, давати доповіді для українського й чужого суспільства, відбувати рокові свята за українськими звичаями, збирати світлин, друки, картини та інші важніші докумен-

ти, вести ХРОНІКУ українського життя у час війни, писати спогади, літературні твори з українською визвольною тематикою, komponувати пісні, видавати часописи, журнали, книжки, брошури, календарі, переписні листки тощо.

Головними секретарями «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС від 1914. Р. Б. були: Володимир Мосора («Місюрка»), Лесь Новина-Розлуцький, ЛесьПетрик, Андрій Дідик, Андрій Баб'юк (Ірчан), Іван Горянський, Антін Лотоцький (Тото Долого, Само собою не Руданський, Вільшенко), Михайло Гаврилко (дніпрянський Князь УСУСУ), Др. Роман Авдиківський (Маллий Нестор — хронікар на скитальщині), Михайло Хом'як (Дзядзьо УСС), Володимир Матвіас і сьогодні: головний секретар і заступник орудника Володимир Боярин, секретар і скарбник на Європу Іван Стахів.

В румунській неволі сумлінно секретарював і знаменито вів українську пропаганду полк. УСС Василь Вишиваний (Букарешт-Кальда-рушані).

Першу печатку «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС виготовлено в Празі 1914. Р. Б. в українській і німецькій мові чотирьокутного формату, що її вживала «ПРЕСОВА КВАТИРА» УСС (як двомовну) до 1. ЛИСТОПАДА 1918. Р. Б.

Діяльність «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС офіційно може припинити тільки військова чи політична влада Постою «П.К.» УСС, в загальному Уряд Самостійної Української Держави!

«ПРЕСОВА КВАТИРА» УСС ніколи досі не переривала своєї діяльності по мимо жажливих політичних і воєнних умовин, ні на рідних землях, ні на скитальщині.

Під польською окупацією тісні зв'язки держала з Українським Музеєм у Празі, з Митрополитом Кир Андреем Шептицьким, з «Просвітою», з Наук. Тов. ім. Т. Шевченка, з полк. УСС Василем Вишиваним у Франції, потім у Відні, зо сл. п. Іваном Боберським аж до його смерті в Югославії, з поетом Богданом Лепким у Кракові, сьогодні держить тісніші зв'язки з Музеєм Культурного Осередку у Вінніпезі (Канада).

Заходами «Пресової Кватири» УСС виходили: «Самохотник», «Самопал», «Усусу», «Вістник Пресової Кватири У.С.С.», «Червона Калина» в Коші Українського Січового Війська, незалежний орган громадського життя «БУДУЧИНА» у Львові 1918, у тому ж році неперіодичний, гумористично-сатиричний, ілюстрований журнал «БОМБА» у Львові, в Рогатині під польською окупацією журнал «Рогатинець» у Рогатині й основано Видавництво «ЖУРАВЛІ», в «Українській Дивізії» УНА «Сурми грають», на скитальщині в Байроїті «ОБРИЙ», «ГРИМ», «САМОХОТНИК НА СКИТАЛЬЩИНІ»...

Треба вірити, що по мимо противних вітрів «ПРЕСОВА КВАТИРА» УСС працюватиме аж до остаточного оформлення САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

Дійсним співробітником «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС стає той, який пересилас до неї письмові матеріали (спогади тощо), спмагаючим членом, хто підтримує «П. К.» УСС матеріальними пожертвами на «ПРЕСОВИЙ ФОНД УСС» і моральними порадами.

За Президію «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС:

Володимир Боярин Микола Угрин-Безгрішній
г. секретар і част. орудника орудник

Іван Стахів
секретар і скарбник на Європу

Вістник Пресової Кватири УСС

Ювілейний журнал-альманах

1914 — 1918 — 1919

(1953 — 1954)

На зустріч сонцю золотому...

Випускаючи на чужині наш стрілецький журнал «ВІСНИК ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ УСС» на 1953-54 рр., віддаємо його з повним довір'ям до рук духом християнського й духом державного УКРАЇНСЬКОГО ЗАГАЛУ.

Появою цього журналу — ми, учасники, співтворці й живі ще свідки минулих історичних подій, бажаємо відмітити і вшанувати 35-ліття героїчного ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТСОТ ВІСІМНАДЦЯТОГО та не менше героїчного хоча може й більше трагічного ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТСОТ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТОГО Року Божого, а теж у зв'язку з тим і 40-ліття виступу першої УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ СИЛИ новітньої ДОБИ визвольних змагань УКРАЇНИ — Українських Січових Стрільців у ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТСОТ ЧОТИРНАДЦЯТОМУ Році Божому.

ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТСОТ ВІСІМНАДЦЯТИЙ Рік Божий — це був рік, у якому воплотилася велика й непохитна ВІРА всіх кращих дочок і снів України в її державне ВОСКРЕСІННЯ!

У цьому році стала здійснюватися задушевна, свята МРІЯ тих, які ще у глуху ніч — далеко до світанку, перші вийшли за смолоскипом ІДЕЇ при зброї в руках назустріч Сонцю Волі Золотому, щоб уловити ЙОГО перші блиски на вістря багнетів і шабель.

МРІЯ Українських Січових Стрільців — невміруча стрілецька ІДЕЯ, ідея ВІЛЬНОЇ, НЕЗАЛЕЖНОЇ, СОВОРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ і Збройної Боротьби за Неї!

Сонце ВОЛІ мусіло зійти в Україні, ця ДЕРЖАВА мусіла повстати, бо Вони незламно й фанатично вірили в це!!!

І тому пішли — покидаючи за собою в тузі рідних батьків і матерів, в дійсності повтікали від них таємно — з дому, чи з школи...

На сигнал стрілецької сурми, що пізнім літом 1914 р. розкотився гомоном уздовж узбіч Карпатського Бескиду від Сяну до Збруча й відбившись таємним відгомонам аж від дрімучих скель Кавказу — пролунав по всій українській землі по Кубань та закликав до бою за Україну, зліталися тисячами молоді галицькі січовики-соколи, а з ними молоді вірли з неокайданих гнізд Дніпра-Славутиці, й вирушали славним січово-стрілецьким шляхом — на кроваву війну...

Вони пішли тим бойовим шляхом, хоча їхня «мачуха», велика австро-угорська монархія — за перфідними підцептаними своїх шляхетсько-ляцьких дорадників та інших наших «приятелів» злякалась їхньої — не так чисельної, як спонтанно ідейної сили та зо зверх 30-тисячної маси стрілецьких добровольців, прийняла в легіон Українських Січових Стрільців, по ганебних «історіях» у городі Стрий — тільки дві тисячі ТАРАСОВИХ ДОБРОВОЛЬЦІВ...

Інші, неприйнятні, пішли — сціпивши зуби — по призиву мобілізації у дальших роках в австро-

угорські полки. З ними пішли теж туди змобілізовані їхні брати й батьки, і там заправлялись, щоб бути готовими до вирішального бою за Україну в майбутньому...

Пішли Українські Січові Стрільці, хоч їх і вдягнено в мадярські гондєвські шаравари й австрійські вояцькі шапки, на яких єдиною відзнакою, що визначала їх як УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІЙСЬКО, була тільки жовто-блакитна стрічка (чи кокарда) збоку.

Їх узброїли — мов на глум — старосвітськими важкими крісами — т. зв. «верндлями» — на всього один набій. Піддано їх під зверхню команду чужих генералів, а ті гнали їх — поділених на двадцятки — сливе на певну смерть і загибель у карпатських зворах.

Проте ВОНИ пішли!!!...

Хоча за ними скрипіли шибилиці їхніх кровних братів повішаних австро-угорськими «союзниками» за підозріння у толерованому досі й навіть піддержуваному австрійською владою «москвофілстві» (...?!...) — СТРИЛЬЦІ нестримно йшли — піднімати «ЧЕРВОНУ КАЛИНУ» — бойовий прапор української національної революції — та вільно братів-українців з московських кайдан.

І ніщо не спинювало їх!

А були вони всі як одна родина й один одному рідніший за брата!

Вони не питали один одного за партійними квитками, хоч і були всякі, всякі поміж ними, з усяких національно-політичних груп і напрямів того часу. Бо вони всі були одне: — УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРИЛЬЦІ!

Вони всі непохитно вірили у світле **прийде**шнє України, в її волю та в її державу.

І йшли!...

І не питали й не сперечались, яка це буде ця держава, — чи республіка, чи монархія — чи та або друга партія буде в ній при владі — чи це буде гетьман, чи президент, чи хто інший верховодити в українській державі. Їм було байдуже, хто **персонально** це буде й у чийх руках опиниться державна булава України, щоб тільки в чистих і дужих!

Вони надіялись, що як уже буде держава, тоді найдеться й **тмуча** голова та порядкуватиме нею на добро і щастя **всього** українського народу без будьяких різниць!

Нестримно йшли Українські Січові Стрільці своїм бойовим шляхом, позначеним такими славними побосвицями героїських перемог їхнього завзяття та їхньої зброї, як МАКІВКА, ЛИСОНЯ й багато інших. Бойовий шлях Українських Січових Стрільців (УСС) окропився рясно кров'ю — і злою ворожою і найшляхетнішою **рідною** — та устелився густо молодечими буйними головами тих **найкращих** зпоміж них, які впали на стрілецькому шляху в героїській боротьбі за ту **вимріяну** УКРАЇНСЬКУ

ДЕРЖАВУ.

Аж урешті стало сходити довго й тужно ждане **СОНЦЕ ВОЛІ ЗОЛОТЕ!**...

Спершу там — на СХОДІ, над Дніпром-Славутицею — та озарило своїм чудово-сяйним промінням Золотоверху Столицю і всю Степову Україну обабіч Дніпра...

Тоді багато УСС-ів, особливо тих, які опинилися були через полон поневоли на теренах бувшої російської імперії, стали вірлами злітатись туди, в Золотоверхий Київ.

Там вони — СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ — одні з перших — станули збройно на оборону молодого УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ перед новими московськими зазіханнями й ворожою навалою з Півночі.

Станули пліч-о-пліч поруч із найкращими з рідних братів-українців, які родились у Степово-Дніпровій Україні, тісніші батьківщині їхнього духового Батька Тараса Шевченка.

Настав бурхливий і героїчний 1918-ий рік...

Благословенний, Богом даний, рік української СЛАВИ!

Три сотні років проминуло вже з того часу, як в Україні був подібний, славний, історичний рік — 1648-ий, **Богдановий!**...

1918-ий — це був рік, що на його прихід — упродовж цілих століть від тих славних часів сивої вже давнини — надаремне в тузі чекали й за його прихід молили Всевишнього та змагались і знемагали в непосильному змаганні десятки минулих поколінь УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ...

І вимирали одні по одних безславно, не дождавшись ЙОГО...

Але нарешті він прийшов — **незабутній ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТСОТ ВІСІМНАДЦЯТИЙ!**...

І по віковій ночі темряви й державного та навіть свідомо-національного небуття зійшло над усіма просторами Української Землі **СОНЦЕ ВОЛІ ЗОЛОТЕ!**

1918-ий рік виповнив собою багато більше сторінок української історії, як десятки, а то й сотні інших років, які були досі.

Цей історичний РІК записався на тих незнищених сторінках ясним блакитом і блискучим золотом величавих **усенародніх** підйомів і легендарних визвольних чинів та подвигів української зброї!

Вже в першому місяці 1918-ого року — на одній із найбільше світлих — черговій сторінці тисячолітньої історії України **появляється пропам'ятна дата:**

— 22. СІЧНЯ.

В тому благословенному ДНІ дзвони Собору св. Софії в Києві подали всьому Українському Народові й цілому світові радісну **благовість** проголошену в ЧЕТВЕРТОМУ Універсалі Української Центральної Ради:

«Од нині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою Українського Народу».

А за кілька днів по цій величній історичній події — героїська оборона Золотоверхої Столиці молоді Української Держави проти першої хвилі московсько-більшевицької червоної навали.

Славний бій за Київський Арсенал і завзяті вуличні бої проти ворожої переваги по всьому Києві.

А на підступах до Києва — новітні українські **ТЕРМОПИЛІ-КРУТИ**, де московським червоним полчищам заступив дорогу до Столиці України своїми грудьми квіт української молоді, безсмертно-славний Студентський Курінь Січових Стрільців.

...«Іх — тут триста, як скло — Товариства лягло!»... Це сталося 29. січня 1918. р.

Легендарний Чин Крутянських Героїв — це один із найсвітліших, хоч і найбільше трагічних епізодів новітньої збройної визвольної боротьби Української Нації.

Дня 9. лютого 1918. Україна підписує в Бересті над Бугом (Литовському) **мировий договір** із тодішніми (т. зв.) Центральними Державами: Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією й Туреччиною. На основі визнання «де юре» чи «де факто» низкою держав Українська Народня Республіка виходить як самостійна держава і підмет міжнародного права на світову арену та вступає як рівнорядний і рівноправний чинник у «народів вольних колі».

В наслідку берестейського договору Українські Січові Стрільці — як одна з частин «союзної» німецько-австрійської армії — приходять у Степово-Дніпрову Україну та гостюють на історичних землях Запоріжжя.

В дні 29. квітня 1918. Року Божого — по століттях дум і сонних спогадів про бистрі «чайки», повні збройних чубатих очайдухів — ожило й радістю, хоч і коротко тривалою, зашуміло Козацьке Море, коли на щоглах кораблів чорноморської воєнної Флотії враз підлетіли вгору і гордо замаляли на вільному вітрі українські державні прапори.

І в тому ж дні — на зміну УНРеспубліці — початок кількомісячного періоду оспорюваної гетьманської «Української Держави».

А — як проминула рання золота осінь — і червона калина доспіла, тоді, як пожовкле листя спадало з дерев і настав **ДЕНЬ ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА**, — **Гонце Волі** зійшло врешті й над Західньою Карпатсько-Дністровою Україною.

Рано-вранці **ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА** 1918. Року Божого замаєв український державний прапор на ратушевій вежі старо-княжого Львова, а достойні мури міста пишались **відозвою (проклямацією) УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ** Західньої УНРеспубліки:

...«УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Голосимо Тобі вість про Твоє визволення з віковичної неволі.

Від нині Ти господар своєї Землі, вільний господар **Української Держави!**»

Сміливим збройним **ЧИНОМ**, що започаткував усенародній **визвольний ЗРИВ**, українські військові відділи під проводом одного з найкращих, визначніших старшин УСС, сл. п. полк. **Дмитра Вітовського**, в ніч на 1. ЛИСТОПАДА встановили українську державну владу у Львові та в цілій Галичині (Західній Україні) на руїнах розбитої австро-угорської монархії.

Того ж дня — 1. ЛИСТОПАДА 1918. р. внаслідок державного замаху львівських поляків і їх збройного повстання проти новоствореної Західньо-Української Народньої Республіки почалась польсько-українська війна.

На заклик Української Національної Ради у Львові:

— «Український Народу! — Доля Української Держави — у Твоїх руках!» — утворюється і стає на оборону щойно здобутої волі й державної **незалежності** понад 100-тисячна славна **УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА АРМІЯ**.

В тому часі, як УССтрільці й інші військові з'єднання УГА вже третій тиждень ведуть завзяті вуличні бої у Львові та по-геройськи змагаються з ворожою перевагою і спільно організують проти-польський бойовий фронт поперек цілої Галичини, — у Дніпрово-Степовій Україні проходить інший всенародній збройний ЗРИВ проти зневажливих німецьких окупантів і їхніх прислужників, особливо ж проти **біло-московських «золотопагонників»**. Вони втіли опанувати гетьманський уряд та здобули вплив і на самого гетьмана...

За його «благословенням» **московські чорносотенці** збирались перейняти у свої руки — на зміну німцям — усю владу в Україні й ліквідувати українську

державну незалежність повернути її знов у складову частину — провінцію Росії.

Національно-революційний ЗРИБ був започаткований відновою Української Народньої Республіки, зліквідованої насильно у квітні німецькими «союзниками» до спілки зо «золотопагонниками» москалями.

За привернення незалежності України, перекресленої гетьманською «грамотою» подиктованою москалями, виступає збройно першим ОКРЕМИЙ ЗАГІН СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ у Білій Церкві під командою сл. п. полковника Євгена Коновальця.

Дня 18. листопада 1918. р. у славному бою під МОТОВИЛІВКОЮ — званому істориками визвольних змагань — новітнім УКРАЇНСЬКИМ МАРАТОНОМ — СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ перемогли й розбили сильніших чисельно вдесятеро московських «золотопагон-

них» офіцерів, хоч і оплатили цю блискучу перемогу смертю одного з найкращих своїх старшин, сл. п. сот. Федя Черника — нині вже в піснях оспіваного легендарного героя — та його побратима, сл. п. сот. Миколи Загасвича.

Дня 14. грудня 1918. р. війська Осадного Корпусу Січових Стрільців полк. Коновальця переможно ввійшли в Золотоверхий Київ і впровадили тріумфально у Столицю, звільнену від «русько-офіцерської влади» верховну Владу незалежної УНРеспубліки з Головним Отаманом, сл. п. Симоном ПЕТЛЮРОЮ на чолі.

Закінчення 1918. року і настання другого героїчного 1919. Нового Року зустрічав увесь український Нарід на сливе цілій своїй етнографічній території, у Вільній, справді Незалежній і Суверенній УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ.

LOWER INSET: UKRAINIAN TERRITORY IN EUROPE UPPER INSET: DISMEMBERMENT OF UKRAINE AFTER THE WORLD WAR

Першою найсвітлішою історичною датою наступного героїчного ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТЬСОТ ДЕВ'ЯНАДЦЯТОГО РОКУ був знова, як рівно один рік тому, — ДЕНЬ 22. СІЧНЯ.

В тому ДНІ у вільній СТОЛИЦІ незалежної УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ, на Софійському Майдані врочисто проголошено всьому УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ і цілому світові історичний АКТ СОБОРНОСТІ всієї УКРАЇНИ, — З'ЄДИНЕННЯ всіх досі ворогами впродовж століть одірваних одна від одної та поневолених Українських ЗЕМЕЛЬ в одну єдину вільну і самостійну ВЕЛИКУ УКРАЇНУ.

Але вже в два тижні потім, на початках люття, прийшлося Урядові та вірному війську України залишати столичний КИЇВ, де ще так недавно радісно грали дзвони в дні 22. СІЧНЯ, бо ворожа Москва знова скипіла люття, як почувла, що вони сповіщають. Вона добачила смертельну загрозу і небезпеку для свого існування у факті заіснування самостійної соборної Української Держави та всією силою кинулась, щоб її розбити і знищити.

Почався відступ Армії УНР на захід і героїська оборона кожної п'яді рідної землі перед ненаситним ворогом. Така сама героїська оборона перед другим

ненаситним історичним ворогом — Польщею велась Українською Галицькою Армією на західних окраїнах Української Держави, в Галичині. Врешті весною 1919. року поляки дістали значні військові підкріплення. Під їх натиском оборонці Галицької Землі були змушені відступати — на схід.

Ще раз зібрали знеможені кількामісячними боями галицькі оборонці всі свої сили й кинулись у протинаступ на ворога в т. зв. Чортківській КОНТРОФЕНЗИВІ. Але ця бравурна контрофензива мусіла — нажалі — припинитись, не досягнувши наміченої геніальним пляном мети розбиття польських військ і звільнення від них Львова та цілої Галичини, — тільки ізза недостачі стрілива (муніції) в наших СТРІЛЬЦІВ. У самому розпалі вдатного протинаступу, коли заскочені несподіванкою та розбиті ворожі війська залишали проламаний фронт і рятувались перед знищенням панічним відступом і втечею на захід, у лавах наступаючих Стрільців У.Г.А. залунав тривожний оклик:

«Давайте НАБОЇВ!!! — Набоїв НЕ СТАЛО!!!» І не стало чим розбити до решти побитого вже ворога та встоятись не було сили, коли він отямився з переляку та завернув...

В липні 1919. року Українська Галицька Армія мусіла врешті відступити за ЗБРУЧ. За той час московсько-більшевицькі сили своєю численною і збройною перевагою встигли відтиснути КОЗАКІВ героїської Наддніпрянської Армії УНР — по шести місяцях завзятих змагань від Дніпра теж майже до самого ЗБРУЧА. Здавалось, усьо пропало та надходив неминучий кінець Українській Державі та її війську.

Але, сталось несподіване та-здавалось би — неможливе й немислиме в тих умовах:

Переможний ПОХІД З'ЄДНАНИХ УКРАЇНСЬКИХ АРМІЙ на КИЇВ і ОДЕСУ! Славний похід, який завершився **ЗДОБУТТЯМ ЗОЛОТОВЕРХОЇ СТОЛИЦІ.**

У ДНІ СЛАВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЇ, 31. СЕРПНЯ 1919. РОКУ

Але не довелось українським переможцям святкувати своєї блискучої перемоги. Друга МОСКВА, т. звана біла, золотопагонна, хоча й ворожа розбитій і прогнаній українцями з їх рідного КИЄВА червоною більшовицькій МОСКВІ, у тому випадку прийшли їй з допомогою проти УКРАЇНИ. Не допустила українських переможців прогнати червоного московського ворога з решти Української Землі, але витиснула їх зо Столиці назад на захід перевагою своїх військ під командою ген. Денікіна. Ці війська — замість іти визволяти свою столицю Москву від червоних, налякались успіхів походу українських АРМІЙ і можливості закріплення ними САМОСТІЙНОЇ і від москалів незалежної УКРАЇНИ у висліді перемоги та завернули й собі на КИЇВ, щоб не допустити до нього його правних господарів і володарів.

Почалась трагедія Українських АРМІЙ. Війна на два фронти — з білими і з червоними москвинами була безвиглядна. Проте українські війська не здавались і зброї з рук не випускали, але змагались останками сил проти ворожої переваги, хоч і здесятковані та знеможені страшною тифозною гарячкою.

Навпаки, під кінець ТИСЯЧА ДЕВ'ЯТЬСОТ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТОГО РОКУ, в місяці грудні, у безвихідному, здавалось, положенні, знеможені оборонці УКРАЇНИ здобуваються на ще один героїський подвиг.

ПЕРШИЙ ЗИМОВИЙ ПОХІД АРМІЇ УНР під командуванням генерала Михайла Омеляновича ПAVЛЕНКА у лицарський рейд по запіллі ворога в окупованій ними Україні. За час цього I. Зимового Походу (6. грудня 1919. до 6. травня 1920. рр.) Українська Армія побувала в багатьох містах і селах України, підносила своєю появою духа українських народніх мас і запалювала їх ідеєю визвольної боротьби проти ворожої окупації та розпалювала вогнища збройних народніх повстань.

Ідея УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ і збройної боротьби за неї входила в жили і в кров народу, в його серце та ставала не зниклим всенароднім ДОБРОМ, невмирущою ЛЕГЕНДОЮ відродженої Української Нації, святом ЗАПОВІТОМ її творців для прийдешніх поколінь.

Це все. — тут тільки побіжно накреслено, — що виглядає нині мов чарівна сонна мрія чи казка, — було в Україні 35 років тому, у пропам'ятних 1918-тому і 1919-тому роках.

Це були вирішальні роки, у яких одні будували, другі — незрячі, чи осліплені блеском Сонця Волі — а таких було чимало — на жаль — руйнували основи молоді Держави Українського Народу.

Роки, у яких сотнями й тисячами повставали й гинули гегендарні герої! Гинули по-лицарськи, зо зброєю в руках і з бойовою піснею на устах за ту нову, вільну, соборну, Українську Державу!

Хай ця згадка буде скромною китичкою квіток — віночком на їхні відомі й у більшості невідомі могили розсіяні по широкому світі.

З тих могил — удома переважно стоптаних і зневажених святогатацьки ненависними ворогами — промінює незрима СИЛА.

СИЛА невмирущої СТРІЛЕЦЬКОЇ ІДЕЇ!

Незничимий вогонь цієї ІДЕЇ запалює благородним і шляхетним поривом до ЧИНУ серця нового українського покоління.

Останньо пересмником і носієм СТРІЛЕЦЬКОЇ ІДЕЇ — ІДЕЇ збройної визвольної боротьби в часі другої світової війни — стає Перша Українська Дивізія УНА та вкрита легендарною славою УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНЧА АРМІЯ, новітня революційна, організована збройна сила непокірної і непереможної Української Нації.

Ростуть нові святі — благородним трупом начинені — могили...

Хоча важкі хмари, — червоної від народньої крові й пожежних лун — закрили Сонце Волі, яке зійшло над Україною в 1918. році, і нинішній день став темнішим ночі, але не сила їхня загасити вже те

Сонце. ДАРМА!!!

Вже звіялась нова хуртовина у світі!

Вона гуде чимраз дужче, віддаленим і покищо ще приглушеним гуркотом громів і невідхильно гряде та розвіє і рознесе темні хмари, що завзялись закрити а навіть згасити назавжди СОНЦЕ ВОЛІ!...

Воно ж засяє знов ясним золотом на чистому блакиті неба над усією Українською Землею й освітить і зоргіє її своїм благодатним промінням!

Але спершу мусить у душах і серцях мільонів українців спалахнути невгасимий смолоскип досвітнього вогню Ідеї, що родить усенародній визвольній ЧИН!

Сливе повних 40 років новітніх збройних визвольних змагань Української Нації, а зокрема героїчні: 1918-тиї і 1919-тиї роки, с запорукою і вічно свіжим джерелом цілющої надії, що так буде!!!

Бо — за словами Великого Вчителя Івана ФРАНКА й Духового Батька — Провідника УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ, подвижників «Червоної Калини» — та перших активних визнавців і носіїв цієї Ідеї:

...«де с в світі тая сила, — щоб згасила, мов вогень, розвиднячийся день?»

Усуус-Державник

Мотовилівка

(Український Маратон)

(Низка спогадів про Січових Стрільців)

Мотто:

Я сьогодні так дуже сумую,
Як про славу козацьку згадав —
Про ту славу, давно, незабутню,
Що її я колись добував...

Боронив я свою Україну
Од напасти лютих ворогів —
Наша слава повсюду лунала
Ворог нас зачепить не посмів!

А тепер все пройшло, проминуло,
Чорна пільма усе залягла —
І на горі синам Україні
Лиха доля у гості прийшла!...

Вдарять дзвони в Велику Годину,
І в останній ми підемо бій,
І Ти воскреснеш, моя Україно,
На трупах Твоїх ворогів!

Вдарять дзвони в Велику Годину,
Вдарять разом в Україні всій,
І Ти повстанеш, моя Україно,
В давнім блеску і славі Своїй!

Козацька Дума

Рік-річно в травні всюди там, де вільно може лунати українське слово, українці святочно вшановують роковини смерті двох Провідників новітньої української національної революції й визвольної боротьби — сл. пам. Гол. Отамана Симона **Петлюри** та Полковника Січових Стрільців сл. пам. Євгена **Коновальця**.

Обидва вони згинули — С. Петлюра 25. травня 1926. р. а Є. Коновалець 23. травня 1938. р. — на вулицях чужих міст (Петлюра в Парижі, Коновалець у Роттердамі) з рук агентів того самого відвічного ворога — Москви, бо обидва очолювали боротьбу України за волю на рідних Землях і продовжували її й далі, опинившись поза межами Рідного Краю.

Ці спогади відносяться до часів і подій, що видвинули обох тих Мужів на чолі визвольної боротьби та вписали їхні ймення на чолових сторінках новітньої української історії вістрями багнетів Січових Стрільців та кров'ю найкращих із них.

Ті події відбулися головним чином у місяцях листопада й грудні 1918 р. в Україні (на Східних Українських Землях — СУЗ) та є відомі з нашої історії під назвою «протигетьманського повстання», яке започаткували своїм збройним виступом і виконали в цьому видатну й вирішальну роль саме Січові Стрільці.

При тому треба виразно зазначити й підкреслити, що Січові Стрільці не боролися тоді виключно проти українського Гетьманату, як такого, з метою повалення його як нелюбої форми державної влади ні виключно за Директорію та привернення влади Української Народньої Республіки (УНР) в Україні, але Січові Стрільці боролися (так як і раніше за часів Центральної Ради, так і потім за весь час свого існування, як українська військова формація) тільки єдино за незалежність і самостійність Української Держави без огляду на ту чи іншу форму чи назву державної влади, проти ворожих зовнішніх сил, які використовують слабосильність молоді держави та революційно-восний хаос і невпорядковані й розхитані відносини законного правопорядку, паножилися в той час в Україні й намагалися

всякими засобами не виключаючи й збройного насилля, підорвати та завалити самостійну Українську Державу й повернути український нарід у нове ярмо неволі.

Події так зв. «потигетьманського» повстання тим-більше варті згадки й обговорення, що не зважаючи на політично-державницьке підложжа, вони були по суті всенароднім, національно-революційним, збройним зривом широких українських народніх мас проти чужих сил; — зривом подібним своїм розмахом до того, що започаткований славним Чином 1. Листопада 1918. р. у Львові відбувався водночас і на Західних Українських Землях (ЗУЗ) — в Галичині.

З тими подіями зв'язаний також світлий подвиг української Зброї, започаткований славним героїським боем і блискучою прямо легендарною перемогою Січових Стрільців над білогвардійськими «добровольчеськими отрядами» московсько-руських офіцерів під Мотовилівкою біля Хвастова та завершений здобуттям Києва й переможним вмаршем військ Армії У.Н.Р. до Золотоверхої Столиці України в дні 14. грудня 1918. року.

Перемога під Мотовилівкою, здобуття Столиці й встановлення там державної Влади самостійної Української Народньої Республіки зо Симоном **Петлюро** як Головним Отаманом а згодом і Головою Директорії У.Н.Р. на чолі, — все це багато заважило на дальшому розвитку цілої нашої визвольної боротьби, а може навіть на історії Європи і цілого світу після першої світової війни.

Бо хто зна, чи большевицька Москва не була б використала тодішньої кон'юктури, а саме загально-го повоенного хаосу в Європі після мілітарної поразки й капітуляції Німеччини та Австро-Угорщини й розвалу цієї сорокато-ріжшошерстої наддунайської імперії на окремі національно-державні одиниці, які тоді шойно формувалися. Можливо Москва вже тоді, зимою 1918-19 р., була б понесла свої кроваві прапори світової комуністичної революції глибоко в серце Європи — через тодішню «червону» Мадяричину Белі Куна на Балкани аж до Середземного Моря та через Польщу до Німеччини або й ще далі — після швидкого оволодіння українського національною територією та її засобами, використовуючи для цього слабкість і непопулярність гетьманського режиму під німецько-австрійським протекторатом серед широких народніх мас настроєних революційно. — Мабуть — це не вдалося саме тому, що армії УНР створили греблю перед навалою з півночі, а Уряд Західньої України, в січні 1919. р., відмовився прийняти большевицьку поміч у війні проти Польщі. Сміло можна твердити, що це врятувало тоді Європу від залуви большевизму. В цьому є достойний вклад українських визвольних змагань до універсальної історії. —

(Цитовано із журналу «Проблеми» — 2 — Мюнхен VII/1947., з ред. статті «Черговий акт трагедії»).

Але коли навіть хтось зумів би на основі джерельних студій усіх матеріялів доказати з історичної перспективи протилежне й об'єктивно засудити тодішній виступ Січових Стрільців проти гетьманської влади і всю акцію повстання Директорії УНР у 1918. р. як абсолютну історичну помилку, що тільки пошкодила справі української державности (— як це сьогодні заявляють — звичайно голословно, приклонники українського гетьмансько-монар-

хічного руху —), то і в такому випадку не можна переходити над тими подіями мовчки, але й тоді треба б саме говорити про них, щоб на помилках минулого вчитися, чого не треба робити в Майбутньому.

Під тим оглядом навіть відомий ідеолог української гетьмансько-монархічної концепції Вячеслав Липинський дас — так сказати б — розгрішення ініціаторам і реалізаторам протигетьманського повстання — й виправдус його до певної міри — пишучи в своїх «Листах до братів-хліборобів» (В. Липинський: «Листи до Братів-Хліборобів» Частина II. — Видання: — Мюнхен 1946.) — таке (на сторінці 42.):

— «Ідея незалежності і суверенності Української Держави стас вже чимраз більше життєвим фактом. За свій гріх супроти цієї ідеї заплатило в 1918. р. хвилевим (на думку В. Липинського) упадком відроджене Гетьманство, хоч цей гріх мав навіть за собою поважні тактичні причини міжнародного характеру. І це найкращий доказ, що в теперішній стадії нашої національної свідомості неможливо помислити собі існування Українського Гетьманства, яко форми несуперечного, залежного існування Нації. В поняттях тієї нашої теперішньої національної свідомості тільки одно Гетьманство (на думку В. Липинського) не мас права зрікатись ідеї повної незалежності Нації. Бо Гетьманство під чужим протектором, це вже пройдена нашою нацією, це вже усвідомлена собі стадія життя, це вже випробувана форма нашої національної традиції, і притім це форма, що в життю нації себе не оправдала. Вертатись до неї — це значить іти назад, творити шкідливу реакцію. В боротьбі за життя та існування не можна безкарно задержувати те, що для існування власне показало себе небезпечним і шкідливим.» —

Коли такий — знаменний своєю ширістю — осуд висловляс один із чоловічих основоположників і творців гетьманського руху, то стас ясным, що Січове Стрілецтво не могло тоді інакше, як тільки збройним виступом в обороні честі й гідності української Нації зараегувати на фатальній крок політичного дефетизму Гетьмана Павла Скоропадського, котрий своїм актом від 14. XI. 1918. про федерацію України з Росією формально ліквідував акт 22. січня 1918. р., в якому було проголошено IV. універсалом Центральної Ради незалежність Української Держави, а фактично передавав усю дійсну владу на українських Землях у руки московських чорносотенних зайдів, згуртованих у біло-гвардійських військових формаціях.

Бо ж Січове Стрілецтво створилось саме як вислів віковичного прагнення української нації до волі й незалежного життя у своїй суверенній державі та виявило стільки героїства й посвяти і стільки жертв офірно принесло в боротьбі за здійснення цього найвищого Ідеалу Нації впродовж кровавих років світової війни 1914-1918.

Молоді запальні юнаки, лицарі з нелукавою душею і з чистим серцем, яке горіло святою любов'ю до свого віками поневоленого народу та палало ненавистю до ворогів, що знущалися над тим народом, — Січові Стрільці не могли спокійно й холоднокровно глядіти на це, як і тепер, на їхніх очах, чужі ворожі сили розпанощувалися в Україні та під покровом української держави, що прийняла їх гостинно й дала їм безпечний захист у себе, вони заходилися наново гнобити суверенного господаря цієї Землі — український Нарід — організуючи карні експедиції на українські села і не перебираючи в засобах намагались одняти в українців щотільки здобути й кров'ю Крутянських героїв і самих же Січ. Стрільців освячену волю й самостійність, а українська державна гетьманська влада не тільки потурала тому, але й врешті усанкціонувала цей про-

типриродний стан державним актом про федерацію з віковичним ворогом України — Росією.

По-друге Січові Стрільці тямилі й те, що й Гетьман Павло Скоропадський не прийшов до влади в Україні законним порядком, а тільки у висліді державного перевороту, до того при допомозі й військової піддержці чужої сили, німецької, так зв. «союзної», а на ділі окупаційної армії, яка насильно ліквідувала український революційний парламент Центральної Ради та її державний Уряд — Генеральний Секретаріат — а також тямилі вони і те, що при тій нагоді їм, Січовим Стрільцям, гордим українським лицарям, довелося пережити тоді велике пониження, бо вони були примушені тоді силою скласти свою зброю перед німцями разом з другими українськими національними військовими частинами (Синьо- й Сіро-жупанниками). Цей момент і охота відплатитися тепер і німцям, які після програної війни збиралися від'їздити з України додому з усім награбованим добром і при нагоді повстання в свою чергу мати змогу розброювати теж і гордих німецьких «тотенгузар»-ів і зарозумілих пруських «юнкер»-ів та мадярських «гонвед»-ів, відогравали не останню роллю в тодішніх настроях Січ. Стрілецтва напередодні їхнього збройного виступу.

• — * —

Військова формація Січових Стрільців у Наддніпрянщині — це була окрема вітка, що виросла з спільного пня — Легіону Українських Січових Стрільців (У.С.С.-ів), який створився був у 1914. році в Галичині й боровся у складі австрійської армії проти Росії та вславився низкою героїських подвигів, як Маківка, Лисоня і багато других. —

Підчас тих всіх боїв деяка частина УСС-трільців попала в російський полон і опинилася на території московської імперії. Особливо значна кількість УСС-ів попала в полон під Конохами біля Бережан, у липні 1917. р., в часі так зв. «офензиви Керенського» вже тоді, як у Росії проходила революція.

Майже всі ті Стрільці залишилися в Україні й стали помаху збиратися в окрему військову одиницю революційного порядку під назвою «Галицько-Буковинський Курінь Січових Стрільців».

В січні 1918. р. прибули до Куреня з полону старшини УСС — А. Мельник, Р. Сушко, В. Кучабський, Ф. Черник а з ними старшина австрійської армії Свген Коновалєць, енергійний організатор, котрий став командантом Куреня з вибору Стрільців.

Нова старшина швидко зреорганізувала курінь на зразок галицьких УСС-ів і завела в ньому строгу військову дисципліну, що відразу скріпило босздатність частини.

Вже в кілька днів потім Курінь Січових Стрільців (у складі 2 піших сотень, запасної сотні скорострівів і відділу гарматчиків) виступив до бою проти большевиків, які намагалися захопити владу в Україні й з-окрема в самому Києві.

Вже 23. січня 1918. р. 1-ша сотня Січ. Стрільців під команду Сущка вирушила на Полтавщину проти большевиків, що насувалися на Україну зо Сходу, а решта Стрільців від дня 29. січня до 7. лютого боролась у Києві проти місцевих збольшевизованих елементів, які підняли повстання в Столиці, поруч із Вільними Козаками й Гайдамаками, що билися під команду Симона Петлюри. Після завзятих вуличних боїв оборонці Столиці залишили часово Київ і відступили на Захід до Житомира.

В дні 3. березня 1918. р. Січові Стрільці повертають знову до Києва, після звільнення його від большевиків. В Києві Стрільці розгортають оживлену й поживлену організаційну роботу та переймають збройну охорону Центральної Ради, стаючи немов її гвардією.

Число Січових Стрільців збільшується з кожним днем, бо майже щодня згощується біля 100 а то й більше нових добровольців із бувших полонених

У.С.С.-ів і бувших вояків австрійської армії українців-галичан а також із свідомих наддніпрянців. Швидко повстас повний 1-ший полк Січ. Стрільців силою біля 3.000 багнетів (у складі 2 босвих і 1 запасного піхотних куренів, 2 скорострільних сотень та гарматного дивізіону).

Проводиться формування 2-го полку. —

Цю працю переривас нагло гетьманський державний переворот при кінці квітня 1918. р. Стрільці вступають на оборону Центральної Ради.

Німецьке військо заставляє Січових Стрільців скласти зброю.

Обеззброєні під примусом чужої сили Січові Стрільці розбрилися по всій Україні, а деякі огірчені вернулися в Галичину. Більшість опинилась у Запорізьському Корпусі, що стояв тоді на Запоріжжі й не був роззброєний, а потім був перенесений на Слобідчину для охорони українсько-більшевицької тимчасової гранично-демаркаційної лінії. Стрільці творили в цьому Корпусі переважно окремі галицькі сотні зо своєю стрілецькою командою.

Дехто з останніх, хто найдовше залишився в кївських стрілецьких казармах при Львівській вулиці, мусів на самий Великдень, (що того року випав аж у травні) втікати з них під обстрілом німецьких вартових, бо нім. командування замкнуло несподівано всі виходи з казарм (правдоподібно з метою вивезти тих Стрільців, які ще там осталися, в Австрію, як підданих австр. цісаря). Але тих останніх було вже тільки кілька десятків і вони втіли вирватися усі й врятуватися.

— * —

Та вже в серпні 1918. р. Січові Стрільці знов починають збиратись, тим разом у Білій Церкві, як так зв. «Окремий Загін Січових Стрільців».

Бо політичні умовини й настрої в Україні тоді швидко мінялись.

Минуло кілька місяців від зміни державної влади в Україні з республіканської на гетьманську. — За той час —

— «російський елемент звивас міцні кубельця коло гетьм. уряду. Українське громадянство, що в момент перевороту (на знак протесту проти вмішування чужої сили — німецької армії — у внутрішньо-державні справи України) відрухово й масово відвернулося від гетьмана, тепер уже, боячись, що російська реакція задушить цілком національні і соціальні здобутки революції, іде на співпрацю з гетьманом, намагаючись вибити російщину з її нових позицій, стараючись надати новому урядові характер влади української».

«Але російський білогвардійський елемент розумів всю небезпеку для себе. Хмари згущуються над українським обрієм. Шаліють на селах карні експедиції. Зростає ворожнеча в масах».

«Особливо трагічний стан був в армії. Німці забороняють провадити бранку до кадрів української армії, тоді як різні російські «добровольческіє отряди» виростають в Україні мов гриби на дощі. — В таких умовинах для Січових Стрільців знову постає конечність перейти на становище збройної сили...»

(Цитовано з книжки: Ю. Бойко: «Євген Коновалець і Осередньо-Східні Землі». — Видання: «На Чужині» 1947. — стор. 18-19).

Гетьманові Павлові Скоропадському було добре відоме безкомпромісове становище Січових Стрільців у засадничій справі повної незалежності й суверенності української держави.

В дні 31. серпня 1918. р. Гетьман прийняв делегацію від Січового Стрільцтва (у складі полк. Коновалець і старшин Кучабського, Матчака і Мельника). Тоді —

— «Гетьман сказав, що справу організації полку Січ. Стрільців він вважає дуже важливою, так

як він сподіється, що цей полк буде одною з перших, справжніх, збройних, вповні босздатних одиниць —

— «і підкреслив, що він дуже уважно ставиться до долі українців-галичан в Україні. Йому добре відомо, як дорогі для них ідеї української державности і незалежности, скільки терпіння і турбот перенесли вони за ці свої мрії, як дружньо й одностайно ставали вони зо зброєю в руках в її обороні, не жалюючи крови й життя».

(Цитовано: З «Вісника» ч. 37, ст. 520, у виданні «Голос Державника» ч. 3. з 1947. р. стор. V.: «З думок Гетьм. П. Скоропадського» — Видавництво: «Золотоверхий Київ»).

І тільки на основі цієї заяви Гетьмана Січове Стрільцтво визнало гетьманську владу в Україні та стало організуватися в окрему військову частину в Білій Церкві, під командою полк. Коновальця.

— * —

Біла Церква — це період найбільше гарячкової організаційної праці Січ. Стрільців. Але й тут мали вони на переведення тієї праці не цілих 3 місяці часу, а насправді то й багато менше.

Бо основна організаційна й вишкільна праця почалась куди пізніше, щойно з того часу, як до Білої Церкви прибули з Харківщини й Слобожанщини сотні Січ. Стрільців, які були тимчасово зорганізовані при Запорізьському Корпусі.

До того часу Стрільці, які перші поодинокі або малими гуртками з'явилися в Білій Церкві, були головню заняті приготуванням приміщень для тих своїх товаришів, що мали прибути від Запоріжців і для сподіваних новобранців.

«Окремий Загін Січових Стрільців» отримав на приміщення для себе бараки, що були поза містом, поблизу залізничної стації. Ті бараки були в доволі занедбаному й жалюгідному стані, головню під оглядом санітарним, тим більше, що раніше там була приміщена військова епідемічна лікарня. Тож у першу чергу доводилось їх ремонтувати, ґрунтовно очищувати й дезинфектувати.

В перших тижнях Стрільці в Білій Церкві тільки те й робили, що замітали й викидали та палили сміття, заклеювали всі віконні й другі щілини папером для газової дезинфекції, мили стіни й долівки. Стрільцькі майстри направляли двері й вікна та приводили приміщення до ладу, щоби Стрільці могли в них жити забезпечені від холоду й дощу та від всяких насікомих і бактерій, які могли стати небезпечними для їхнього здоров'я.

Коли згодом до Коша в Білій Церкві приїхали організовано валки Стрільців із Запорізького Корпуса, стрілецьке Командування перевело дефінітивну організацію Загону, розподіливши Стрільців на частини по родам зброї.

З так зв. «старої війни», себто Стрільців, що вже раніше були на фронті й приймали участь у боях, створено дві піші сотні в повному босвому складі (з розподілом на 3 чоти в кожній сотні) та визначено старшин і підстаршин-інструкторів зі «старої війни» для 3-ої пішої сотні новобранців, а згодом і для 4-ої запасної. Крім цього утворено скорострільну сотню, гарматно батарею, чоту зв'язку і так зв. «булавну» сотню, в якій були зібрані ті всі Стрільці, що не були в босвих чи вишкільних частинах, а мали інші завдання (адміністративні тощо).

І тоді щойно розпочалася властива вишкільна праця.

— * —

Особливо інтензивно проводився стрілецький вишкіл у 3-тій сотні новобранців. Були це переважно зовсім молоденькі юнаки-учні, яких треба було як найскорше вишколити на повновартних босвиків. Багато з них було вивезено москалями з Галичини

до Росії в 1915 р. під час евакуації царських військ ще дітьми-підлітками; потім вони були учнями середньої школи в Ростові н/Донем.

Був це з військового погляду вповні сирий матеріал, хоч на загал інтелігентний і дуже ідейний елемент.

Командантом сотні був високо-ідейний і особливо здібний, босвий старшина, сл. пам. сотник Микола Загасвич, що згинув під Мотовилівкою. (Командантами хот були: 1-ої — пор. Стефанишин, 2-ої — хор. Шеганський, 3-ої — хор. Козак).

Дисципліна в сотні, як і в цілому загоні була залізною-тверда, але й стрілецько-товариська, — себто в службі не було ніякої апеляції від виданого наказу й найменшої думки про те, щоби його не виконати якнебудь. Зате поза службою на дозвіллі всі Стрільці були добрими товаришами-друзями, немов братами.

Прекрасним живим приміром того рода дисципліни не тільки в сотні, але й на цілий Загін був саме сотні, М. Загасвич, який в службовому відношенні був безоглядно строгий і вимагаючий, але в часі обідньої перерви між вправами чи під вечір після вправ можна було часто зустрінути його, як він взявши першого зустрічного Стрільця по дружньому під руку проходжувався з ним по кошовому майдані й оживлено розмовляв з ним на всякі теми, розпитуючи про все, що турбувало його співрозмовця та роз'яснюючи по братньому чи пак по батьківськи всі злободенні справи й болячки, що особисто заторкали того чи другого стрільчика.

А вечором майже кожного дня сотні М. Загасвич заходив обов'язково до приміщень, де жили Стрільці його сотні, сідав на першому-ліпшому полевому ліжку біля котрого небудь Стрільця і вів цілогодичні дискусії з гуртком, що звичайно кругом нього збирався, про всякі справи, особливо національно-політичного чи історичного характеру.

Не дивниця, що всі Стрільці полюбили свого сотника як справжнього рідного батька чи старшого брата й були готові скопити за ним чи на його приказ у вогонь чи воду, а то й на дно самого пекла.

Другим таким старшиною особливо поміж Січовим Братством усіма улюбленим задля своїх високих лицарських прикмет був, нині вже легендарний і в стрілецьких піснях оспіваний герой, сл. пам. сотник Фель Черник — «Душа Стрільцтва» — командант сотні Січових скорострільів, який теж поклав свою буйну голову в бою під Мотовилівкою.

Очевидно й усі прочі старшини зі самим Командантом Загону сл. пам. полк. Є. Коновальцем на чолі не оставились позаду цих двох в тому відношенні, але старалися робити кожний зокрема все можливе, щоби підняти босву вартість і особливо босвого духа Стрільців до якнайвищого рівня.

Поруч із військово-босвим вишколом велася не менше інтенсивно плянова освідлюючо-виховна робота; крім згаданого способу особистого впливу старшин на Стрільців через безпосередні зустрічі, вона проводилася також організовано в Кошовій Світлиці, де була бібліотека, відбувалися часто вкладки й відчити на різні теми й де збиралися Стрільці після вправ на гутірку й читання часописів.

За всією тією роботою скоро й непомітно минали короткі осінні, переважно дощово-мрячні дні. — Кінчався місяць жовтень.

А тоді до Стрільського Коша стали напливати цікаві й хвилюючі вісті про те, що світова війна на Заході кінчається цілковитою поразкою й програю зненавиджених німців, що австро-мадярська імперія-мачуха розпадається, що у Львові створилась Українська Національна Рада і що вже б'є радісна година визволення українського народу в Галичині з віковичної неволі.

А врешті ластівкою прилинула в Білу Церкву вилеліяна в стрілецьких мріях благодать про Чин 1.

Листопада 1918. року у Львові й до глибини сколихнула душі всього Стрільського Братства.

Всі відчули, що дні спокійного, тільки на босвий вишкіл призначеного перебування в Коші кінчаються і що перед Стрільцями стоять в недалекому вже майбутньому нові великі й відповідальні завдання, нові вирішальні босві чини. — Що не одна буйна-молодеча голова поляже при цьому, про те, не думав ніхто.

Щось друге тривожило в той час серця Стрільців, а саме, чи вистачить у них сил, щоб гідно й успішно виконати наложені історією на них завдання.

Адже ж їх збралася була в Білій Церкві тільки невеличка горстка — всього 46 старшин і 816 рядовиків усіх родів зброї — (включно з підстаршинами).

(Подано за: У.С.С. — ювіл. альманах, видання 1935 р., стор. 119. Розділ XVI. Г. Гладкий: «Січові Стрільці». Звідтіля взято й деякі другі дані наведені в спогадах).

Правда, духовна сила тієї горстки була надзвичайна й дисципліна та босздатність доведена до максимум можливого — та тільки й всього.

До того й озброння було недостатнє, а головню боєприпасів і стрілива було обмаль, бо гетьманський уряд все ж не вповні довіряв Стрільцтву та й взагалі ставився до нього доволі по мачушиному, що видно хоч би з того, що Стрільського Коша не приміщено в Кисві, але аж у Білій Церкві в ненайкращих приміщеннях, а до того вояки в інших українських формаціях того часу одержували до 150 карбованців платні в місяць, а Січ. Стрільці тільки по 15 крб, що було смішно мало й заледве вистачало на смазовито до чобіт.

Але Стрільці на те не багато зважали. — Куди важнішою для них справою була відповідна зброя.

Піхотинці були озброні в кріси-винтовки російсько-царського зразка на 5 набоїв заряду з довгими 4-гранними штиками; скорострільна сотня мала 16 кулеметів «Максима», а гарматня батарея тільки 4 полеві гармати трьох-дюймовки (7,5 см.).

Одяг у Стрільців був добрий, теж російсько-царського воєнного зразка, з довгими сірими плащамішишелями, тільки шапки в Стрільців, хоч і з округлим верхом, були пошиті за окремим, дещо відмінним від російського, а більше подібним до англійського, зразком, (формою), із грубого сірого шинельного сукна. На шапці над дашком відзнака з тризубом.

— * —

Серцем і душею всі стрільці рвалися до рідної Галичини, до Львова на поміч рідним братам, що змагалися там у нерівному хоч і геройському бою з польською перевагою. Досада брала Стрільців, що в той час вони мусіли сидіти так сказати б бездільно в далекій затишній Білій Церкві.

З боку гетьманського уряду, який не бажаючи встрявати одверто в конфлікт із Польщею, а ще більше з Антантою, що за нею стояла, не хотів чи не мав змоги дати військової допомоги Українській Галицькій Армії, були навіть натяки й неофіційні пропозиції, щоби Загін Січ. Стрільців перенести з Білої Церкви в район Волочиськ, а там він на свою руку (буцім-то виповівши послух Гетьманові) мав би був перейти граничну річку Збруч, до Галичини.

Але на Стрільській Раді Старшин, що відбулася в тієї справі, переважила думка висловлена Черником, що УГАрмія зможе дати собі раду покищо й без Біло-Церківських Січ. Стрільців і що Стрільцький Загін з огляду на свою невелику чисельність не багато зміг би там допомогти, а навпаки встрявши у вуличні бої у Львові міг би розгубитися й затратити там велику частину своєї босвої сили.

Зате в Придніпрянській Україні в зв'язку зі сподіваним недалеким вже відходом німецької й австрійської окупаційних армій назрівали бистро нові

далекосяжні події й перебіги. Навіть така чисельно мала, але добре зорганізована й дисциплінована частина, рішена й готова на все могла зіграти там визначну роль і стати ядром об'єднуючим і збираючим кругом себе ті стихійно-рушійні, але незорганізовані сили, що їх видвигнуть грядучі події.

Тож —

— «коли перед Січ. Стрільцями стало відповідальне питання: чи йти боротися за Львів чи здобувати Київ то — Стрільська Рада правильно розв'язала це питання і з погляду морально-психологічного, і політичного, і військово-стратегічного.

Полк. Коновалець про це написав так:

— «Стрільська Рада — після довгого і основного обміркування рішила не їхати до Галичини. При прийнятті цього рішення заважили найбільше наступні міркування:

1) Із самого початку формування Січ. Стрільцтва виховувано Стрільців у тому дусі, що вони є революційним військом, яке має стояти на сторожі української державності і тому не можна відтягти його задалеко від центру саме тоді, коли ця державність є явно загрожена.

— — — — —

3) Само становище на Великій Україні є того роду, що з моментом вибуху революції в центральних державах, провал гетьманщини є майже певний та що при відсутності в той час Січ. Стрільців на Україні цей протигетьманський рух прийняв би московсько-большевицький характер.

4) З утратою наддніпрянської бази Галичина буде втрачена для українців навіть тоді, коли галицькі війська відберуть Львів, тому що поміж Польщею і Болгарією сама Галичина ніяк втриматися не зможе».

(Цитовано за: Ю. Бойко: «Є. Коновалець і Осередньо-Східні Землі». Стор. 25-26. Видання «На Чужині» — 1947).

В зв'язку з тим вирішено посилити організаційно-вишкільну працю в Загоні. На чергу прийшли денні і нічні полеві, босві вправи з гострим стрільням.

Закипіла робота й один за одним скоро минули короткі осінні листопадові дні.

— * —

Врешті в ночі з 14. на 15. листопада перед світанком заряджено алярм і проголошено строге боєве поготівля для цілого Загону.

На збірці Старшин подали до відома Стрільцям проголошення Гетьманом грамоти про федерацію України з майбутньою російською імперією та утворення Українським Національним Союзом нової української верховної державної влади, Директорії УНР, якій відтепер підпорядковуються Січові Стрільці, і рішення Директорії підняти повстання в обороні незалежності української держави. Начальним вождом українського республіканського війська став Головний Отаман Симон Петлюра!

Кожний із Стрільців отримав негайно 120 крісових набоїв, 2 ручні гранати і сталевий шолом французького зразка, ясно-брунатного коліру.

Першою роботою кожного Стрільця було зняти з цього шолома прикріпленого до нього, великого дво-голового царського орла; на його місце було почеплено негайно революційну червону стрічку, що мала імітувати стрілецьку «Червону Калину», а на ній стрілецьку відзнаку з тризубом.

Другою роботою було основно почистити й наолити кріс та наповнити набійницю стріликом і спакувати свій похідний наплечник і припоясну торбину, в якій найшла місце в першу чергу решта набоїв, запасна м'ясна консерва, хліб і сухарі.

1-ша сотня з чотою скорострільів вирушила в місто Білу Церкву, щоб встановити там республіканську владу, а 2-га сотня зайняла недалеко залізничну станцію.

Того ж ранку (15. XI.) задержано на станції й роззброєно, спровадивши на бокові рейки, що вели на терен Коша, — ешелон мадярських гузарів. Старшини мали змогу при цій нагоді запастися револьверами; відібрано чимало військового добра, а верхові гузарські коні послужили для негайного сформування імпровізованої кінної чоти теренового зв'язку й глибокої розвідки під командою хор. Бориса.

Перед полуднем прибув до Стрільського Коша Головний Отаман С. Петлюра, якого тільки на кілька днів раніше було звільнено гетьманською владою з тюрми на інтервенцію Українського Національного Союзу й тодішніх міністрів-українців; з ним прибули також інші члени Директорії й визначні політичні діячі.

Головний Отаман відбув негайно нараду зі Стрільським Штабом і Радою Стрільських Старшин. Беручи до уваги, що проти республіканських повстанців стоять переважачі чисельно, зорганізовані й вишколені та озброєні добре частини російських добровольчих армій та що нез'ясоване ще становище, яке займуть німці, а також гетьманська українська сердюцька дивізія й інші гетьманські військові відділи зложені з українців, і через те, треба рахуватися з невдачею, вирішено одначе вирушити на Київ з метою встановити там українську самостійну державну владу УНР, хоч би тільки для історії, щоб створити доказ, що український нарід не погодився добровільно з утратою своєї незалежності. — Якщо не пощастило б здійснити задум опанування Столиці й цілої України і встановлення влади УНР, тоді постановлено відступати й пробиватися з боєм, як буде потреба, аж на територію Галицької Області, щоб з'єднавшись з Українською Галицькою Армією хоч там намагатися зберегти і вдержати до слухного часу ядро української самостійної держави.

Під вечір відбулося в Стрільській Світлиці загальне Зібрання всіх Стрільців Загону, на яких з'ясовано Стрільцям загальне політичне положення й найближчі завдання. На Зібранні виступив між іншим делегат від Галицького Уряду др. Назарук. Він передав привіт від вільної рідної їм Галицької Землі та заявив, що він властиво приїхав був із Галичини з дорученням домогтися від Гетьмана вислання Стрільського Загону на підмогу до Львова, де положення українського війська ставало чимраз більше критичним, але бачучи ситуацію, що витворилася вміжчасі в Придніпрянській Україні, він прийшов до переконання, що Стрільський Загін тепер більше потрібний тут і він впевнений, що Січові Стрільці виконають накладене на них завдання з честю й завітчають новими нев'яучими листками Слави січовий стрілецький прапор.

Командант Загону полк. Коновалець в короткій промові заявив, що після вислухання opinii Стрільської Ради Старшин він маючи рішитися на вибір між вірністю українському Гетьманові й обороною незалежності України обрав без вагань це останнє та з кличем: «Через Київ на Львів!» звернувся до загалу Стрільців із закликком підтримати це рішення й виконати прийнятий на себе добровільно обов'язок до кінця, не шкодуючи віддати в потреби своє життя й останню краплину своєї крові. Хто не рішений на це, або вагається чи сумнівається, може зразу ж відійти від стрілецького гурту. Під гучні оплески й оклики Стрільців полк. Коновалець склав заяву вірності й відданості Січового Стрільцтва Самостійній Українській Народній Рес-

публіці та її владі — Директорії і Головному Отаманові Пеглюрі.

Клич — «Через Київ на Львів!» — став босвим гаслом дня.

— * —

У вечорі перша сотня навантажилась у заімпровізований стрілецький так зв. «панцерний» потяг («броневик») і вирушила в напрямі Кисва — на Хвастів.

Ці стрілецькі «панцерні» потяги-броневики виглядали так:

На переді критий товарний вагон з прорізом у передній стіні, звідки виглядало дуло полевой гармати.

В середині вагону постросно подвійні стіни з дощок і між них насипано на яких 40 цм. грубу версту піску й землі.

За вагоном з гарматою довгий відкритий вагон, площадка, обложений кругом верстою стрілецьких сінників і мішків з піском; в кожному вуглі площадки скоростріл.

Дальше паровіз — звичайна залізнична льокомотива з тендером на паливо, а за нею вагон команди сотні та три звичайні товарні вагони для Стрільців (по одному для кожної чоти).

В босвій акції ці вагони відчіплялись і вперед їхала тільки машина з гарматою й скорострілами та потрібною залогою на площадці, або на тендері*).

Всі вагони й машина були получені телефонічним проводом, по якому передавано прикази й вдержувано зв'язок між поодинокими частинами розташованими в потязі, під час їзди.

Наступного дня другим таким самим «панцерним» «броневиком» потягом виїхала на Хвастів II-га сотня на підкріплення й зміну I-й.

Стрільці III-ої сотні дивилися зі заздрістю в очак у слід за тими, що вирушали, з гарячковою нетерпелістю вичікуючи своєї черги. Ні сон ні їжа не бралася їх. Особливо їх дуже нетерпляче кортіло вперед, бо ж це були переважно новобранці, які ще не нюхали пороху хіба що на вправах і яким ці вправи вже таки надокучили, а хотілося раз на зміну справжньої війни, що її вони собі впрочім здебільшого уявляли, як одну з таких полевих вправ тільки, що зі справжнім, а не уявним ворогом.

Врешті третього дня — 17. листопада вранці навантажилась і вирушила з Білої Церкви — таким же самим «броневиком» потягом — і III-тя сотня новобранців.

В Коші в Білій Церкві залишилися тільки 4-та запасна і булавна сотні і то в неповному своїому складі, бо декого зі стрільців і підстаршин тих сотень приділено до босвих частин.

— * —

Стрільці III-ої сотні їхали до Хвастова безпечно, бо це місто вже було опановане сотнями, які виїхали туди раніше; шлях з Білої Церкви до Хвастова був вповні забезпечений.

Настрій серед Стрільців як і в цілому Загоні так і особливо в III-й сотні був надзвичайно піднесений і бадьорий вже з першого моменту повстання, а дотеперішні успіхи ще більше скріплювали його.

Свідомість того, що ідуть на Київ, до тієї міри підбадьорювала Стрільців, що прямо важко було впізнати декого з них, що звичайно спокійний, зрівноважений і мовчазний тепер нараз стався геій

*) **ТЕНДЕР** — залізний вагон на вугілля. — (Це було й дещо безпечніше в бою, бо залізні стінки вагону були досить масивні й відповідно високі й давали кращу захорону від ворожих куль для залози, як сінники з соломною чи мішками з піском на площадці).

би зовсім другим, оживлено підскакував мов непогамований дитвак під впливом наглого припливу якоїсь несамовитої енергії та втіхи.

Взагалі гасло — «на Київ» завжди мало в собі щось магічного й електризуючого, викликувало дивну гарячку в Стрільців, які з палаючими розіскреними очима перлися нестримно вперед, не зважаючи на труди, невгоди й небезпеку. Це була для постороннього глядача якась незрозуміла масова психоза.

Тому залізничники по стаціях і селяни здовж шляху до Хвастова дивилися очима повними здивування на «божевільних» — як їм видно здавалося — сміливців, що, мовляв, «пориваються з мотикою на сонце».

Не дурно ж охрестили були Січових Стрільців «лицарями абсурда» недруги їхні.

І хоч не були недругами всі ті, що зустрічали Стрільців у дорозі, то й у їхньому понятті, мабуть, це був очевидний абсурд підняти з такою нечисленною жменькою юнаків повстання і пертисся стрілецькими немудрими «горе-броневиками» на Київ, повний всякого добірного й добре озброєного війська.

І, мабуть, ніхто з тих зустрічних глядачів не поспішав пристати до стрілецького гурту, хоч між ними було багато молодих, сильних і здорових людей, подекуди ще навіть у повній військовій уніформі, так і видно недавніх фронтівиків царської армії — і хоч в їхніх очах відбивалася жива симпатія до юних Стрільців-повстанців.

На постоях, коли стрілецький «броневик» зупинявся, вони підходили до Стрільців, частували тютюном, розпитували, хто вони, куди й за чим ідуть і похитували головами. Селяни виносили Стрільцям всяку їжу та вгощали їх і зі співчуттям і спожалінням дивилися їм услід, коли потяг рушав у дальшу дорогу.

Бо хоч вся Україна кипіла й палала жадою помсти й відплати зненавидженим німцям і мадярам та особливо чорносотенним «карателям», які, схоронившись безпечно в Україні перед большевицьким терором у Московщині, були на службі різних дідичів-поміщиків — головно чужинців — та від імені й під покровом у тім відношенні звичайно безсилої гетьманської влади, а на ділі під охороною німецько-австрійської окупаційної армії — (що її спеціальні експедиційні відділи робили в свою чергу, часто спільно з москалями, те ж саме) — важко знущалися над українським народом по селах за будім-то розтягування панського добра під час революції. — то одначе крім Січових Стрільців не було ніодної, навіть так нечисленною як Стрільцький Загін, організованої сили в той вирішальний час, що була би здібна й готова вхопити за зброю й підняти повстання проти гнобителів.

Та Стрільцям в тому моменті це було байдуже. Вони не були настроєні до того, щоб віддаватись таким невеселим думкам і міркуванням.

Дотепам, жартам, всяким витівкам не було кінця. Одна за одною лилися з десятків молодих здорових грудей бадьорі стрілецькі пісні під рівномірний стукіт коліс вагонів.

Стрільці їхали мов на весілля, дарма, що криваве.

— * —

Пополудні III-я сотня прибула до Хвастова.

Стрільці I-ої й II-ої сотень, які вже були там, вітали прибулих і розказували про свої осяги й пригоди при роззброюванні гетьманської поліції так зв. «Державної Варти» та при перейманні влади.

Німецька залоза у Хвастові (як і по других місцевостях починаючи з Білої Церкви) проголосила неутралітет; і справді на терені хвастівської стації видно було кількох вартових німців з білими опасками на рамені, що оберігали німецьких військових

вагонів. Деякі Стрільці вдалися в розмову з ними.

Всі ці розмови були припинені свистками дижурних, що закликали Стрільців III-ої сотні на обід.

Після обіду покликано старшин сотні до Штабу Загону.

Короткий осінній день вже кінчався, як вони вернулися й наказали збірку цілої сотні. Збірку переведено чотами. На збірці подано Стрільцям до відома наказ оперативного Штабу.

III-я сотня вирушас ввечер першою з Хвастова вперед у напрямі на Київ і мас ніччю зайняти залізничну станцію Мотовилівку й забезпечити її заставами в напрямі на Васильків. Кінна розвідка прослідкувала за дня терен у напрямі на Мотовилівку й не найшла нічого загрозливого, проте наказано особливу чуйність і обережність та докладне простеження терену обабіч шляху Хвастів-Мотовилівка. — Босве гасло дня на наступних 24 години: «Перемога або смерть!» —

Сотник М. Загасвич, який саме надійшов зі Штабу, прийняв звіт командантів чот і зробив перегляд сотні, дивлячись кожному Стрільцеві твердо-гостро та разом якось особливо тепло в очі.

Чоти розійшлися в поважному але й піднесеному настрої по вагонах і Стрільці стали готуватися до виправи.

Вони раділи, що Командування виріжнює їх і з довірям висилає їх тепер першими вперед, і хотіли виконати наказ як найкраще.

Осіння ніч западала скоро.

Врешті стрілецький «брон»-потяг III-ої сотні рушив з місця і подався на шлях.

З Хвастова в напрямі на Київ шлях був подвійний — дворейковий.

На певній віддалі перед «броневиком» III-ої сотні їхала як передня охорона тими другими рейками друга гармата і площадка зо скорострілами з другого потягу, з обслуговою. Командантом цієї другої валки був сотник Черник.

Машини сунулися вперед повільно без всякого зайвого шуму. У вагонах царила глибока тишина. Стрільці стиснувши кріпко долонями кріси сиділи чи стояли мовчки, намагаючись напруженим зором пробити окружаючу темн'ю.

Місяць тої ночі сховався пізно й покищо було дуже темно.

На кількадесять кроків перед гарматами йшла шляхом сильна стежа; по кілька стеж ішло на ріжній віддалі обабіч шляху, провірюючи терен.

Хвилини напруження тягнулись у вічність і годі було вгадати, чи мало чи багато вже часу пройшло; в кожному разі валка проїхала вже добрих кілька кілометрів, коли потяг враз зупинився.

Вернулася стежа вислана праворуч, ведучи двох селян, які розказували, що в їхньому недалекому від залізничного шляху селі появились якісь озброєні люди. Сотник Загасвич дав наказ сотні висідати й зайняти босву позицію та виставити застави кругом валки, а сам із 3-ою чотою вирушив до села на розвідку.

За той час зійшов місяць і стало видніше. Чота простежила всі вулиці й завулки села, але нікого й нічого підозрілого не найшла, а зустрічні селяни не знали нічого певного сказати. Ціла стежа вернула врешті до потягу й валка рушила далше вперед до недалекої вже залізничної станції Мотовилівки. Обох селян-інформаторів відослано під конвоєм до Штабу.

Ця пригода забрала однак досить часу і було вже добре по опівночі, недалеко світанку, коли валка зупинилася перед стаційними спорудами і Стрільці зайняли станцію.

— * —

Але не довелося Стрільцям відпочивати після неспрочної ночі

Від залізничної обслуги станції Стрільці довіда-

лися, що наступна станція Васильків занята сильним російським добровольчим «отрядом», що прибув туди вчора ввечером і заквативувався на ніч, прямуючи з Києва на Білу Церкву, щоби присмирити й розігнати там «бунтовщиків», і вибирається в дальшу дорогу сьогодні перед полуднем. Таку вістку передали по телефону залізничники з Василькова в Мотовилівку.

Стрільцька Команда зв'язалася негайно телефоном зі своїм оперативним Штабом у Хвастові, звітливо прийшов наказ

Доручити залізничникам передати телефонічно до Василькова, що в Мотовилівці спокійно і все гаразд. Піщу сотню негайно розділити на дві півсотні, які вирушають у напрямі Василькова обабіч залізничного шляху під ослоною лісу, що тягнеться між Мотовилівкою і Васильковом. Вони мають — обійшовши Васильківську станцію — заатакувати її одночасно з обидвох боків і від заду, перетинаючи відворот по залізничному шляху на Боярку, в напрямі на Київ. До кожної півсотні додати по два скоростріли, — на крила.

Решта скоростріліз на площадках, по два на кожній впереді, й обидві гармати у вагонах («броневіки») посуваються поруч рівнорядно з пішими частинами залізничним шляхом уперед і мають заатакувати ворога з переду.

Кінну чоту, що вже вирушила до Мотовилівки, негайно після прибуття включити в акцію для розвідки й охорони крил. II-а сотня вирушас з Хвастова на Васильків потягом і вдарить на станцію розвиненим фронтом з переду. I-а сотня, як оперативна резерва й забезпечення тилу підтягається на Мотовилівську станцію.

Всю операцію виконати не гаючись так, щоби заскочити «добровольців» ще в Василькові на станції при сніданку чи при вантаженні.

— * —

Заметушилися Стрільці III-ої сотні, коли довідалися від Старшин про цей наказ Штабу. Вони були горді, що саме їм припало перше справжнє боеве завдання. Їм дуже хотілося при тій нагоді постріляти трошки, бо дотеперішні операції відбулися без одного стрілу.

Кожний відчував, що тим разом без того не обійдеться і буде правдива «война», тимбільше, що видано всім по 60 додаткових набоїв. Найбільше схвильовано раділи «зелені» новобранці, бо це ж сьогодні мали відбутися їхні «боеві христини» і вони дістали врешті змогу придбати й собі титул «старої воїни».

Стрільці поснідали на оспіх, чим хто мав, і попили гарячого чаю, що його успіла зварити вже похідна кухня, яка приїхала потягом разом із сотнею.

— * —

Сотн. Загасвич поділив сотню на дві половини і сам обняв команду над правим крилом, у склад якого входила частина 2-ої й ціла 3-тя чота та 2 скорострільні рої. Командантом лівого крила став сотник Черник.

В той час наспіла кінна чота й негайно подалася в недалекий ліс. За нею рушила приспіненим маршем піхота, розподіляючись під лісом на право і ліво.

Старшини обидвох відділів стиснули собі руки, Стрільці помахували одні до других руками. Залізничним шляхом посувалися звільна поруч себе по обидвох парах рейок дві льокомотиви полихаючи вперед вагони з гарматами і скорострілами. Командантом тих стріл. броневиків і гармат був командант стрілецької гарм. батерії, сотн. Р. Дашкевич.

— * —

Розвиднювалося... Починався день 18. листопада 1918. року...

У стороні, куди прямувало в босвій колоні, виславши наперед і на боки стежі, стиха побрязкуючи зброєю, стрілецьке праве крило, сходило сонце й озолочувало лісові дерева, що стояли ще в цілій своїй осінній красі й пишноті пожовклого листа, з якого скапувала свіжа холодна роса.

Стрільці ступали м'яко по килимі вогкого листа, що встелювало вузьку лісову доріжку й стиха шаруділо під ногами. Ліс тихо шумів під подихом раннього свіжого вітру.

Настрій у Стрільців, що можливо під впливом оточуючої природи зразу був мовчазливо-мелянхолійний, ставав чим далі щораз більше оживлений.

Розхвилювані молоді юнаки не змогли довго вдержати такого духового зосередження, тимбільше, коли сотні. Загасвич скомандував «Свобідно»; стрілецькі весельчачки стали вигадувати різні дотепи і жарти. Раз по раз у рядах тут і там піднімалися веселий безжурний, хоч і притишений сміх.

Стрільці йшли жвавим кроком мов на вправу. Дехто затягав стиха пісню; бо ж не даром співається в стрілецькій пісні, що Стрільці —

— як ідуть в бій, то співають —
і зі співом умирають... —

І вже й сам Сотник, що йшов поруч півсотні збоку, розвеселений гумором Стрільців не втерпів врешті і сказав: — «Співайте, хлопці, до Василька ще далеко. Тільки не дуже голосно; обережність не зашкодить...» — додав.

— * —

Коли враз несподівано на залізничному шляху ліворуч залунав гарматній постріл, один, другий, затарахкотіли скорострільні й на лівому крилі заклекотіла сильна стрілянина, що змагалася чимраз дужче.

Не було сумніву. На лівому крилі розпочався завзятий бій!

Стрільці на правому крилі моментально, навіть без наказу, розсипалися в розстрільну з крісами на поготи і залягли за деревами, повернувшись фронтом до шляху в сторону, звідки лунали постріли.

Всі застигли в німій мовчанці, вп'яливши зосереджено напружений зір перед себе в лісову гущавину й перемінилися в слух.

Але нічого не було чути в поблизу, крім віддаленої стрілянини, як і не було видно нічого.

Сотник Загасвич вибрав 7 Стрільців і вирушив із ними вперед на стежу в напрямі залізничного шляху, щоб краще з'орієнтуватися, що діється, передавши командування тимчасово хор. Козакові.

Полежавши хвилину в босвій позиції півсотня на його наказ стала роями підсуватися вперед в напрямі місця бою та заходити вбік згодної ворожої лінії широким луком (півколом) з пляном вдарити на її крило від заду.

— * —

Тимчасом бій ліворуч від залізничного шляху змагався чимраз дужче, бо гарматня й скорострільна та крісова стрілянина перемінилася в один безперервний клекіт і гул, що його ще підсилював лісовий відгомін.

Стрільцям правої півсотні було досадно, що там іде бій і їх участь можливо дуже потрібна там, а вони тупцюють тут без діла в лісі мов зав'язані в мішку.

Врешті дерева стали проріджуватись і в недалекій відстані видніла лісова галявина. Тут один з роїв наткнувся на вояка гетьманської сердюцької дивізії, який трусився з переляку й ледве міг промовити слово.

Від нього довідалися Стрільці, що біля залізничного шляху, недалеко, при галявині є сильна крилова застава російських «добровольців», які захопили зі собою вирушаючи з Києва частину українських сердюків і женуть їх перед своїми рядами.

Він сам висланий з другими на стежу в ліс, «загубився» там і втік; те саме є рішені зробити при першій добрій нагоді всі сердюки, бо вони не хочуть битися проти Січових Стрільців.

— * —

Та враз затріщали сухі гілки в лісі з лівого боку від сторони шляху по другій стороні неширокої галявини та почувся тупіт ніг.

Стілецька півсотня моментально залягла розстрільною за деревами й застигла без руху в боєвому поготівлі.

Поміж деревами та на галявині показалися по-статі в чорних плащах, що їх носили російські «добровольці». Вони перебігали поодинокі й гуртами галявину й бігли далше не зупиняючись та й не зберігаючи надто великої обережності в ту частину лісу, де заховалася стрілецька лава, минаючи її дещо з боку та прямуючи туди, звідки півсотня прийшла.

— Що це все мало б означати?! — блиснуло в думці в кожного Стрільця.

— Наступ?! — Прорив?! — Окружують нашу ліву півсотню, чи нас самих?!

— Невже перемога буде їхня й усе пропаде?!...

— Та ні! Не буде по вашому!!! — І стрілецька лава на команду Хорунжого відкриває нагло завзяту крісову й скорострільну пальбу по ворогах, які пробігали вже зовсім близько та стала косити ворожі ряди. Залунали вибухи ручних гранат, якими обкидано найближчі гурти.

Москалі видимо змішалися. — Видко було, що вони не сподівалися того привіту й були ним зашочені — Між ними зчинилася паніка.

Вони не ставили одностайного боєвого спротиву, але одні завертали поспішно назад, другі бігли вперед попри стрілецьку лаву намагаючись минути її, решта розгублено розбігалася на всі боки. Тільки деякі залягали в босвій позиції й відстрілювалися або перли прямо на осліп до атаки на стрілецьку розстрільну, яка звинулася майже в чотирокутник, стріляючи на всі чотири сторони світу до втікаючих і закидаючи гранатами зблизька атакуючих ворогів.

Стілецькі кріси розігрілись і парили долоні працюючи завзято, бо мали добрий, близький і певний приціл. Із москалів, а було їх з дві сотні, або й більше, не втік і не врятувався майже ніхто, бо сливе кожного досягла стрілецька куля або граната.

Врешті не стало до кого стріляти й пальба затихла. — При тому один зі стрілецьких скорострільних поспувався; в ньому вискочив і розскочився замок, поранивши скорострільцеві руку. Більше втрат і шкоди Стрільці не мали.

Стілецька розстрільна розвинулася знов із чотирокутника в лінію та пробігла кількадесять кроків далше вперед на саме узлісся, де був викопаний приграничний лісовий неглибокий рів, який використовували вороги, що пробували були ставити спротив, для прикриття як окупі.

Півсотня заняла його й залягла там обабічним фронтом, значить, що другий Стілець був обернений в сторону лісу взад. — Але ніхто більше не показувався ні з лісу ні з боку галявини.

Нараз від залізничного шляху, на узліссі з ближчого боку галявини зацокотів скоростріль. Засвітіли густо кулі над головами стрільців. — Стілецька лава дістала нагло з лівого боку здовж по рові крилової вогонь, перед яким не було захорони. Один Стілець перекинувся на взнак поцілений скорострільною кулею смертельно в лівій висок, оподалік скорчився другий... Стрільці припали щільно нпць до землі...

Але скоростріль вистрілявши видко свою серію, швидко замовк. Минув деякий час, аж надто вистачаючий на заложення нової ленти, але він більше не обізвався.

В міжчасі припинилась і замовкла також стрілянина на лівому крилі поза шляхом. Ще бахнули кілька разів постріли з гармат і в лісі зацарила знов звичайна тиша, що тепер видавалась якоюсь несамоовито дивною.

Чутно було тільки шум дерев і шелест спадаючого листя та стукіт власних сердець. Денеде роздавались глухі зойки та стогони важко ранених і конаючих москалів. Та Стрільцям ніколи було вожитись із ними та давати їм порятунок і поміч.

А втім, на нещастя обидва санітарі півсотні були ранені скорострільними кулями. На їхні щастя рани не були надто важкі ані смертельні. З того приводу один із стрілецьких весельчаків не втерпів, щоби не зажартувати до свого раненого товариша-санітара перев'язуючи йому рану: — «Ти, брате, чого стовбичив як пень і не лягав мерці на землю?! Ти кадав, що як ти санітар і в тебе «червоний хрест» на рукаві, то вже московська куля не має права тебе зачепити?!»

Цей дотеп викликав деяке розвеселення в деякого зі Стрільців. Але назагал вони не знали, чи радіти чи сумувати, бо ніхто не міг вгадати, що властиво сталося й за ким перемога, то й почували себе ніяково.

— * —

Ніщо більше не турбувало вже лісової тишини. — Бій був закінчений.

Стрільці стали підводитись із землі заховуючи всі правила обережності, бо невідомо було, чи ворог не притаївся десь за деревами. Але в найближчій відстані не було видно ані не було чутно нічого підозрілого.

Хорунжий розіслав негайно стежі на всі боки, щоби прослідити терен щонайменше на п'ятьсот кроків кругом.

Незабаром вернулась стежа, що пішла в напрямі залізничного шляху. З нею було двох людей у стрілецьких шоломах.

Були це два Стрільці з тих сьоми, які пішли були зі сотником Загасвичем на стежу.

— «Де Сотник?» — було перше тривожне питання Хорунжого, коли пізнав їх, як підійшли ближче.

— «Нема! Вбитий! — була коротка їхня відповідь із поблідлих уст, що потрясла до глибини душі кожного Стрільцем.

— «Де решта?» — «Згнули!» — «Нас тільки двох осталося...» — насилу вимовили хриплим голосом, що ламався в гортанці.

— «Як же це сталося??!»

Вони стали розказувати: —

— Сотник Загасвич дійшов на чолі стежі лісом майже до самого залізничного шляху і став виходити здвож нього на узлісся, щоби звідтіля краще роздивитися, що діялося поза шляхом з того боку, де клетотів бій.

По дорозі стежа наткнулася в лісі при шляху на російського «добровольчого» офіцера, що стояв на чуйці в кущах. Стрільці зайшли його несподівано від заду, роз'оружили наглим наскоком і взяли в полон та вели зі собою.

Сотник пробував розпитати його дещо, але він не охоче відповідав.

Недалеко вже цокотів скоростріль, але видко стріляло у протилежному напрямі, бо не чути було свисту куль. Стрільці теж з крісів. Ворог був близько.

Просуваючись даліше вперед Сотник, який ішов наперед, враз побачив біля залізничного шляху в кущах сильно ворожу заставу зо скорострільом, що був обернений у напрямі стрілецької лінії поза шляхом на ліво. Застава острілювала криловим вогнем збоку стрілецьку півсотню, що була ліворуч від шляху.

Сотник побачивши ситуацію скомандував: — На пробій!» — і з окликом — «Слава!!!» — кинувся в

атаку на ворожу заставу. Стрільці рушили вслід за ним. —

Посипалися ручні гранати розриваючись грімко й застава заатакована несподівано від заду стала в паніці розбігатись і рятуватись втечею.

Стрілецька стежа стала підстрілювати втікаючих з коліна навіть не лягаючи.

В тому часі розляглася позаді в лісі, звідки прийшла стежа, густа стрілянина й це мабуть до решти збило з пантелику тих москалів, які готувалися ще до оборони. Стрілецька стежа заставу розбила й розіграла, хоч кругом густо свистіли кулі зправа та зліва, й треба було перед ними якийсь час критися.

Та при цьому в запалі боротьби Стрільці забули якось про полоненого офіцера. —

Стрілецька лицарськість Сотника й Стрільців супроти полоненого, обеззброєного ворога, що його проте треба було в тій ситуації раніше приколотити чи як інакше знешкідливити, стала для них згубою та коштувала їм життя.

Коли стрілянина праворуч затихла й кулі перестали свистіти так густо, хитрий москаль, з'орієнтувавшись, що Стрільців тільки невеличка хоч і очайдушна горстка, залишений необережно ними підчас атаки на заставу сам собі, вспів пробратися якось боком до покинутого заставою скорострільа й коли стрілецька стежа стала підводитись і рушати даліше, прискочив до нього, обернув і почав стріляти скосивши відразу Сотника й п'ятьох Стрільців. Коли офіцер вистріляв свою ленту, два останні Стрільці, які були децо позаді й врятувалися впавши моментально ниць на землю поза горбиком, що давав їм прикриття, прискочили вмить до офіцера й покінчили з ним.

За той час затихла також стрілянина й ліворуч, поза шляхом. Там мабуть почався рукопашний бій, як розповідачі здогадувалися, бо до них доносився відгомін бойових окликів з того боку. Але що там врешті сталося і хто переміг, вони не знали.

Коли вони побачили, що до залізничного шляху в напрямі застави підбігають знов вороги більшими гуртами, вони не зважувалися вдаватись із ними в безвиглядний бій у двох і залишили заставу та сховались у лісі й стали шукати своєї півсотні.

Поки Стрільці із Сотникової стежі скінчили розказувати свої пригоди й переживання, поверталися стежі порозсілані Хорунжим і зголосили, що кругом спокійно та немає нікого, тільки скрізь валяються ворожі трупи й конаючі важко-ранені.

В міжчасі від шляху роздався шум і стукіт коліс про'їздячого потягу, що промчався швидко в напрямі Мотовилівки. —

Чий це був потяг?! — Стрілецький чи ворожий?! — Ніхто не знав нічого. —

Через виступ лісу не можна було бачити крізь галявину, з позиції на узліссі, залізничного шляху, який був у віддалі доброго кілометра або й більше.

— * —

Командант півсотні відбув коротку нараду з підстаршинами й вирішив: —

«Коли наші перемогли, тоді ми там покищо зайві, але як перемогли наших і ворог підступив під Мотовилівку, тоді несподівана поява стрілецької півсотні там на ворожих задах могла б ще врятувати ситуацію й можливо перехилити вислід бою і перемогу ще в наш бік!» —

І півсотня стала відходити лісом у боевому порядку в напрямі залізничної стації назад.

По кільканадцяти хвилинах затріщало знов недалеко в лісі. Півсотня насторожилась і залагла — та враз із поміж дерев вискочила стрілецька кінна стежа.

— «Де ви пропадете до біса?!» — вилаявся кіннотчик-командант стежі.

— «Ми вас шукаємо по цілому лісі! Ліве крило

вже давно під Васильковом!! Перемога наша!!!» -- вигукнув владувано-гордо.

— «Але Черник загинув!...» — додав сумовито. Ще більше посумнів, коли у відповідь почув, що й Сотника Загаєвича, за яким питав, немає вже між живими...

Але про подробиці не було часу розпитувати багато. Кіннотчик передав хор. Козакові наказ Штабу —

Півсотня правого крила мала перейти стежами ліс праворуч залізничного шляху та перешукати його, чи де не заховався у ньому ще які розбиті ворожі групи й опісля долучити до лівого крила, яке заняло позиції на полях під Васильковом.

— * —

Півсотня наказ виконала й назбирала при цьому пару десятків полонених, головню сердюків, які покидали зброю й поховалися в лісі та радо піддавалися Стрільцям виявляючи охоту йти з ними.

Простеживши ліс їх усіх відставлено покищо під конвоєм у Мотовилівку, а сама півсотня пізно пополудні добилася до стрілецької позиції під Васильковом, де окопалося ліве крило, бо Командування сподівалося контратаки ворога.

Там Стрільці правої півсотні довідалися врешті в подробицях від своїх товаришів, що діялося на лівому крилі.

— * —

Півсотня лівого крила посувалася лісом вперед подібно як і права півсотня.

Враз на шляху вдарили гармати. Це обслуга стрілецьких гармат завважила впереді опанцірований ворожий потяг-броневик і стала мершій бити по містку на шляху, що був перед ним. Цільні постріли розбили місток і ворожий панцерник не міг посуватися далше вперед. Він зупинився, б'ючи з гармат по стрілецьких «броневиках».

З нього стали висипатись російські «добровольці» в чорних плащах, і шикуватись у розстрільну на полі, що було ліворуч, використовуючи для захорони долинку, якою проходила попід місток польова доріжка в ліс. — Стрільцькі скорострільні на площадках і гармати у вагонах, маневруючи по рейках вперед і взад швидко, щоби не дати прицілу ворожій гарматі, відкрили негайно вогонь по ворожій піхоті.

За той час півсотня, що була в лісі, почувши постріли, моментально розвинулась у розстрільну й вийшла швидко на узлісся, що було вже недалеко впереді та стала пражити ворога, який заляг у полі, сильним вогнем із крісів і скорострільів, до яких долучилися згодом ще й скорострільні з площадок, бо гармати від'їхали децю назад у ліс поза закрут шляху, щоби не давати прямого прицілу ворожій гарматі.

Але москалі маючи природню добру позицію, не відступали під стрілецьким обстрілом, а відповіли вогнем. Ворожий броневик швидко завернув до Василькова, залишивши гармату, яка зводила двобій із стрілецькими гарматами, та незабаром привіз «добровольцям» підкріплення й вони стали підступати вперед що раз ближче кількома розстрільними, не зважаючи на сильний і завзятий та цільний стрілецький вогонь. Вони кілька разів зривалися до атаки, але всі спроби ламались у цьому вогні. Вони залягли знов не змігши зрушити стрілецької позиції й готувались до чергового наступу.

— * —

Ситуація ставала дедалі чимраз більше критичною для Стрільців, бо по кожному московським наступі віддал між обома позиціями меншала, а до того запас стріливи в Стрільців швидко вичерпувався. —

Сотник Черник був на тому крилі, що було ближче залізничного шляху й керував особисто вогнем

скорострільів, передавши безпосередню команду над піхотою й скорострільом, який працював на протилежному крилі й здержував окрилюючі маневри ворогів там, — пор. Стефанишинові, сам залишаючись Командантом бою.

Черника особливо денервував ворожий скоростріль, що бив по стрілецькій лаві з правого боку, від шляху. Він післав телефоном наказ до «броневика», щоби гармата взяла цей скоростріль на приціл, але нічого не помогло. Він був добре замаскований і годі було його поцілити. —

З розстрільної зліва Стрільці стали передавати повідомлення, що не стас набоїв. Сотн. Черник переслав у розстрільну кілька повних скорострільних лент.

Через кілька хвилин передано розстрільною повідомлення з крила, що прибула передня стежа II-ої сотні, яка обходом з ліва поспішас на підмогу.

Сотн. Черник переслав на ліве крило наказ, щоби II-га сотня негайно після прибуття долучила до стрілецької позиції, тільки пару роїв вислала на право для згущення розстрільної а головною силою заходила півкругом у ліво далше в ліс, у бік ворожої лінії.

Незабаром передано у відповідь, що сотня вже прибула й наказ виконує.

По хвилині Черник надумавши щось, став підводитись із землі й роздивляти передпілля в біноклі. Один із скорострільців сіпнув його за полу плаща і скрикнув — «Сотнику, лягайте! Небезпечно!!» — Крутом свистіли ворожі кулі. —

Але Сотн. Черник, знаний зо своєї очайдушною відваги й погорди смерті не звертав на це уваги. Нараз замозк настирливий ворожий скоростріль, біля шляху з правого боку, який так дуже денервував його.

Черник ще більше випрямився майже на весь ріст і пильно вдивлявся вперед, на право. Він видко помітив там щось. Почулася сильна стрілянина в лісі, що був праворуч за залізничним шляхом, у тому напрямі, звідки стріляв досі ворожий скоростріль. —

Стрільць сіпнув Черника вдруте: — «Сотнику, не жартуйте, там смерть!» —

— «Смерть?» засміявся коротко Сотник Черник і повернув обличчя з дивним блеском в очах до Стрільця: — «Друже, смерті немає, тільки перемога!» — «Тільки перемога!!» — «Вперед, хлопці! До наступу — на пробій!!!» — вигукнув, скочив крок уперед та враз захитався і впав.

Це був останній його бойовий наказ... — Ворожа куля прошила цільно грудь і прошепотівши з труду ще раз: — «Вперед! — Перемога — або ...» — Сотник Федь Черник, Душа Стрільцтва, — замозк навіки.....

— * —

Стиснулося серце з окружуючих Стрільців, коли побачили, що їх улюблений Сотник упав, та гаяться не було часу. Останній наказ Сотника Черника був миттю переданий у розстрільну й телефоном до гармат, що стояли на шляху позаді.

Стрільцька лави з грімким босвим окликом: — «Слава!!! — підорвалася зі землі й кинулася з багнетами й ручними гранатами на поготові в атаку на ворога в рукопашний бій.

Але між ворогами зчинилася якась метушня. Вони не чекали в поготові на наступаючих ані не зустрічали й не намагались зупинити їх запоровим вогнем, як звичайно водилось у таких випадках по правилам боевої тактики, але стали підводитись і собі, та не йшли вперед до протинаступу на Стрільців, що бігли до пробою, тільки розбігалися на боки.

— Що це?! Нова московська тактика, щоби пропустити атакуючих на свою резерву, а потім окружити з боків і від заду?! Чи паніка?! —

Стрільці на момент остановились вистрілюючи останні набої на ворожі гурти, що бігли вбік. —

Стало видно, що це паніка, яка зростає, коли найближчі пробоски сипнули на ворогів ручними гранатами, а стрілецькі «броневики» під'їхали до переду й стали пражити з гармат ворожі лави картачами з безпосередньої віддалі, вже й не дуже зважаючи на постріли ворожої гарматної батареї.

Вони згодом зрізались у ворожі лінії й косили вогнем скорострільні, що їх міжтним посаджено знов на площади, ворогів, які втікали на всі боки безладними купами.

— * —

А враз на продовжені ліворуч крила в лісі збоку залунав мов відгомін повторений сотнею голосів босвий оклик: — «Слава!!!» —

Це була II-га сотня, яка поспіла сама в пору на підмогу й зробивши згідно з Черниковим пляном окрилюючий маневр з ліва, рушила й собі в атаку на москалів, які намагались утекти туди.

Ця остання несподіванка збила ворогів, що місцями ще гуртувались до оборони перед атакою Стрільців, з пантелику до решти. Між ними настав жажливий переполох, започаткований, як потім виявилось, несподіваною атакою стежі Сотника Загасвича на ворожу заставу з правого боку біля шляху

Коли ж до того озвалася ще в тому напрямі сильна стрілянина в лісі за шляхом праворуч, яку відкрила була там права півсотня на москалів, що намагались забігти туди стрілецькій позиції, якої не могли зрушити фронтовим наступом, від заду й оточити її, а водночас стрілецька лава зірвалася до атаки та в слід за нею вдарила з лівого крила ще й II-га сотня, вороги побачили себе оточеними на обох крилах і стали спасатись утечею з тих «кліщів» куди попало, переважно мерщій до свого панцерника, який швидко від'їхав.

Найбільше замішання зробили їм сердюки, що були з ними, бо вони перші знялися з позиції та стали втікати в більше безпечні місця, подальше від місця бою. Їх можна було легко зразу розрізнити від московських «добровольців» по сірих шинелях і зелених шапках-«фуражках» без дашків.

— * —

Жалко, що ліва півсотня не мала вже подостатком набоїв, бо тоді кровавою «лазною» була би для ворогів ще більшою, хоч і так вони залишили на побовищі біля 600 (шістьсот!) трупів московських «добровольчих» офіцерів із дружини генерала князя Святополк-Мірського.

Перемога Січових Стрільців була тим більше значна, що вони перемогли в бою під Мотовилівкою ворога, який був щонайменше 10-кратно сильніший чисельно й була це одна з найдобірніших босвих частин російської білогвардійської «добр.-армії».

— В українській воєнній історії Мотовилівка одержала почесну назву українського Маратону, подібно як Крути стали в нас Термопілями. —

(Цитовано: Зенон Стефанів: — «Українські Збройні Сили 1917-1921 рр.» Частина I. стор. 115. Видання СУВ 1947. Бібліотека «Українського Комбатанта».)

— * —

Під вечір на позицію під Васильків прибула на зміну I-ша сотня й незабаром подалася далі, а ще того ж вечора зайняла станцію у Василькові, бо Стрілецькі стежі устійнили вмжчасі, що ворог втік панічно назад, мабуть аж до Києва.

Залізничники у Василькові розказували потім, як бундючні москалі, що вранці нахвалялися розігнати «мятежних січовиків» шомполами, під вечір ззабираючись у безпечний покищо Київ, лепетали по-

блідими устами: — «Січовики — то не люди, а чорти!» —

Згодомлі Стрільці II-ої й III-ої сотень попоїли з полевих кухонь, які підвезли їм обід і змучені але горді з перемоги вирушили назад пішком до розбитого містка, що його поспішно направляли залізничні робітники разом з стрілецькими майстрами. Там чекав на них потяг, який привіз I-шу сотню й звільнені з позиції Стрільці повернулися тим потягом до Мотовилівки на заслужений відпочинок, розмірковуючи по дорозі події дня та обмінюючись особистими вражіннями й переживаннями.

Зачав падати мокрий густий сніг, вкриваючи білим саваном скржавлене недавнє побосвище на підмотовилівських і плісецьких полях і тіла обох Сотників і 17 Стрільців, які осталися там у полі, тай і ворожі трупи. —

— * —

Бій під Мотовилівкою мав вирішне значення в дальшому розвитку повстання. — (— З. Стефанів: «Українські Збройні Сили» Ч. I. стор. 115.)

Практично шлях у Київ після стрілецької перемоги під Мотовилівкою був відкритий, але Стрільцьке Командування не зважувалося вступати до Столиці з такою невеличкою горсткою Стрільців і зв'язувати їх там у неминучий і безвиглядний вуличний бій з ворожою перевагою.

З другого боку перемога під Мотовилівкою стала тою іскрою, яка спричинила вибух всенародного повстанного зриву.

Вістка про легендарну перемогу Січових Стрільців летом блискавки пронеслася по всій Україні й усюди з стихійною силою піднялося спонтанно всенародне повстання. — Загальне число козаків, головним чином селян, що стали на заклик Директорії в ряди українського війська на той час перевищувало 300 тисяч душ. — (Подає ген. М. Капустянський: — «Похід Укр. Армії» Ч. I. стор. 20). — Повстанці перейняли владу в імені Директорії УНР по всіх містах і областях України за винятком самого Києва. —

— До того грізне та жорстоке німецьке військо тепер зробилося смирним як ягня і повстанці та війська Директорії роззброювали їх залюбки. Розплата наступила швидше, ніж наші горді, зарозумілі спільники сподівалися. —

(Цитовано: — : з книжки: Ген. М. Капустянський: Похід Українських Армії. Книга I. «Вступ». Стор. 15. Видання II. Мюнхен 1946.)

— «Починалася нова сторінка Української Історії» — (кінчас свіій вступ ген. М. К.). —

На цій славній, а водночас трагічній сторінці найновішої історії України появилися згодом такі пропам'ятні дати:

— 22. Січня 1919. р. — проголошення злуки всіх українських Земель в єдину Українську Самостійну Соборну Державу;

— 31. Серпня 1919. р. — перемога української Зброї й здобуття Києва з'єднаними українськими Арміями — Наддніпрянською і Галицькою;

— 1-ший Зимовий Похід Армії УНР — 1919-1920 рр.; — і врешті —

— 21. Листопада 1921. р. — Базар, кровавий, трагічний епілог збройних визвольних змагань Армії УНР — геройська мученича смерть розстріляних більшовиками 359 учасників легендарного II-го Зимового Походу.

Цю нову героїчну сторінку українських визвольних змагань відкрили й започаткували Січові Стрільці з Вілої Церкви під верховним Командуванням сл. пам. Головного Отамана С. Петлюри та під безпосередніми наказами свого сл. пам. полк. Є. Коновальця, піднімаючи стрілецьку «Червону Каліну» української національної революції, та благородною кров'ю своїх найкращих Старшин — сл. пам. Сотників — Федя Черника та Миколи Загас-

вича й 17 стрільців — і злою ворожою кров'ю кругло 600 московських «добровольческих» офіцерів — вписали на тій історичній сторінці озброєною рукою першу горду дату — 18. Листопада 1918. р. — славному Мотовилівську перемогу, яка й вирішила долю цілого повстання, що його підняли Січові Стрільці в обороні Чести та в ім'я незалежності й суверенності України.

— * —

Вже наступного дня після Мотовилівського бою почали зголошуватися цілі селянські повстанські загони до стрілецького Штабу, який вже переїхав із Хвастова до Василькова, тоді як стрілецькі передові частини зайняли без бою Боярку.

Ці повстанські загони прибували вже сформовані на військовий лад зі своїми отаманами, добре озброєні, з возами повними всякого військового припасу, а часто навіть із гарматами і тільки прохали визначити їм босву позицію. — Незабаром була zorganizована правильна облога майже довкруги Столиці. —

— До 3. грудня під час облоги Кисва, Білоцерківський «Окремий Загін Січових Стрільців» перетворюється в дивізію в складі Осадного Корпусу.

З неповної тисячки в Білій Церкві зростає організація Січових Стрільців під Кисвом на 20.000. На ту масу воєцтва не ставало стрілецькому Командуванню навіть Стрільців, щоби її опанувати.

(Цитовано: — «Альманах УСС» — Розділ 16. — Г. Гладкий: «Січові Стрільці». — Стор. 119).

I-ша і II-га сотня Січових Стрільців у своєму первісному виді були розформовані, бо крім старшин також і підстаршин та рядовиків попризначувано старшинами й підстаршинами до частин новосформованої повстанчої стрілецької дивізії.

Ще найбільш зберіглась і майже ненарушеною при тій реорганізації осталась III-тя сотня, перейменована на сотню так званої «Пішої Розвідки Січ. Стрільців», яка сповняла також функції військової жандармерії, залишаючись разом із тим і надалі босвою частиною й була вживана для особливо важких завдань і вислана на найбільш відповідальні чи загрожені боеві позиції.

Командантом сотні «Пішої Розвідки» був тепер сотн. В. Стефанишин, який перейняв команду після смерті сотн. М. Загасвича.

Пізніше в Кисві «Піша Розвідка» попри інші військово-поліційні функції виконувала деякий час (в грудні 1918 й січні 1919 рр.) службу особистої охорони Головного Отамана С. Петлюри та його Ставки в готелі «Континенталь», що було особливим відзначенням Січових Стрільців і вирішальним цієї частини за перемогу під Мотовилівкою.

— * —

Але до Кисва змогли вступати війська Осадного Корпусу Січ. Стрільців, який був дальше під командою полк. Коновальця, щойно дня 14. грудня 1918. р., а навіть під збройним натиском і на вимогу німецького кийського гарнізону були змушені вміжчасі дещо відступити назад, щоби зайво не проливати крові й не зачинати безцільної війни ще й з німцями.

Були ще вміжчасі різні бої, сутички й військово-босві операції, але вони не мали вже переломово-вирішального значення. — Врешті —

— 12. грудня німецький гарнізон у Кисві замирився в Директорію й склав з нею договір про свою евакуацію до Німеччини. Покинутий своїми союзниками Гетьман П. Скоропадський підписав і оголосив свос зречення з гетьманства, передавши тим владу Директорії, а сам з німцями виїхав з Кисва — до Німеччини.

(Цитовано: — Максим Славінський: «Історія України». — Видання УТГІ. — Стор. 208).

Того ж дня 14. грудня 1918. р. вступили повстанчі війська УНР у Київ.

Зенон Стефанів (у книжці: Українські Збройні Сили, ч. I. стор. 118. Видання Бібліотеки «Українського Комбатанта» — СУВ — 1947) — подас: —

12. і 13. грудня українські повстанчі війська повели загальний наступ на Київ. Після дводенних завзятих боїв вони зовсім розбили російсько-гетьманські дружини і 14. грудня з півдня відділи Дніпровської дивізії й Січових Стрільців увійшли до Столиці. —

Гетьманщина перестас існувати. Відновлено Українську Народню Республіку — (кінчас I-шу частину 3. С.) —

Російські «добровольці», що забарикадувалися були ще в деяких будинках Столиці, врешті здались і зложили зброю, коли їм забезпечено життя та вільний вихід із Кисва й України на Подоння.

— * —

Були, як звичайно при такій нагоді, привітання, прапори, військові паради; по церквах служилися молебні, грали дзвони.

Гордо, твердим військовим кроком вступали переможці до здобутої й визволеної Золотоверхої Столиці над Дніпром, а Кияни були приємно здивовані, бачучи як проходять здисципліновані військові частини Осадного Корпусу Січ. Стрільців, бо ворожа пропаганда цілий місяць лякала їх, що на Київ сунуть і облягають його «розхристані бандитські ватаги», що несуть містові та його мешканцям «грабунок, загладу і смерть».

— * —

А 19. січня 1919. р. на саму Йордань в полудне прохдив головними вулицями Кисва особливий похід.

То Січові Стрільці справляли похорони своїм Товаришам, 19 Героям, які полягли під Мотовилівкою.

Хоронили їх по княжому.

На переді йшли церковні процесії з хрестами й хоругвами, різні делегації несли безліч вінків, маршували почоти з військовими знаменами й прапорами. За ними почесна сотня Січових Стрільців із військовою оркестрою впереді.

А далі їхали гарматні лафети запряжені в шестирно карих коней кожна, по дві поруч. На них металеві домовини з тілами Мотовилівських Героїв, вкриті козацькою червоною китайкою і перепоясані національними синьо-жовтими прапорами. На кожній домовині в головах стрілецький шолом завітчаний червоною каліною. Кожного коня провадив за узду козак у шапці з червоним шлямком і з крісом через плече, а біля кожної домовини по обидвох боках ішло в почесній сторожі 6 Стрільців-часників Мотовилівського бою в шоломах із крісами на рамені. При домовинах Сотників ішли Січ. Старшини.

Попереду їхали домовини обох Сотників — М. Загасвича й Ф. Черника, — за ними 17 домовин з тілами Стрільців.

Перед самими домовинами йшло духовенство й церковні хори, а за ними родини Поляглих, які змогли прибути на похорон, Члени Директорії з Головним Отаманом Петлюрою на чолі, Представники від Галицького Уряду, Полк. Коновалець зі своїм Штабом і Делегатами від різних громадських організацій.

Похід замикала сотня кінноти, а за нею йшов лавами народ. Де далі щораз більше народу, що стояв на хідниках, долучувалося до жалібного походу.

Ціла траса походу була обставлена військовим шпаліром у віддалі одного метра вояк від вояка — (козак від козаків), — які стояли струнко й віддавали почесть зброєю, коли похоронний похід проходив повз них.

Дзвони дзвонили в усіх Київських церквах.

Вкінці похід дійшов до Аскольдової Могили над Дніпром, де Герої з-під Мотовилівки були похоронені поруч Героїв з-під Крут.

Після Богослужбних відправ і надгробних промов стрілецькі гармати над Дніпром загреміли останній салют Поляглим Героям, військо віддало почесність зброєю і під звуки прощальної стрілецької пісні «Видиш, брате мій»... — стрілецькі домовини лягли в спільній братній могилі.

Лягли як гранітний камінь під величню Будівлю.

— * —

Бо бурхливе життя йшло далі своїм шляхом. Вже наступного дня на Софійському Майдані вокрут пам'ятника Богдана Хмельницького будувалися трибуни, з яких третього дня опісля — 22. Січня 1919. р. було проголошено врочисто всій Україні й цілому світові з'єднання віками одірваних одна від одної всіх українських Земель у Єдину Соборну Самостійну, ні від кого незалежну й вільну, Народноправну **Українську Державу**.

За ту вимріяну Державу згинувло потім ще багато-багато Героїв.

Згинув опісля і сам Головний Отаман Симон Пе-

тлюра, а пізніше також і Полковник Євген Коновалець.

Згинули й гинуть по сьогоднішній день сотні й тисячі героїських борців-повстанців і мільйони безборонних мирних громадян українців і українок насильною мученичою смертю з ворожих рук.

Згинули, гинуть і гинутимуть і далі синами й доньками українського Народу по цілому світі, на Рідній Землі й далеко поза її межами.

Одні за Україну, другі за її ката, інші в далекій чужині, на чужій роботі, — доки не здійсниться віковична мрія Української Нації й доки не затріюмфус наша національно-державницька ідея та не закінчиться повною перемогою доба новітніх українських визвольних змагань і збройної боротьби й кровавої розплати з ворогами на полі бою так, як це було в Українському **Маратоні** — під Мотовилівкою.

Славна та трагічна й грізна доба, що її започаткували колись, піднімаючи свою зброєю «Червону Калину» визвольного змагу й боротьби на життя і смерть за національну **Волю і Свободу** в своїй Самостійній і Вільній Державі

Українські Січові Стрільці

Новий Ульм, 1947-1950.

Від автора:

Про **МОТОВИЛІВКУ** й **ЧИН Січових Стрільців** завзято мовчить наша мемуарна література. Чомусь стидаються **МОТОВИЛІВКИ** й **Білоцерківського** виступу Петлюри й Коновальця — з одного боку самі Петлюрівці й Уенерівці, а з другого — Коновальцеві учні — націоналісти. Про табір гетьманців — очевидно — немає й мови. Хоча — підкреслюю — це не було повстання проти гетьмана України й Української Держави як такої — і фальшиво втерся в нашу історію термін «протигетьманське» повстання. Це було щось на багато більше! Це був дійсний початок української **національної** революції, перший від часів Хмельниччини **всенародній**, збройний, визвольний зрив проти чужих сил (який між іншим, створив глибоке запілля для **ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ** в Галичині).

Жалко, що в це вплутався пок. гетьман Павло Скоропадський і при діаметрально - фальшивій оцінці ситуації кинув свій авторитет по фальшивій стороні та сам став по ній. Це його найбільше здемінувало як історичну постать і провідного політика та державного мужа, що більше завірив чужим, ворожим силам, як власному народові. Через те він увійшов в історію України, вправді як гетьман — та не Хмельницький.

Хоч і цей зробив на кінці ту саму дурницю у Переяславі, що й гетьман Павло Скоропадський хотів зробити своєю «грамотою» з 14. листопада 1918. р. Та тільки Січові Стрільці йому цю «грамоту» **піддерли своїми багнетами** під **МОТОВИЛІВКОЮ**. А за Хмельницького Січових Стрільців не було. Не було тоді в Україні сили, яка змістця порвала б у дрібні шматки **нешасний переяславський «договір»** і тепер той договір нам боком лізе!...

Цитуємо за **ШЕВЧЕНКОМ**:

«Якби то ти, Богдане п'яний,
Тепер на Переяслав глянув,
Та на замчище подивився,
Упився б, здорово упивсь!
І... препрославлений, козачий,
Розумний батьку... і в смердячій
Жидівській хаті б похмелився,

Або б в калюжі утопивсь,
В багні свинячим...
Амінь тобі, великий муже,
Великий, славний, та не дуже!...
Якби ти на світ не родивсь,
Або в колиці ще упивсь,
То не купав би я в калюжі
Тебе преславного... Амінь!»

Великий Тарас не стидався написати таку «епітафію» Великому Богданові, побувавши на півтора року перед своєю смертю — в серпні 1859. р. — у **Переяславі**. А нині стидаються «протигетьманського» повстання з 1918. року всякі сучасні малі «тараси», наші мистці, поети, письменники, журналісти — публіцисти й «політики», зі самим президентом і цілим табором УНР включно, хоч саме білоцерківсько-мотовилівський **чин** створив **легітимацію** їхнього існування — був фундаментом акту **СОБОРНОСТІ 22. СІЧНЯ 1919. Року** Божого, початком утворення регулярної Армії УНР з її усіми подвигами й Зимовими Походами та трагічно-славним епілогом **БАЗАРУ** включно. Стидаються **МОТОВИЛІВКИ**, хоча мотовилівський бій — одна з найбільше блискучих **перемог** української зброї, якій дорівнює хіба ще трохи **МАКІВКА**, з часу **недержавности** України одначе, (**УСС-и** під **чужою** зверхньою командою...), а в минулому — **ЖОВТІ ВОДИ!**

Стидаються **МОТОВИЛІВКИ**, як донедавна ще **БРОДІВ**, бо вже й під тим оглядом останньо помітно деяку поправу (хоч Броди, це знов — **УНДІВІЗІЯ** — тобто український **legion** II-гої світової війни — під чужою зверхньою командою!...).

Зрештою — не **перемога**, але катастрофічна поразка!... Під **МОТОВИЛІВКОЮ** українське державне військо застромлює **переможно державний прапор** УНР на побосвищі й повертає **колесо історії** у свій бік!

Проте мовчать про це завзято всі! Може не знають і забули вже, а може і стидаються... Може й тому, що **творцями** білоцерківсько-мотовилівського **чину** були — вже нині «поховані» ще живцем **СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ**, а до того — зокрема в очах і поняттях наших т. зв. «східняків» — зненавиджені «галичани»...

Тому вважаємо доцільним пригадати цю подію у «ВІСНИКУ ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ УСС» і так по-м'янути ЧЕРНИКА, ЗАГАЄВИЧА та всіх побратимів із БІЛОЇ ЦЕРКВИ.

Може деякі надто сміливі критичні завваги в цій післямові, зокрема відносно Хмельницького, видадуться — сресєю!...

Але — тоді, найбільший «сретик» — Тарас Шевченко!

Для нас одначе — Шевченко — найбільший і ніким неперевершений авторитет, духовий Верховний Вожд і немирущий Гетьман-Дух Української Нації!

Його «КОБЗАР» — свята національна ЄВАНГЕЛІЯ, і кожне Його слово — незрушима ІСТИНА!!! — чи це кому подобається, чи ні!

За Дунаєм — Океаном, 9. серпня Р. Б. 1952.

Михайло Думеїв

Підбірці

На схід від Львова у віддалі сьоми кілометрів розляглося під горбом село Підбірці. На південь від села пробігас шлях від Львова до Миклашева. На північ від горба веде залізничий шлях Львів-Красне. Поміж залізничним шляхом і північним схилом горба господарські садиби й сади. На західному кінці села на горбі пишасться поміщицький двір. Від шляху до двора веде алея обсаджена липами. Ще даліше на захід у віддалі 400 метрів від двора стоїть одинока хата. У віддалі 2.200 метрів на полудневий захід село Лисиничі. За ним Чортова Скала. У віддалі 2000 метрів від залізничного перестанку Підбірці на залізничному шляху на захід міст, а оподалік його залізнодорожня будка. На північ від Підборець село Сороки, до якого від зупинки Підборець веде дорога прямо на північ. На північний захід розтягнулись мокряки та багна. На полудень у віддалі 4000 метрів від Підборець хребет горба, за яким лежать Винники. На схід від Підборець село Миклашів. Поміж ним та Винниками село Гаї. Тут рішили команди куреня та полку УСС зайняти оборонне становище проти наступу польського війська, щоб починаючи відсіля утворити перстеня кругом Львова, в якому засіли польські збройні сили. Оборона села Сороки припала 3-тій сотні, оборону Підборець взяла на себе 2-га сотня УСС, а оборону Гаїв передано 1-шій сотні УСС. Команда 1-го куреня УСС і команда I-го полку УСС осіла в Миклашові.

Двір у Підбірцях зі своїми забудованнями з цегли дав для 2-гої сотні, яка в боях у Львові втратила поважну кількість кращих стрільців (із 200 зійшло на 150 крісів), можливість вибудувати сильні оборонні позиції. Їй на допомогу припала кулеметна чота (4 кулемети) під командою хор. Яворського. Командантом другої сотні був пор. Іваницький. Його чотовими були чотарі: Василь Кривоус, Верховий і хорунжий Партика, Дуда і Стеткевич. Дбати про укріплення позицій припало командантові 4-тої чоти — хорунжому Дуді, який при допомозі місцевого населення виконував багато оборонних та біжних ровів, якими можна було перекидати в разі наступу стрільців без втрат і непомітно з одного місця на друге. Заготовлено теж чимало гнізд для кулеметів. Постійний контакт з ворогом удержував булавний Хом'як Михайло, який щодня ходив на розвідку до Лисинич, де мав багато помічників, які інформували нас про те, що діялось на ворожій боці. Час-до-часу захоплював він полонених, від яких ми довідалися про постійні приготування польських сил вдарити на схід та зайняти станцію Красне. Ці інформації показались правдивими.

Дня 5. грудня 1918. р. до села Лисиничі ввійшла група польського війська в силі 3000 вояків. Наступаюча група розпоряджала двома батареями гавбиць і польвих гармат. Два панцерні поїзди допомагали наступаючим. Один панцерний поїзд оперував на залізничному шляху Львів-Красне, а другий Львів-Винники. Булавний Хом'як пішов у розвідку до Лисинич, де пересвідчився про правдивість ого-

лошення. Крики й зойки, що їх чути було з села Лисиничі підтверджували попередні вістки. Не могло бути ніякого сумніву про те, що проти залогів Підборець у силі 180 бійців стоїть ворог у силі 3000. В годині другій зібралися старшини на нараду, на якій вирішили жадати негайної помочі. На домагання другої сотні післяти їй допомогу в силі двох сотень та двох кулеметних чот. обіцяно прислати їй на допомогу ще чотири тяжких, два легкі кулемети. подостатком стрілива та дві чоти з гучульської сотні. Ані команда полку ні куреня не диспонуєла ніякими резервами, бо під той час усі інші частини бригади УСС мусіли боронити інші неменше важкі позиції. На тій же ж раді вирішили старшини не уступати з Підборець. Дійсний стан пояснено стрільцям і підстаршинам та місцевому населенню, яке заявило охоту все живе стягнути для оборони. Не було ні одного матовіра. Всі твердо вірили, що відіб'ють ворога.

Де кілька, які повернулися з рядів австрійської армії з італійського фронту, зголосилися добровільно в ряди 2-гої сотні. Всі стрільці з адміністративних посад увійшли в стрій. Харчування персбрати на себе жінки. Дівчата й діти заопікувалися раненими й постачали бійцям муніцію. Двадцять саней стоячи на поготові, щоб у потребі перекидати стрільців на найбільше zagrożені позиції. Стрілецьтво перевіряло зброю. Нав'язано лучбу з батареїо польвих гармат сотника Воевідки, який прибув особисто до Підборець, щоб могти самому орудувати вогнем. На жаль, його батарея могла стріляти лише на 1200 метрів перед нашими позиціями. Вона стояла у Братківцях. Всі нетерпеливо ожидали початку бою.

По годині стала пристрілюватися польська артилерія. Вона безкарно могла стріляти по наших позиціях, себто брати людей на мушку. Стріляли вони дуже прицільно. Телефонічне получення переривали шохвилини.

На чимале наше щастя став головним помічником нашим глибокий сніг. Його верства доходила в деяких місцях до половини метра. Для легшого пересування повитоптувано стежки та повимітано рови. Від хати край села протоптано по ровах стежки, по яких точно були попристрілювані кулемети. В цій хаті стояла застава, що нею командував джжурний старшина хорунжий Михайло Дуда. Около 18-тої години запримітили стійки підозрілі рухи. Вистрілені ракети освітили добре простір поміж Підбірцями й Лисиничами. В світлі ракет показались три розстрільні лави по 180-200 бійців. Ці лави просувалися повільно глибоким снігом. Джжурний старшина стягнув заставу подаючись в напрямі двора. Заалаярмовані стрільці зайняли становища. Кулемети заготовились на зарані пристріляні місця на віддалі 250-300 та 350 метрів. В цю саме пору прибули, обіцяна кулеметна чота і дві чоти гучульської сотні.

Коли перша ворожа лава підійшла на віддалі 250 метрів, освітлено ракетами наступаючих. З шостих кулеметів і крісовим вогнем нараз, по дві саль-

ви на кожну лаву, привітали стрільці ворогів. Відразу зчинилася паніка у ворожих лавах. Всі три лави ворога збилися у безпорядну юрбу. Крісовий та скорострільний вогонь наніс польським легіонерам великі втрати. В темноті розляглись стогони й крики. В суматосі подались ворожі відділи до Лисинич, залишаючи за собою ранених. Довго не вчухали стогони та зойки залишених ранених. Дісно що ніхто не брався їх рятувати. Лицарським серцем УСС-ів важко було прислухуватися зойкам і сидіти безчинно тоді, коли замерзали ранені, нехай і вороги, але ж такі люди. Під проводом булавного Хом'яка подались наші стрільці і санітети зі санками до ранених, які лежали понад 1200 метрів від наших позицій. Дуже дивувалися небоги, коли побачили, що їх не б'ють, не катують, а перев'язують їм рани й кормлять як своїх рідних. П'ятого 5-го полку польських легіонів не міг здержатися від плачу. Коли спитали, чому плаче, закликаючись відповідь: «Та ви ж добрі люди, а нам говорили, що ви вимордовуєте шляхотний польський нарід та забираєте від нас землю. Я бачу, що не ви до нас, але ми до вас як розбійники ввірвались у вашу хату. Коли б у нас про це в Кракові знали, то ніхто добровільно не голосився б іти на вас. Вашої людяності я вам ніколи не забуду. Адже ж я був би замерз, якби не ви. Та ж нашим було ближче до мене, як вам».

Полонених поперев'язувано, накормлено, погідсушено одяги та добре понакриваних відвезено до Миклашева. Цей успіх підбадьорив наших стрільців. Ніхто не спав, бо ждав... Годі було знати, чи буде й завтра перемога, але кожний знав добре, що січова «стара й нова війна» умре, однак ні на крок не відступити. Нетерпеливо всі очікали ранку. На диво, у нікого ні сліду страху. З очей стрільців блискали вогні відваги та любови до рідного краю.

Зажевро небо над Миклашевом, Сірив іще ранок. Кожний звергав погляд в бік Лисинич. Дижурному старшині голосить на заставі молоденький стрілець Тичинський (гімназист), що в Лисиничах помітно чималий рух... Дижурний стягає заставу на те, щоб ворог набрав пересвідчення, що ми уступасмо. Непомітно стягнуто заставу до двору. В цьому самому часі ворога артилерія відкривас сильний вогонь. Стрільня рвуть телефонічні проводи. Понад двором стрільня летять на село. Невгомонний хор. Яворський сам направляє телефонічні проводи. Його розривас шрапнель. Шкода такого вдалого старшини. Нам усім невимовний жаль давить груди. Немає часу на сантименти. Кожний знає, що за кілька хвилин це саме може і його зустрінуть...

Гремлять ворожі гармати. Розриваються стрільня. Стрільцям це байдуже. Очі всіх звернені в бік Лисинич.

— Коли вкінці зачнуть наступати?...

По восьмій годині розвивається перша лава в силі куреня. За нею така ж сильна лава у відступі около 100 метрів. За ними висувається третя лава в силі двох сотень. Такої саме сили четверта лава замикає наступальний відділ. Не страх, але жадоба поміратись морозить спини смільчакам. — Ідуть! Ідуть! Ідуть! — загуло в нашій залозі. Тишина. Всім заперло дух. Як хижий звір жде на свою жертву, так, здається, і старший десятник Копій затаїв духа й жде... Він навіть не дас поради своїм підвладним.

— Привітаєм наших вельможних ще краще, як вчора!

Звільна посуваються ворожі лави до наших становищ. Вже 500, ось 400, ось уже на 300 метрів вони від нас.

— Ні, ще ні! Аж на 200 метрів хай підійдуть!

Понуро, але й обережно підсувається ворог до наших позицій. Підступив на 200 метрів. Грімке «Напшуд» та «Гурра»!!!...

З дул 8 важких скорострільів із двох легких та з 220 крісів посипався скажений вогонь. Падають ниць ворожі лави. З січінням знаходять свої жертви стрілецькі кулі. Не може встоятись ні перша ні друга ворожа лава. Зі страхом подаються назад. Захитують третьою лавою. За ними концентричний вогонь хороброї Січі посувається невпинно вперед. Змішались усі лави. В непорядку відступас ворог на вихідні позиції. З одчаю б'є іще ворожа артилерія густо по наших становищах. Усусам не страшно. Всі непохитно вірять, що перемога буде за ними! Бо й правда за ними! Родиться бажання гнатися за відступаючими.

— Годі! — командує старшини. — Критись! Не будь зайвим смільчаком! Ще прийде пора! Підожди! Держжіть, хлопці, нерви в руках! Це ще не кінець бою!

До артилерійського вогню з Лисинич долучається вогонь двох броне-поїздів із полудня від Винник та зі заходу від Знесіння. Цю перерву наступу використовують стрільці на доповнення муніції та чищення скорострільів (кулеметів) і крісів. Снідати ніхто й не думас, хоча й повиносили жінки всього в багатій кількості. Переважно п'ють тільки чай та узвар. Коло десятої години ворог виступив уже тільки у трьох лавах, які підійшли на віддалі 600 метрів. Обі задні лави підповзали до першої. Звідтіть роями-скоками почали посуватися до стрілецьких становищ. Зо стрільців могли стріляти тільки найкращі, яких завданням було вистрілювати лише старшин і наводчиків при скорострільах. Таким способом удалося ворогові підійти на віддалі 400 метрів. Ще раз попробували вони не роями, тільки чотами, зайняти скоками позицію на віддалі 300 метрів. Глибокий сніг був для стрільців важливим помічником. Бігти в йому було годі. Коли вороги підривняли лави на віддалі 300 метрів, пустилися в біг. Концентричний вогонь із кулеметів та крісів, а теж крісові гранати, наносили наступаючому ворогові важкі втрати. Всі заміри ворога, здобути Підбірці чоловим наступом, розбилися. На віддалі 300 метрів не видержав ворог ані пів години. Вода в кулеметах кипіла. Кріси розпікалися. Нам щастило. Крім хор. Яворського не було вбитих, всього п'ять ранених до цього часу. Настрій в усусів став іще бадьоріший. Захиталась ворожа лава та подалась у безладді назад. Наспіваюча ворожа резерва задержала відступаючих на віддалі около 1.200 метрів. Тут прийшла до слова й наша батарея сотника Восвідки, яка по кількох ударах потрапила у скучення ворожих лав. Ворог стягнувся ще на сто метрів назад, щоб вийти з-під артилерійського вогню. Такий стан потривав до години двадцяті. З правого крила, що ним командував хор. Дуда, відкрито сильний крісовий і кулеметний вогонь по панцерному поїзді, що під'їхав до зрваного моста на залізничному шляху. Намагання направити міст унеможливив концентричний вогонь. Наша артилерія з Братковець уже сьомим стрільною позиціла в панцерний поїзд, під охороною якого по обох боках залізничної дороги підсувалася ворожа піхота. З центрального відтинка наспіло 40 стрільців і два важкі кулемети. Охорона правого крила посилилася на три важкі кулемети та 70 стрільців. Ця допомога наспіла саме впору. Якраз в годині першій пішли наступом на праве крило 300 кіннотників попри село Сороки, звідкіля посипався на них сильний крісовий та кулеметний вогонь. Змішались лави гордих уланів. Заіржали коні. Кров забарвила біленький сніг. Неодна буйна голова покотилася вниз. Без їздців коні подались у розтіч. Командант повернув зразу наступ на південь, на село Підбірці, праворуч дороги, що веде до Сорік до Підборець. Однак за цей час успіли хор. Стеткевич і старший десятник Копій зайняти саньми вигідні позиції, використовуючи насипи по обох боках мосту. Звідтіть привітали вони збоку бундю-

чних їздців пекельним вогнем, який збив цілком з пантелику наступаючих. У паніці повернули кіннотчики в напрямі залізничної будки. Там найшли вони ще небезпечнішого ворога в незамерзлих мочарах і багнах. Кулеметний вогонь із трьох сторін (зо Сорік, від мосту та з правого крила з відтинка хор. Дуди) разом зо стрільними батареї сот. Восвідки та крісовим вогнем нищили ворога безжално. Про босздатність кіннотчиків по цьому привітанні годі було й думати. По цій невдачі кіннота відступила до Львова, залишаючи за собою великі втрати в конях і людях. Коли ж піхотинці побачили невдачу кінноти, не посміли посуватися вперед. Щоб вийти з-під вогню, вони стягнулися до висоти панцерного поїзду, що обмежувався лиш гарматним вогнем. Наша артилерія вже не могла більше його засягати, бо він відсунувся на віддаль 2.500 метрів від наших позицій.

У цьому самому часі висунулися від Винник дві лави в силі 500-600 бійців. Вони взяли напрям на східний кінець села Підбірці. Ціль була ясна: відрізати Підбірці від сходу. Вони помалу посувалися уперед. За цей час стягнув командант сотні пор. Іваницький чоти Стеткевича, Гуцульські та Кривоуса й кинув їх під командую чот. Верхового та хор. Третьяка враз із п'ятьма важкими кулеметами на східній відтинку. Тут повторено стару тактику, а саме — близько підпустити й бити безжално ворога, щоб він знав, що йому нічого лізти на нашу землю. Зарані підготовленими саньми перекинено згадані відділи на протязі 20 хвилин. Щоб ворог не помітив цього маневру, приказано кулеметам раз-у-раз міняти становища. Через такий маневр набрав ворог враження, що на середньому відтинку у нас 10 кулеметів, на правому крилі три та на східньому кінці 5-6 важких кулеметів і приблизно 6 легких кулеметів системи Лоуіс. Ворог осягнув перед третьою годиною віддаль 300 метрів від наших позицій. Під наказом чот. Верхового і чот. Калини

(адютанта пор. Івановича — команданта І. Куреня УСС) привітали стрільці ворога так само, як уранці наступаючих від Лисинич. Замішання в рядах самовпевненого у свою перемогу ворога перейшло в паніку. В цьому часі пор. Іванович дав наказ чот. Волинцеві вдарити на ворога збоку. Цей бічний наступ доконав цілком наступаючих. Наша артилерія відкрила жвавий вогонь по відступаючих у неладі. Стрільці на саях з кулеметами пустилися за втікаючими й наносили їм значних утрат. Подалися і ці частини, які стояли поміж Лисиничами та Підбірцями, в неладі назад. Переслідування переводили найкраще кулеметами на саях смільчаки під проводом удалих і випробованих вояків, як булавний Хом'як, ст. дес. Копій, десятник Сивак і багато інших. Ворожа артилерія панічно покинула свої позиції, залишаючи муніцію та дві поліві гармати. Значна кількість кулеметів, крісів, крісових та ручних гранат попала нам як воснна добич. Коли дорахувати до цього ще 30 коней, що їх повиловлювали стрільці по невдачнім наступі кавалерії, то наша воснна добич перевищила наші втрати в муніції сливе вдвоє. Убитих було в нас тільки хор. Яворський і стара жінка. Наших ранених було 12. Однак вбито артилерійським огнем дві корови, троє телят, одну телицю, троє коней, значну кількість друбу й дев'ять безріг.

Не важко собі уявити цього, як ослаблювали стрільці з місцевим населенням перемогу нашого славного стрілецтва — творця українських збройних сил над десять разів численнішим ворогом. Підбірці вписалися ворогові так глибоко в пам'ять, що він аж до великої польської офензиви, у квітні 1919 року не відважувався наступати на це славне село. Не будь цієї лицарської відваги у стрільців та таких знаменитих старшин і підстаршин, то хто знає, як були б розвинулися тоді воснні події на наших західньо-українських землях. Це гарний приклад для наслідування нашої молоді.

Іван Стахів,
десятник УСС, 5. сотні.

I.

УСС в боях під Семиківцями, над Стрипою, Підгаєччина

Стрільці стояли тоді в окопах довший час над ставом ріки Стрипи, між Семиківцями й Раковецьким лісом, який тягнувся до села Раківця на полудне. Двадцятьдевятого жовтня 1915. Року Божого змінив нас 308-ий полк мадярських гонведів, щоб ми могли трохи відпочати й віддушитися, що було дуже прикре для нас через слітну й зимну осінь.

Лише одну ніч не було нас в окопах, а вже докладно успіла використати це московська розвідка. Вже на другий день москалі в тім місці повели великий проломовий наступ. Наступного дня, 30 жовтня 1915. р. був іще мрячний ранок, як стрільці побачили стрімголов утікаючу полеву артилерію з-під Раковецького ліса, біля наших перших запасних окопів. Одна батарея втекла ще з гарматами, але друга не змогла вже забрати гармат за собою й обслуга батареї була примушена викинути призамки («Фершлюси») на поле та тікати на конях.

Стрільці зорієнтувалися в одну мить у страшній небезпеці, і кожний стрілець у пару хвилинок був готовий до бою. В тім моменті ми побачили свого сотника Дмитра Вітовського коло себе, а дальше стояли отаман Гриць Коссак і сот. Будзиновський. Наш сотник Вітовський дав наказ негайно в повній готовості до бою вийти на верх окопів і розстріля-

ною іти в напрямі села Семиківці. Не дуже далекий був це простір від нас, бо треба було тільки перейти недовгий горбок від багнистої моклавини, над якою ми відпочивали. Ідучи в розстрільній стрільці зауважили перед собою здалека втікаючі рештки ще не взятих у неволю москалів мадярських гонведів. За ними ж скоренько підбігали перші московські босві частини, що підскоком і впадаючи перлися вперед. Стрільці миттю устали свої скоростріли, а сот. Вітовський дав знак артилерії, що була наліво від залишених нами запасних окопів, в заді під невеличким горбком над уже згаданим багнистим яром. Командантом нашої артилерії був наш улюблений сотник Др. Восвідка із Станиславова. Артилерія стала дуже цільно обстрілювати шрапнелями та гранатами московські лави, що зближалися до нас приспіненим ходом. Отам. Коссак і сот. Вітовський здержали всі рештки втікаючих гонведських старшин із їх відділами пальбою з револьверів, змушуючи їх задержатися в босвії лінії. Стрілецька команда перебрала провід над цілим заламанним фронтом.

Наші готові скоростріли почали свою успішну працю. Сотня Будзиновського була на лівому крилі звідкіль почала флянкувати московські босві лави.

що підсувалися, і взяли їх у перехресний огонь. Наша п'ята сотня була в середині, бо направо була шоста сотня сот. Андрія Мельника. Московська артилерія хотіла знищити нас гураганним огнем. Москалі підсувалися як і ми теж до протинаступу.

Наша артилерія мусіла здержати вогонь, бо ми підходили вже до близьких рукопашних боїв. Стрільці дістали наказ йти бігцем вперед до наступу. Біжить ціла стрілецька лава. Ще кількадесят кроків до зудару, і тут посипалися рясні стрілецькі ручні гранати. Москалі, хоча йшли великою масою, були змушені кинути зброю, піднести руки вгору та благати (як це завжди траплялося) помилування словами: «Даруй, брат, жизнь!» Та не кінець іще на тому. Московська зграя наступала новими лавами даліше. Ця друга московська лава була вже близько, яких 500 метрів, перед нами. Було це під самим селом Семиківці. Треба було знову якнайскоріше окопуватись, бо москалі намагалися своєю артилерією знищити нас уповні. Одні наші частини підбігали вперед й окопувалися, другі здержували ворога сильним огнем скорострільів.

Стрільцька команда прекрасно орієнтувалася у становищі, і наші старшини пильно дбали про кожного з нас. Впали вже й наші великі жертви, а бої щойно набирають великої сили. Наш безсмертний сотник Д- Вітовський, як і всі наші чотові старшини, були в розстрільній разом із нами. Москалі підскоками, одинцем, сильно намагалися підсуватись ближче до нас. Але лицарський дух піднесли наші хлопці. «пашаки з Дрогобича», як себе самі називали: Кобрин, Мацюський, десятник Мих. Савчин зі Самбора, Др. Лука Луців, Столяр, Бугай, Тупісь із Підгасччини, як і багато гуцулів, які були в нашій сотні. «Хлопці- готуйте гранати!» — крикнув тов. Кобрин, бо розстрільна наша була вже близько москалів. За кілька хвилин спинили свою працю стрілецькі скорострільі, і знову ціла розстрільна рушила бігцем до наступу (штурму).

Як у першій лінії так і в другій москалів обкидано ручними гранатами, що змусило їх піддатися. Москалі кинули зброю, і як раніше, так і тепер голосили: «Даруй, брат, жизнь!»

Третя лава москалів, яка перейшла вже була село, вийшла теж на чисте поле за селом, стала частинно тікати взад, а їм добре помагав наш сот. Восвідка своєю артилерією. Стрільцькі сотні рушили бігцем за ворогом. Москалі частинно перепливали на понтонах став річки Стрипи на другий бік. Наша сотня мала зайняти село. Хорунжий Мих. Матчак був чотовим командантом, тому і я був під його рукою. Він попередив чоту, щоб у селі була дуже обережна. Наш рій ішов під проводом десятника Савчина зо Самбора. При першій вході в одне господарство, яке ми мусіли перейти, ішов я зо стрільцем Василем Перегінцем, родом зо села Серники Горішні, Рогатинського повіту. Я ішов коло шопи, що виходила на город, а потім під хату. Необережно ввійшов мій товариш Василь Перегинець на середину великого подвір'я. В одній хви-

лінії бачу, як перевертається друг Василь і падає в криницю, що була посередині господарського подвір'я. Вона не мала вже на собі дерев'яних щимбрин, що зірвані лежали біля воза на подвір'ї. Я дуже стривожився і став на кілька секунд під стіною хати, щоб усвідомити себе, як вийти мені з небезпеки. При вході на подвір'я, я зауважив, що ворожий стріл міг вийти тільки з пивниці, яка була між хатою і стайнею, чи стодолюю. В одну мить я оббіг довкола хати і скрито підійшов до отвору, через який всипають картоплю до пивниці, і впустив лише одну, бо останню в мене ручну гранату. Скоро перескочив я через пліт на вулицю, оглянувшись, не побачив нікого, незабудованим вільним городом я підбігав до ріки. Розстрільна була вже під рікою в окопах, з яких москалі забрали мадярів у неволю, а самі проламали наш фронт. Я зголосив про вбитого мого друга хор. Матчакові, і він обіцяв піти в те місце. Однак за кілька хвилин прийшли до нас німці, які зайняли перші окопи. Москалів чимало втопилося у ставі Стрипи. Ми перейшли розстрільною під Раковецький ліс, щоб обчистити його від московських частин, які там переходили в босвім поготівлі. В часі переходу через чисте поле, бо не було там охоронних ровів, нас сильно обстрілювала ворожа артилерія. Добившись тільки під ліс, москалі вдарили з ліса сильним вогнем своїх скорострільів — «максимів» по нас. Ми негайно окопалися й ударили разом з нашою артилерією по лісі сильним вогнем. По недовгому часі москалі замовкли. Дістали ми наказ підсуватись в ліс одинцем. Сотня займала ліс й окопується на краю. Стежа розстрільної натрапляє на москалів, які знову відкрили сильний вогонь. Стежа відступас. зате продовжує бій наша артилерія і сотенні скорострільі. Цілий Раковецький ліс оточений стрілецькими сотнями. Всі вони відкрили сильний вогонь. Москалям остався один вихід — втопитися у ставі Стрипи. По довшій стрілецькій стрілянині москалі замовкли. Вони пробували відбитися, щось їм не вдалося. Не могли переплисти став Стрипи й поневолі мусіли скласти зброю. Стрільці не спішилися переходити весь ліс. Спершу вислали стежі, які зауважили, що москалі бажають піддатися в неволю. Стрільцькі сотні зайняли ліс та окопи над берегом ставу ріки Стрипи. Вже по обчищенні ліса й по устійненні фронту стала даліше бити на ліс ворожа артилерія. Тоді нас двоє із нашої сотні ранено. підхорунжого Івана Березу в голову над чолом, мене в рам'я лівої руки, відламками шрапнелів. Другого дня я зауважив біля себе (хоча і був у великій гарячці) санітарного хорунжого **Здруфця**, як ми дотепно називали тов. Ромця Гаванського й Дра Білозора з його привичкою вигукувати слова: «Товаришу, чоловіка може шляк трафити»...

Вони нас ранених відправляли до Підгаєць, а за чотири дні олинилися в Мукачеві на нашій рідній срібній землі.

На скитальщині, дня 9. листопада, Року Божого 1952.

II.

Спогад про Листопадові дні

Відзначусмо кожного року велике державне свято ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА 1918. року, як день спогаду про відзискання волі українського народу в Західній Україні. Рівночасно вшановусмо світлу пам'ять тих, які в тому часі віддали себе в жертву, що їй тоді вимагала від них свіжо-збудована держава. Коли ж згадуємо про Листопадовий Зрив, годі не згадати про інші дії, що в'яжуться зо собою.

«І пішли на нащадків Петра та Катерини,
Бо похилився куц червоної калини»...

Пішли в 1914. році проти московської імперії ма-

лим відділом у рядах австрійської армії як Леґіон Українських Січових Стрільців, щоб таким чином створити своє власне військо. В завзятих боях, немов у кузні сталевим духом, гартували себе через чотири роки і три місяці. В неперервних боях пройшли всі землі України — від Карпат через Єлисаветгород, Миколаїв, Херсон, Олександрівськ. Як свідків лицарських боїв лишали за собою по всій Україні свої могили. Діждалися розпаду в Дніпровій Україні. Зближився момент Листопадового Зриву... Стягнули усусусів із Дніпрові України, щоб

мати їх готовими до чину при розпаді Австро-Угорщини, щоб допомагати будувати власну державу.

Стрільцькі сотні, що були в поготивлі сім кілометрів від Львова, 31. жовтня 1918. року, ввечері вмаршували до міста. Сотня Вітовського вмаршувала до ратуші. Інші сотні розділено по інших дільницях міста. Вночі на першого листопада розброєно австрійську залозу й відразу створено власне військо — Українську Галицьку Армію.

Вранці, першого листопада, в годині 7.30, полковник Дмитро Вітовський перед узброєною сотнею, на майдані ратуші, здав звіт президентові міністрів Західної України Др. Костеві Левицькому у пририві Національної Ради. Здавав звіт той, який саме дня 30. травня 1916. року віддав останній салют зо своєю сотнею світлій пам'яті поета Івана Франка на Личаківському кладовищі у Львові. Той самий перед узброєним курунем УСС, що був призначений для відзначення, дня 10. червня 1916. року, в селі Гнильче коло Підгасць, віддавав почетний привіт двом тодішнім монархам, царям — Карлові й Вільгельмові.

Той самий Дмитро Вітовський, уже полковником, у дні Першого Листопада 1918. року, як високий військовий провідник, віддає почетний звіт, але вже не чужим монархам і не під примусом, а своєму Президентові в особі Д-ра Костя Левицького. По цьому звіті Президент із Національною Радою та іншими достойниками відійшов до церкви св. Успенія Пресвятої Богородиці на Богослуження.

Тоді то перед сотнею виступив десятник Василь ГОЛІЯН зо словами зверненими спеціально до полковника Дмитра Вітовського. Між іншим він сказав:

«Ваша команда над нами, в усіх боях через чотири роки, довела нас стрільців до остаточної мети. Ми під Вашим проводом, який тривав вже 51 місяців, нарешті, сьогодні змогли повісити на ратушевій вежі наш національно-державний прапор у нашому княжому городі!»

Стрільці піднесли оклик «Слава!», а полковник на доказ любови стрільців подав кожному побратимську руку. Уявм собі тепер, яке вдоволення і патріотичний запал огорнули стрільців!... Вони напевно відчули тоді найбільше вдоволення хвилини у своєму житті. Одначе не затривожило їх і те, що наспіло несподівано. Уже другого дня встравли в завзяті бої з нахабним ворогом більші частини У.Г.А., а дальше й усі її відділи, що були у Львові. Бої були дуже несприятливі для нас. Ми не могли вкопатися ніде. Ніде не можна було викопати ями, щоб можна було звідтіть відбиватися. Ворог нападав у цілому місті з ріжних позицій. Стрели падали на нас із вікон, зо стрихів, з дахів і з підземелля. Наша сотня була на відтинку третьої дільниці міста, вулиці — Янівська, Клепарівська, Гора страченія, вулиця св. Ганни, Рапапорта, Джерельна, Шпитальна, Сопячна, площа Гулуховських до середмістя. Найгірше для нас було те, що наші стрільці не були місцеві, а переважно зо сіл. Ніхто не знав вулиць міста й не орієнтувався на відтинках, тому й не могли докладно виконувати надаваних нака-

зів. Місцевих стрільців, які знали докладно вулиці міста, розкинено по всіх частинах, але й те все не помагало дуже, бо сливе всі вигинули в короткому часі. Тут згадаю поляглих: хор. М. Підлисецького, підхор. Вол. Кендзерського, стар. дес. Лева Сікорського, десят. Яр. Штокала, дес. Василя Голіяна, стр. Юр. Пителя, вист. Олега Паславського, дес. Ів. Лотиша, стр. Олега Самбірського, стар. дес. Мих. Волинця, стр. Михайла Панькова, дес. Василя Пакуша, стр. Івана Батога, стр. Вас. Огородника, дес. Рудольфа Лучичка, вист. Ів. Островського, вист. Вас. Перегінця, стр. Мих. Заяця і вист. Онуф. Огородника. Всі вони сини Львова і згинули в боях за нього. Стрелець Василь Вирста зо села Межигірці коло Галича, впав від кулі з вікна при вул. св. Ганни. За нього хоче пімститися вист. Мих. Ходак (зо Скоморох, повіт Сокаль) кидаючи ручну гранату у вікно на першому поверсі. Одначе граната не потрапила в шибу, відбилась, і вистун Мих. Ходак гине від власної гранати. Стрелець Василь Сировішка зо села Синевідсько вижне коло Сколього, впав від стрілу з підземелля при вул. Казимирівській. Щоб відплатитися за нього, підбіг ближче дес. Іван Тисовський зо Стрия, одначе й він упав при ньому. Ворог помістив скорострел на вежі костела св. Ганни. Не замітив цього хор. Володимир Устіянович, і від скорострела згинула сливе половина його чоти.

Ми майже цілими днями повзали на літках і колінах по вулицях воюючи крийцем із ворогом. Підкріплень ми нізвідкіля не надіялися, тільки очікували на свої сотні УСС, які незадовго приїхали (з Полоківців — Буковина) на Персенківку. Місто замінилось в румовище, вулиці стали побосвищем, а думку стрільця перебивала сумна мелодія слів Михайла Гайворонського «Кров ріками пливе, і жаль докруги»... Лицарі Листопадового Зриву змивали вулиці города українського короля Данила своєю дорогою кров'ю, а для нас осталися два великі цвинтарі (з їх тисячами могил), про які ніколи не забуде Україна, її діти. Між листопадними лицарями спочивають і їх провідники, яких пізніше там поховали. Перший з них сл. п. генерал Мирон **Тарнавський**, похований 2. липня 1938. Року Божого, другий Президент Др. Кость **Левицький**, похований 21. березня 1943. Р. Б.

Всім Вам, які перебуваєте у великому сні про Волю України, нехай сьогоднішній шелест упадаючого листя і легкий подув Листопадового вітру перекажуть, що Ваш нарід готовий кожної хвилини скласти ще більші жертви, щоб відзискати нашу Соборну Українську Державу, яку Ви збудували!

Від 1918-того року до 1953 — це протяг часу 35-тьох років між обома датами. За час 35-тьох років багато дечого змінилось, тільки стрілецька слава не змінється і дух живих стрільців. Вони готові кожної хвилини ще раз стати під зброю, у кожний слушний час, бо душа стрілецька молода, віддана високій ідеї, завзята, бо думки їх відмолоджує пісня Трубадура Михайла Гайворонського «Ми до бою на ворога підемо всі враз — гей, всі враз!»...

Др. Володимир Мурович

На спомин сл. п. сотника УСС Івана Цяпки - Скоропада

Чотар а потім сотник УСС Іван ЦЯПКА згинув мученичою смертю в Кожухові, в році 1921. Його постать тісно зв'язана з життям УСС. Ордену «Залізна Острога» не можна й згадувати без Івана

Цяпки як великого комтура Закона. Дотепна пісня УСС «Бо війна вііною» згадує незабутнього Цяпку... Його постать була популярна у всій Україні.

I.

Літо, Року Божого 1918. Українські Січові Стрільці під проводом архикнязя Вільгельма — Василя Вишиваного — пройшли правобережну Україну й осягнули наше славне Запоріжжя і розмістились у районі Єлисаветгорода (Масляниківка, Грузьке, Карлівка, Благодать-Іванівка). Тут стояла ударна сила УСС, менші частини порозкидано від Збруча по Жмеринку, де стаціонував отаман М. Тарнавський, звязковий старшина УСС для українських справ в Українській Державі зо сот. Дмитром Вітовським, хор. Д. Палісвом і десятником — мною.

Будівельна сотня, що нею командував тоді чотар Іван Цяпка, була розташована найближче давнього кордону й мала свій постій у Залісцях коло Дунаївців. Значковим був підхор. Лісковацький, сотенним писарем вистун Гриць Чеховський.

На запросини цього останнього прибув я на відпустку до будівельної сотні в гості, згодом поїхав у Галичину.

Сотня містилася в селі на кватирах, команда зайняла старий шляхетський дімок, з верандою і ганком. Село серед лісів — звідтіля і його назва. В середині церковця — покрита зеленою бляхою. Недалеко двір-замок великанських розмірів. Дикий виноград оповивав його мури. До замку припірав парк у дуже занедбаному, жалюгідному стані. Статуї з грецької мітології свідчили, що колишні мешканці цього замку, українські дідиці, які мали 4.000 десятин орного поля і кілька сот лісу, дбали про виставність. В часі революції все знищено і так докладно, що навіть для військових частин не можна було знайти приміщення, а самих госпдарів уже нестало. Мабуть виїхали за Збруч, бо до границі було всього около 15 км.

Чому саме розміщено там сотню УСС, коли в інших селах наоколо були частини австрійські й угорські, невідомо... Будівельна сотня УСС відірвана від зв'язку з Корпусом УСС віддалася практичної роботі — й була підлегла дивізійній команді в Кам'яниці Подільському.

Контакту зо сусідніми командами не нав'язувала, зате поглибила своє знайомство з місцевим населенням, що кращих взаємин годі було сподіватись. Українці села (що їх москвини називали малоросами — хахлами) не могли нахвалитись із поведінки УСС. Всі були дуже вдячні, що саме в Залісцях не «гуляли» карні експедиції, як це було в сусідніх селах, ні не накладено контрибуцій за знищені будинки. По селі кружляла чутка, що сотенний Іван Скоропад-Цяпка споріднений мабуть із гетьманом Павлом Скоропадським, тому виїмково висднав звільнення від цих тягарів, що зморою нависли по всій Україні та українському гетьманському правлінню не приносили чести, а підривали значіння гетьмана. На кожне село наложено обов'язок повернути шкоди. Коли ж село не чинило задовільно, змушували його до цього силою «карательні отряди» зложені з мадярських команд. При цьому діялися такі великі надужиття, що населення Поділля було змушене звернутися з проханням пощади до губернатора в Кам'яниці Подільській.

Та ледве чи вдалось добути полекші, коли бувші дідиці настирливо домагалися виконання зобов'язань

а підкуплені мадярські старшини виконували поручення дуже радо. Бундючність мадярських військ була безприкладна. Можна було сміло сказати, що — «Венгер-поляк два братанкі, як до піва, так до шклянкі» — подали собі руки, щоб ще й тим разом дати доказ своїй нахабності — хижацтву.

Українське населення, яке не вміло закріпити своєї влади, а кинулося з грабунками на двори по большевицькій рецепті, рабували й нищили — зрозуміло вкінці грозу свого положення...

Але коли так «діючі експедиційні відділи» розійджалися по всіх селах, в одних Залісцях виїмково панував спокій, і село не зазнало пакощів ні від УСС ні від посторонніх частин. Чи ляхки-панки знали про це, чи може загинули в часі революції — досить, що село благоденствовало... У село ніхто не приїздив і не вимагав нічого...

Одначе цей «стан миру» звернув на себе увагу округи й дооколичних сіл. Крилата поголоска, що УСС можуть прийти з допомогою, скоро розійшлася по селах, й одного дня, в часі мого побуту, стали прибувати делегації до команданта чот. ЦЯПКИ та прохати інтервенції проти «карательних» мадярських відділів.

Тоді саме був я у канцелярії команди, коли ненадійно з'явилася делегація, зложена з 5 (п'яти) селян старшого віку, з бородами та крутими вусами.

Сот. писар Гр. Чехівський спитав про причину приходу, а коли делегація прохала бачення з командантом залого, Гр. Чехівський прийшов до чот. Цяпки й повідомив, що кілька делегацій жде на його послухання. Під той час прибуло вже чимало делегацій.

За хвилино з'явився чот. Цяпка зо суворим обличчям, зо зморщеним чолом, підкручуючи вуси... Мимоволі робив вражіння дуже страшного, що можна було й перелякатись, якби не те, що тільки добрі вісті кружляли наоколо його особи.

Делегати низько до стіп уклонилися і ждали на слово команданта, коли їм дозволить говорити.

Чотар Цяпка спитав про причину приходу. Заговорив один із делегатів: — Ми прийшли до Вашої Милости зо села Н. прохати помочі у нашому нещасті, яке навістило село.

Навипередки всі приявні стали розказувати, що реквізичійні мадярські відділи знущаються немилосердно й накладають такі високі вимоги, що селяни не в силі заплатити вимаганой контрибуції, тому просять прибути до їхнього села на постійний побут...

Чотар насупився іще більше, вп'ялив зір у землю й підкрутивши вуси став мовити:

«Мої панове! Ви знаєте, що ми прибули на зазив Української Влади, щоб прогнати більшовиків із України й завести лад та порядок. Частинно це осягнено. Ви маєте власну владу, і що вона рішас, ми не маємо права перешкаджати. Тому моя сотня пильно стежить за порядком, і в нас, як знаєте, немає нарікань у селі, ні нашого насилля!»...

На це всі делегати заговорили в один голос:

— Ми такого порядку в нашому селі й бажали б, тому прохасмо помочі!

Цяпка не збитий з пантелику знову став мовити:

— Мої панове, любі, евентуально! Ви чейже прекрасно знаєте, що ми прибули в Дніпрову Україну на зазив Вашої Влади, щоб завести лад та порядок. Ми прибули тільки як заприязнені, тому й не можемо самочинно вмішуватись до заряджень Вашої Влади. Коли б Ваша Влада цього вимагала, тоді, евентуально, я рішився б на діло інтервенції... Але досьогодні я такого зазиву не одержав, бо моя компетенція не розтягається так далеко. Ви повинні звернутися до губерніяльної влади в Кам'янці Подільському і вислати відповідне рішення, що діються надужиття.

Делегати знову стали просити:

— Ми звертались усюди, але ніде нас не вислужано. Остання наша надія на Вас, господине команданте!

Чотар Цяпка насупивши свої щіткуваті брови мовив ізнову:

— Мої панове! Ми прибули на зазив Вашої Влади для вдержання ладу та порядку. Ми точно, евентуально, виконємо свої приписи й не виходимо, евентуально, поза межі наших компетенцій!

Селяни знову почали:

— У Вашому селі лад і порядок, а в нас насильство!...

Чотар Цяпка перервав їх мову й мовив наново:

— Мої панове! Ми прибули на зазив Української Влади й точно держимося вказівок, що нас зобов'язують як заприязнені війська!

По цих словах став говорити про давню історію

України, про ролі Козаччини, про революцію і про теперішні їх завдання.

Авдієнція тривала годину. Селяни почувши в нескінченності цю саму відповідь, поглянули на себе, віддали поклін і виходили. Чотар Цяпка сердечно працював з ними, бажав їм видержати лихоліття: — Справа, евентуально, вийнється само собою... Українська Влада подбає про Вас!

Коли відійшла одна делегація, чотар Цяпка велів сотенному писареві покликати наступну. Підчас авдієнції тов. Лісковацький, Чехівський і я не мішалися в розмови, тільки здвигали раменами...

Наступили ці самі нарікання і прохання. Чотар Цяпка не говорив інакше як з попередньою делегацією:

— Мої панове! Ми прийшли на зазив Української Влади дати Вам поміч, завести лад та порядок і повернути, евентуально, додому, звідкіль і прийшли. Я як сотенний командант виконую, евентуально, мій обов'язок згідно з наказом Військової Команди І, як бачите, в мене не трапляються ніякі порушення!

І знову тяглася авдієнція ця сама, знову доповідь про історію України, знову сердечні прахання і бажання видержати... Дякував за довір'я і декому стискав руки. А все те робив із почувань, бо в серці жалко було йому рідних, бідолашних, українських селян, які тоді не могли орієнтуватися у загальній ситуації. Поки згодом розчолопали, що це таке Будівельна Сотня УСС, тепер дивувалися, як можуть царські чужі воїни викладати їм Історію України...

II.

Чотар Цяпка перед дивізійним звітом у Кам'янці Подільському Року Божого 1918

Хоч як себе вів достойно чотар Цяпка й помимс щоденних делегацій у нього з проханням перейти на постій у їхнє село, не дав себе спровокувати підслесливим словам прикордонних селян Поділля.

Але всетаки дійшло до відома дивізії, що в чотаря Цяпки являються щодня делегації, що мадярські сотні не є в силі виконати реквізиції супроти настави селян, які завжди покликувались на Залісці, де контрибуцій не накладувано, де реквізицій не переводжувано.

Одого дня, коли я ще перебував у Залісцях, одержав чотар Цяпка наказ явитися за три дні при дивізійним звіті.

Зжахнувся чотар Цяпка, стратив і відвагу й гумор. Роздумував, як вийти йому з клопітливого становища... Словом — мов не той став, однак не бажав виявляти причин свого настрою. Все таки невідступний його справник підхорунжий Лісковацький видобув від нього те, що лежало в Цяпки на серці.

Підхор. Лісковацький, повний юнацької верви, став розважувати чот. Цяпку:

— Пане чотарю, що ви явитесь на дивізійним звіті, це ще не все, бо від цього не вмирається! У вас, пане чотарю, найменшої провини немає, а безпідставні доноси не можуть вам заподіяти нічого злого!

Однак підхорунжий Лісковацький радив чотареві Цяпці у день звіту явитися з відвагою, себто напитися «мрочківки»...

Чотар Цяпка в означеному речинні одягнувся в найкращий мундир. Чура, який завжди чванився, що сотник Цяпка постійно питається про його раду, подбав, щоб чотарські чоботи визначалися найкращим блиском.

Вичепурений чотар Цяпка наморщив чоло, підкрутив вуси й велів запрягти коні, попрохав до то-

зариства підхорунжого Лісковацького і мене, тимчасового гостя.

Іхали ми пільною дорогою. На полях видніли копні золоті подільської пшениці. Сонце стояло вже високо на небі і припікало безжально. За годину були ми вже в Кам'янці Подільському. Проїхавши міст на Смотричі, завернули ми наліво до губерніяльного будинку, де містилася команда дивізії.

Але не відразу ми заїхали перед дивізійну команду. Тов. підх. Лісковацький зааранжував вступити до ресторану й випити пару «халабойликів» й відпочати трохи... Чотар Цяпка згодився, і ми не стамілися, як випили літру «царської» (казонної) горілки...

Цяпка дістав гумор, відкрив свої прижмурені очі, легко всміхнувся і сказав:

— Я постою енергійно за стрілецькою честю! Я, евентуально, оборону маю...

Ми відправили чотаря Цяпку до самих дверей дивізійної команди, а самі ждали на коридорі, немов на іспит чотаря Цяпки...

Тов. підхор. Лісковацький все злобно підсміхався, підслухував, вкінці сказав:

— Нас напевно перекинуть із нашого села, а за ним будемо щиро жалувати, де жили стрільці на квартирах як «турецькі баші — вельможі», коли мали Поділля у своїм володінні.

Нетерпляче ожидали ми виходу чотаря Цяпки. Вкінці вийшов наш сотенний, трохи збентежений, отимаче смілою ходою поспішав до нас.

— Нв, що, як удався звіт?

— Евентуально, добре! — відповів чотар Цяпка і став розповідати про перебіг звіту:

— Пане генерале, лойтнант Цяпка голоситься покірно до рапорту!

— Чому? — спитав генерал.

— Я дістав наказ явитися при звіті.

— Пане лейтенанте, що це за політику ведете в Залісцях?

— Ніякої, евентуально, пане генерале!

— А що кажуть зажалення австро-угорських сотень?

— Це все неправда, пане генерале! Це все брехня, евентуально!...

— Ось вам документи, пане лейтенанте! — піднесеним голосом почав генерал рецитувати зі стирти записаних карток. — Так це неправда, що у вас делегації з сіл являються сльве щодня, що ви, пане лейтенанте, годинами конферусте з ними, що ви їм додасте відваги, через що вони ставлять смілий опір при виконуванні реквізицій?!

Цяпка не збитий з пантелику відповів:

— Пане генерале! Це правда, що мене часто відвідують дівчата й молодиці з китицями квітів і зі смачними пірижками та коржиками, одначе вони не перешкаджають мені нітрохи в моїй праці, евентуально... В моїм постю панус взірцевий порядок і спокій, і саме тому ми прийшли сюди, евентуально. Не звертаю найменшої уваги на те, що думають і пишуть зависні мадярські команданти, евентуально! Українці дають нам хліб, і ми не можемо їм робити ніякої кривди, евентуально!

Генерал глянув зизом на чотаря Цяпку й вицідив крізь зуби:

— Гер лейтенант, ви п'яні!

— Так, евентуально, пане генерале! Я дійсно п'яний моїми успіхами в моїм постю! — відрубав гордо чотар Цяпка.

— Чи ви, гер лейтенант, не завеликий патріот?

— Так, пане генерале! Наш Найясніший Цісар вимагас гарячого патріотизму від кожного військовика, евентуально! Ми на це й прийшли сюди, щоб завести лад і порядок! І я, пане генерале, осуянув це з мосою сотнею, евентуально, що звернуло увагу всіх сусідніх сіл. Я своїм поведенням приношу чималу честь Українському Січовому Війсь-

ку, а в парі з тим і дивізійній команді, евентуально. Цісі чести, пане генерале, я боронитиму до загины, евентуально!

— Пане лейтенанте, ви говорите забагато! Ви таки п'яні!

— Так, евентуально, пане генерале! Я дійсно п'яний моїми успіхами в постю й повинен бути п'яний, евентуально!

— З молодицями й дівчатами, пане лейтенанте! — схидно процідив крізь горло генерал.

— Ми на те прийшли, пане генерале, щоб добрим людям робити вигоду, евентуально, й заводити всюди лад і порядок. Цього вимагас, евентуально, і наш Найясніший Пан і вища культура Заходу!

— Відійдіть, пане лейтенанте!...

— Я випрямився — закінчив чотар Цяпка свос оповідання — вдарив у дах по-штрамацьки, обернувся і вийшов гордо, евентуально! Дістав від мене, пан генерал добру лекцію. Хай не зачіпас, евентуально, усусув! Я високо держу прапор мосі сотні, евентуально!

Ми з помітною цікавістю слухали виводів чотаря Цяпки і щиро сміялися з такого перебігу, хоча й надіялися таки консеквенцій.

За два тижні, як про це довідався я пізніше, сотню чотаря Цяпки перенесено далеко від Залісців без подачі причин...

Залізці були заскочені таким рішенням. В селі настала констернація. Годі описати, які жалісні картини діялись по кватирах...

Самого ж чотаря Цяпку пращали зо цвітами від молоді, з багатими приносами від старших. Громада влаштувала великий пир, на якому підкреслювано великі заслуги чотаря Цяпки та його сотні.

Слава про Цяпку широко лунала. Все село вийшло супроводжати сотню, а коли чотар Цяпка відбирав звіт, що все готове до походу, залунали оклики: **Слава Україні!** Сотникові Цяпці — Скоропадіві слава!

Загреміла босва пісня: «Попереду Цяпка!»...

III.

Зустріч зі сотником Іваном Цяпкою у Станиславові дня 8. лютого. 1919 — Року Божого

Я повернув із польської неволі з Вадовиць, пройшов Західній Бескид, перейшов у Словаччину й через Ужгород й Ужок дістався, дня 5. лютого 1919. року до Станиславова.

У третьому дні мого побуту, дня 8. лютого 1919. р., я зустрівся на вулицях Станиславова зі сотником Іваном Цяпкою. Дуже мила була зустріч зі «сміхунчику-симпатику» усього Українського Січового Війська...

Пригадали собі й папіроси в Карпатах, і мнимий гнів на Козака Нитку за видання карток «Бо війна війною», і «Залізну Острогу»...

Вкінці спитав я тов. Цяпку:

— Звідкіль прибуваєте, пане сотнику?

— Мій фронт, евентуально, товаришу Воладимире, тягнеться від Камінки Струмилової аж до Радимна! — відповів протяжним голосом сотн. Цяпка підкручуючи свої довгі вуси.

Я здивовано глянув на сотника Цяпку й подумав, що це за новий подвиг Цяпки та спитав про його успіхи.

— Я, евентуально, нерегулярним частинам сотника Клее доставляю харчі, а деколи навіть вино і «мрочківку!»...

— А що думаете тепер робити, пане сотнику?

— Маю одержати інше призначення, евентуально!... Яке призначення, іще не знаю, евентуально!...

Тоді я став сотникові пригадувати його велику популярність на Поділлі:

— Ви, пане сотнику, виконали б там прекрасно свос завдання!

— Евентуально, я це запропоную нашій команді! — сказав Цяпка задоволено. — Ви були свідком моїх незабутніх дій на Поділлі й можете про все свідчити, евентуально, в Міністерстві Військових Справ, евентуально... Я туди бажав би й вас, пане товаришу, взяти зі собою, тому, евентуально, вступимо до каварні й обміркуємо, евентуально, це преважне діло...

Коли ж сотн. Цяпка явився в Міністерстві Військових Справ і представив свою справу, міністерство з огляду на льояльність до УНР не хотіло поважно потрактувати щирих інтенцій сотника й дипломатично заявило, що з огляду на споріднення його з родом ексгетьмана небезпечно йому перебувати на території республіки...

Сотник Іван Цяпка заявив зразу:

— Дякую, евентуально, за щирю увагу до безпеки мосі особи й тому, евентуально, беру свос прохання дуже радо і з вдячністю, евентуально, назад!...

Приявні добродушно підсміхалися й подивлялися бистроту ума першого Великого Қомтура «Залізної Остроги»...

Підсміхався й підкручував вуси теж і сотник Цяпка, одначе думав про щось інше...

На чужині, дня 2. січня Року Божого 1951.

Василь Терлецький — УСС.

К л и ч

Чи це правда, чи це тільки сонная примара,
 Що всю нашу Україну вкрила чорна хмара?
 Ні, не сон це, Боже милий, правда це іркая!
 Нарід стогне у кайданах, знеться і страждає.
 Бач, москвини-азіяти край наш заливають
 І на села вовчим скоком дико набіають.
 Відбирають хліб та одяг, коні і корови,
 На Сибір людей вивозять битих аж до крові!
 „Ой, соколи наші рідні, Стрільці Січовії!
 — кличуть, Мати-Україна і брати рідні —
 Не давайте на поталу предківської слави,
 Зо синами та дочками станьте всі у лави!
 Обізвались юні Стрільці, Лицарі-Повстанці!
 Йдудь за ними тисячами браві новобранці...
 Вимітають з України Адову голоту,
 Всю Распутинів родину, Сталінів брудоту!
 Грають кріси, скоростріли, грають і гармати!
 Усміхається, не плаче, наша рідна Мати!
 Тож не спімо, браття, йдімо, зустрічаймо Волю!
 Прапор Києва принесе славу, честь і долю!
 Хто ж з нас кволий, хто без віри, із очей щезайте!
 Хто ж з душею, хто з любов'ю, всі в ряди ставайте!
 Шлях наш ясний: „Україна вільна і Христова!“
 Бо цілує шлях цей правий Пресвята Покрова!!!

Року Божого 1953.

Михайло Думеїв

Степи розлогі

Степи розлогі,
 Зелені гори,
 Без вас так сумно
 На чужині
 Вік коротати
 Січовикові,
 Самісінькому
 Ще й без рідні.

Ще й калиноньку,
 Гей, гей, червону
 В чужому краю
 Він підійма,
 Свою преславну,
 Гей, Україну
 В чужих державах
 Все прославля.

Пішов це юним
 Він в УСУСУСИ.
 За Твою волю
 У вир боїв.
 Тебе він втратив,
 Любимий краю,
 О, ти найкращий
 Зо всіх країв!

Думками в Тобі
 Він все вітає.
 Тебе і бачить
 В день і в ночі.
 На сурми жде він,
 Щоби за Тебе
 Податись зараз
 В кровавий бій!

Німеччина, квітень, 1953.

Князь УСУСУ

Прийде Яр!

Князю Канцлеру — Боярину Володимирові
з нагоди Його Іменин — присвята.

Княжий город, славний Київ і нині сумує.
Володимира Святого Церква у руїні.
Святослава Зброя мовчки тужить і нудує...
Бешкетують Боголюбські в нашій Україні.
Лід Дніпро у Чорне море котить кров і сльози...
У Карпатах чорний ворон п'є героїв очі.
Маківку вітають часто тучі і морози,
І не чути навіть вовка у кромішній ночі...
І здається, все пропало — воля, доля, слава!
Гине в смертних судорогах Україна — Мати.
Тріумфує ворог клятий — і зліва, і справа,
Хоче навіть віру в Бога, у Христа, зламати...
В це і вірять слабодухи, всі продажні діти.
Проклинають Україну, Тризуба Ідею.
Юдин гріш їх чорну душу має нині гріти...
Не цікавляться вже Небом, а лише Землею.
Ні!!! Не буде переможцем кат без віри в Бога!
Володимира Ідея всюди назріває.
У загин катам і Юдам стелиться дорога.
Усусусів прапор гордий над Землею має...
Впало листя, впало віття дуба серед бурі.
Корінь же і пеня здорові, як були віками.
Прийде Яр, засвітить Сонце, згинуть дні понурі.
Буде листя, будуть квіти, буде Бог все з нами!

Під Празник Святого Володимира ВЕЛИКОГО,
Року Божого 1953.

Іван Стахів

Перший вимарш УСС-ів
ізо Львова

Як Кайзервальд Ви залишали
І збілись з нізд в одне кубло,
Ні батька, неньки не працювали,
Про Волю мріяння було...
І рідний Львів оставсь за Вами,
І Стрий, Карпати і Дністер,
Святою Юра рідні брами,
І милий спів любок, сестер...
Ви рвались в бій за Україну,
Життя рішили їй віддати!
Співали пісню про калину,
Відчули Волі благодать!
Пройшли степи, в Дніпрі купались,
Палили ніль Москви вогнем!
Хрести з берези щедро слались,
Що їх родила кров з мечем...

І не питали Ви нікого,
Який з боїв буде кінець...
Для ІДЕАЛУ дорогого
Плели Ви лицарський вінець!
Тужила ненечка за Вами,
Тужили — любка, менший брат,
Благали Бога молитвами,
Щоб скоро зинув чорний кат!
В опіці має Вас ПОКРОВА,
Цариця наша в Небесах.
В терпіннях родиться обнова,
Безсмертні Ви й живі в піснях!
Тюрму Ви зрушили в основі!
Валить її НАСЛІДДЯ ЧИН!
Засяють в Сонці — СТЕП, Діброва,
Гряде к а т а м провал-загин!!!

На скитальщині, року Божого 1952.

ТРИ ЛИСТИ...

Баварія, весною Р. Б. 1952.

Милий Краяне!

Ти від'їхав, мій краяне, далеко за море
 У надії, що зменшиться Твоє люте горе...
 Там за морем, є достатки і „ладюк” немає,
 Можна вільно говорити, про що серце знає.
 Є там люди душі й віри, Бога величають
 І про нас тут над Дунаєм радо й щиро дбають...
 Є там преса українська, багата й глибока,
 Не проколює ніколи в свого брата ока...
 Бо любов в основі в неї, не лайка, роздори,
 Отаманина проклята, заздрощі, докори...
 Правда — маєм і в Європі, по той бік заслони,
 Повну волю розвиватись без кнута й мамони...
 Треба тільки в згоді жити, шанувати брата
 І глибоко вірить треба у зашибіль ката!
 Хоч кровавий і тернистий шлях Христа Ісуса.
 Він миліший від неволі всім нам — усусусам!
 Я радію, мій краяне, що Ти в вільнім краю,
 Хоч далеко від Матусі, від Дніпра, Дунаю...
 Віра в мене непохитна, милий мій краяне:
 „По Голоті ВОСКРЕСІННЯ радісне настане”!!!
 Ну, й чимало з нас, краяне, завидують тихо,
 Що минулось вже для Тебе скитальськеє лихо...

Вітаю Тебе щиро по-усусуськи всяким добром!
 Твій вірний

Козак Нитка

Милий Друже, Козаче Нитко!

У хроніці ПК. УСС попав на Твій лист із весни Р. Б. 1952. У ньому пишеш, що „по Голоті воскресіння радісне настане”!!!...

Але — чи справді таке настане з нашою Страдалюю Україною?!

Коли Христос-Бог — з великої любови до людей — САМ став Людиною і ходив поміж них по цій землі, Він зупинивсь одного дня над святою річкою — Йорданю. Увійшов у воду, щоби прийняти Хрищення з рук Свого Предтечі.

А тоді розяснилися облаки неземним світлом і ДУХ БОЖИЙ у виді голуби показався над Ним. А з Неба почувся владний голос Предвічного Отця: „Це СИН Мій возлюблений, в НІМ же блґговолити!”

Коли ж український Нарід проявить таку безмежно — велику ЛЮБОВ своєї скатованої Неньки — Батьківщини і брат брата свого, щоб у нагороду за це одного благословенного дня розсунулись темні хмари над Землею Українською і в чистому блакитному небі розясненому золотими блисками СОНЦЯ ВОЛІ з'явився над нею Божий голуб правдивого християнського мира, а над святою рікою України, Дніпром-Славутою, з небесних висот залунав голос Всевишнього Господа Бога:

„Це Нарід Мій возлюблений, в нім же блґговолити!”

Возлюблений і прославлений СИН БОЖИЙ ХРИСТОС сповнився великим страхом Божим, коли мав іти на Голоту. Його божественний дух стривожився, і Він гаряче молився і блатав сердечно Свого Небесного Отця: — „Одіми од Мене чашу сію!”

Аж кровавий піт каплями виступав на Його Святе Обличчя

Йому було так несамовито лячно й моторошно на душі, що ВІН прохав своїх апостолів, щоб не послухали й не лишали Його осамітненим духово там на Оливній Горі в ту вирішальну хвилину...

Хоча Христос — істиний Бог, Він Своім людським Серцем відчував той кошмарний жах, що його прийдеється Йому, як Бого-Людині відстрадати там на Голоті. І боявся, що не стане Йому — як ЛЮДИНІ — сили видержати до кінця Свої СТРАСТІ. Вже Розп'ятий на Хресті, Він — не витримуючи страшної муки — кликав повним лютого болю голосом в одчаю: „Боже мій, вскую М'я оставил еси?”... Він, Христос, Божий Син і Бобо-Людина!

А ми?! Ми звичайні, смертні, ірішні, слабодухі люди?! Як же ми — український нарід — притоповляли себе до нашої Голоти?! Як Розп'ята Україна видержує свої страждання на тій Голоті?!...

Христос — Бог не цілий один день був розп'ятий на хресті і вмер як Людина, щоби третього дня воскреснути во Славі як Безсмертний Бог!

А Вона — Україна — вже цілі століття мучиться розп'ята на своїй Голоті на позорище цілою світу. І... ще не вмрла. Ще живе!

А втім тоді на Голоті було їх розп'ято трьох! Посередині ВІН, Син і Аїнець Божий, Христос терпів Свої Святі Страсті не за власну провину, але за ірхи всього людського роду з великої любови до нього.

А поруч із Ним були розп'яті праворуч і ліворуч два іршішники, які терпіли на хрестах Голоти такі самі страшні фізичні муки за свої тяжкі провини, що й Він Безвинний.

Але тільки один із них — той, який був праворуч — в останній хвилині розкаявся і благав Господа: „Пом'яни м'я, Святий, єда прийдеши во Царстві Своям!" І почув у відповідь слова прощення і спасіння:

„Амінь, амінь, говорю тобі, нині ще зо Мною ти будеш у раю!" А той, — який ліворуч — так і зинув марно на Голоті нікчемною смертю закам'янілого нерозкаяного іршішника непрощеним...

Було б мабуть чи не богохульним прирівнювати страдницю — Україну до Бого-Людини Христа на Голоті...

Зрештою Україна не хоче вмерти на своїй Голоті, бо знає, що по смерті не було б для Неї воскресіння до нового життя тут на землі. Навіть Син Божий Христос по Своему Воскресінні не жив уже більше людиною на землі, але як Всесильний Вічний Бог силою Своєю вознісся на Небо.

Україна намагається своєю живучою силою одірвати пороздирані цвяхами руки й ноги від свого хреста й позбувшись своїх мучителів жити у спокою та заліковувати свої страшні кроваві рани...

Тільки одне правильне порівняння України до Христа на Голоті можна перевести (— здається без більшої помилки).

На Голоту запровадив Христа Його власний, Богом вибраний нарід обпльовуючи й катуючи свого Месію фізично й морально серед дикою регіоту й вилуків — „Розпни!"

Україну від непам'ятних часів віддавали — і по сьогодні віддають — у руки кровожадних катів Її власні діти. І розпинають щораз наново, коли тільки Вона силкується самотужки відірватись від деревища Своїх Страстей...

Найбільше влучним було б прирівняння українського народу до одного з двох іршішників, яких розп'яли були на Голоті разом із Христом.

Але, до котрого з них?!

Годі нам судити страдаючий дійсно на хресті національної Голоти наш нарід у Батьківщині, бо нині ми не знаємо нічого про нього та його духове наставлення.

Треба вірити й надіятись, що під останніми ударами катівського молота, яким знову прицвяховано живе тіло народу до хресного дерева, нарід наш у Батьківщині в муках і терпіннях пізнає свої провини і розкається та сповниться Божого страху й Любови, як той, який був праворуч Христа на Голоті!

Але є ще частина українського народу, що опинилася поза межами всенароднього болю і горя, хоч і страдає — на свій лад — на винанні. Страждає за провини своїх предків і свої власні, як і ті іршішники колись на Голоті...

Та хоч і страждає, але (поза нечисленними одиницями) не кається, як і не кається той закам'янілий іршішник, який був розп'ятий ліворуч Христа.

І буває, що інколи здається вам, немов чуєте розмову тих, яких розп'яли на Голоті. Здається Вам, що чуєте з української Голоти глумливий, богохульний і повний дикої злоби голос того, який ліворуч і благальний голос опам'ятання того, який праворуч. І тоді у ваших грудях, — коли там іще є живе серце, а не мертвий, холодний камінь, — ворухиться тужне бажання, бути й собі там — на національній Голоті — разом із тим, який праворуч і серед мук конання почути повний любови і прощення, голос: „Амінь, амінь, говорю тобі, нині ще зо Мною ти будеш у раю!"...

Вибачай, що так пишу, як думаю!

Вітаю Тебе по — січово-сокільськи „Здоров бувай"! Гарзд!

За Дунаєм-Океаном, Року Божого 1952.

ТВІЙ

ВОЛОДИМИР БОЯРИН

Славний Козаче і Друже!

Слава Ісусу Христу!

Ой, чою не сподівався, тою я й діждався,
Щоб на старість в мурах сірих, в чужині валявся...
Мов ця пташка, що у клітці на дроті з дроту скаче,
А коли вже сили впадуть, сяде й ірко плаче.
Хоча їсти, хоч і пити подостатком має,
Чомусь бідна у куточку куняє, думає...
Чою ж хоче, чою плаче, яка ж тут причина?
Волі хоче, добрі люди, хоче політати
У просторах, понад хмари, в сонічку купатись...
Світ великий там для неї, тут його не має,
І тому вона в куточку долю проклинає.
В світі можна погуляти, на волі співати,
Не у клітці животіти, марно погубити!
Така доля та на старість і мені припала,
З України ген за море „радина" заїнала...
Тут ні книжки, ні газети, ні свого народу,
Ні з ким словом обмінятись, хоч скачи у воду...
Є що їсти, в чім ходити й пити досхочу маю,
Та чомусь під мури ходжу, долі вилядаю...
Світ широкий, тільки й жити б, його тут не бачу.
Як задаю про минуле, деревію, плачу...
Чи ще коли на старості усміхнеться доля?
Чи поверну в Україну, як воскресне ВОЛЯ?!...

На тім кінчу, здоровлю і цілую щирим серцем.

Слава Україні!

Ваш В. Чуйко

Св. Луїс, 30. квітня 1952. Р. Б.

ДЕЩО З ХРОНІКИ „ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ” УСС.

Рогатин, дня 7. січня 1922. Року Божого

Радісне Різдво Христове ставало ще радісніше для мене й моєї сім'ї, бо вперше по закінченні наших воєнних мандрівок завітав до нас із Снятина наймиліший і коханий «вуйцьо» моїх дітей, незабутній секретар і скарбник «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС до СЛАВНОГО ЛИСТОПАДА 1918. Року Божого, дійсний мій побратим, славний товариш учительських й усусуських дій, **Антін Лотоцький**, Тото Долото, Само собою не Руданський, Ярослав Вільшенко.

Як живі пригадалися миттю: «САМОХОТНИК», «ЧЕРВОНА КАЛИНА», «САМОПАЛ», а там «Молоді Січі» ім. гетьмана Івана Мазепи, Богдана Хмельницького та перші кошові, Сокольський, Івась Гаврилко, Плевако, Дерев'янка, Дмитрусь Вирста, Михась Гева, Цимбал, Рицар, Макушак...

Пригадалися й учителі славної рогатинської гімназії, які робили з нами військові вправи в лісах і полях Рогатинщини та Бережанщини — Юліян Миськевич, Микола Шуровський, Лев Смулка, Микола Вабини, а потім і сам директор Михайло Галуцький... Благословив наші походи, вправи й «легку» зброю сам парох Рогатина, незабутній о Павло Кудрик, а з ним і брат його проф. о. Теодосій Кудрик, о. шамбелян Степан Городецький, Яворський, Рудницький, Розлуцький...

За святочним столом при багатій куті пом'янули живих і мертвих співробітників «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС: «Льонтричну Ковбасу» — Огоновського, Старчука, Шкрумеляка, Баб'юка-Ірчана, Йосипа Куриласа, Михайла Гаврилка, Левка Геца, Кузьмовича, Тотоскуля, Горянського, Василя Бобинського...

З юнацьким оживленням цитус Антін Лотоцький виїмки з редакційної програми журналу «ВІСТНИК ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ УСС»:

«Здавна відчувалася потреба. Довший час виринула серед нас думка видавання такого органу. Сьогодні ця думка здійснюється появою «Вістника Пресової Кватири», інституції, що її головним завданням збирати й зберегти матеріали до історії «Січового Війська» — отже буде передусім подавати звіт про діяльність цієї інституції, а крім цього літературні твори січовиків та статті на різні теми». (Свістільники, травень, Р. Б. 1916).

Я пригадую заснування Видавництва «Червона Калина» в селі Пісочна, у травні, Р. Б. 1917 і свій поклик на перших сторінках:

«Гуртом в ряди! Борня кипить
За волю й славу України,
Од ляку ворог вже дрожить
За наші кривди та руїни!»...

та частину з вірша А. Лотоцького в першому числі «САМОПАЛА» (травень, Р. Б. 1916):

«А ми? Ми безсильні, серед бездоріжжя
Питаєм, з котрим то нам паном іти,
В раби, де найняться — сини Запоріжжя,
Де легше ярмо нам наложать паии!»...

Постановили ми дальше продовжувати працю «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС, з огляду на політичні ситуації під усякими видами, сьогодні під польською окупацією під видом Видавництва «ЖУРАВЛІ» та закликати до співробітництва всіх українців, які непохитно визнають ІДЕЮ Українських Січових Стрільців із першим збройним виступом у Році Божому 1914.

ЛЬВІВ, 10. ЛІПНЯ 1944.

Спека як і вчора. Коло сьомої години вранці німецька протилетунська артилерія проганяє польові розвідувальні літаки. Завітав у мою робітню ред. тижневика «Земля» Ярослав Масляк. Даю йому вичерпні відомості про нашу Дивізію,

показую стінні часописи «Сурми грають» й обділяю деякими моїми новішими світлинами.

Сот. Юно Навроцький доручас мені вислати інж. Юрієві Крохмалюкові (полева пошта ч. 15.000) десять прим. «Військового Словника» й написати, що в нас іще є тільки кілька соток згаданого словника, а всі примірники Муштри вже в Дивізії. Співаника теж годі вислати, бо 9000 прим. я роздав особисто по частинах іще в Нойгаммері.

Приїхав із Праги сотн. Микола Сувчинський, з яким я у Лешанах закінчив із успіхом старшинські курси. Довідаюся від нього, що ген. Омелянович Павленко, його брат, мій шеф у Юнацькій Школі полк. Микола Лорченко та ред. Юрій Сірий (Тищенко) здорові, проф. Герасименко й Галан уже на волі. Ред. Юрій Сірий тепер головою філії УНО в Празі. З днем виїзду сотн. Сувчинського з Праги, дня 30. червня 1944. р. наш поет Олесь О. (Кандиба) смертельно хворий, в агонії... Сумна вістка для мене, бо я покинув його осенню 1943. р. іще при добрім здоров'ї і мріяв зустрітися з ним у вільнім Києві й у Харкові, де ми за царату, в хаті Степаненка, переживали дуже цікаві й дотепні вечори.

Ненадійно відвідав мене наш нач. полевий духовник о. мітрат Др. Лаба Василь. Провели ми гутірку на тему стану здоров'я Кир Андрея Шептицького й зробили спільну знімку.

Друзяка Дикий Володимир приніс мені трохи світлинного паперу й деякі книжки. Обіцяє в найближчу суботу завітати до мене з Д-ром В. Бемком.

Усусус Др. Іван Іванець приніс мені вістку, що у змаганнях виграла «Україна» (2:1).

Переглядаю з увагою чималу збірку письм до Військової Управи у Львові, що її передав мені для збереження та використання поручник Жарський. Замітніші письма втягаю у Хроніку «Пресової Кватири» УСС:

Пол. Фр. (Піреней), 7. V. 44 р. Військова Управа «Галичина» у Львові.

Гарно дякую за Вашого листа ще з березня, що його я нещодавно отримав. Певний того, що Вам цікаво знати про життя і настрої цієї частини хлопців, які під сучасну пору віддалені від рідної землі найдальше. Які, (хоч далеко, бо кроло три тисячі кілометрів) невтомно вишколюються у військовому ділі, бо чекають хвилени, коли зі зброєю в руках підуть вперед на нашого відвічного ворога, дикого азіята, який на своїм штику несе не радість для людей, а терор і насильство. Ми знаємо добре отих большевиків, які вимордували цілі мільйони безборонних українців лише тільки за те, що вони були українцями. І ми, (хоч це і не пристало воюючим) здригнулися на кожну вістку про зайняття дикими сатрапами наших рідних рідних сіл та містечок. А навіть сльози виступали в декого на очах. Чому? Це добре знаєте, це добре зають наші добровольці (бо майже кожний має когось з ближчої чи дальшої родини, чи найвірнішого друга, який большевики замордували в пам'ятних 1939-41. рр. в Галичині). Кожний хотів би якнайскоріше переїхати, щоб зі зброєю в руках заародити шлях большевикам і пімститися на них за всі зла заподіяні українській нації. Хочу коротенько описати настрої наших хлопців в першій половині квітня цього року. Десь коло 8-10. квітня довідалися хлопці, що від'їжджасмо до Галичини. Але на жаль, не всі, бо лише тільки 200. а решта якийсь час зістається. Але кожний вірив, що якраз на нього впаде то призначення, що вкортці зможе побачити ту нашу рідну землю, про яку намірялись стільки мрії. І хочай трудні були того тижня польові вправи, кожний старався бути веселим, бо вневдовзі побачить ту землю, на яку ми кожного вечора линули своїми думками. Вечірня збірка в на-

шій компанії. Хлопці вже задалегідь приходять скоро. Підстаршина каже заспівати пісню, і з сотні молодечих грудей лине ота молодеча пісня «Іхав козак на війноньку»... Якраз вона, бо на цій збірці будуть призначувати на виїзд до Галичини. І вибрали, але не всіх. Кожний просив, щоб якраз його призначили. Потішали, що через тиждень за два і ми поїдемо. А вже більше як три тижні, але нема нічого такого і хлопці тільки балакають про виїзд. Коли стрічаються два знайомі, то перші його слова: «Коли виїжджасмо?» Не чути про виїзд. І загалом огірчені, бо і с чого. В тім транспорті, (Ви мали нагоду самі переконатися), поїхали такі хлопці, що їм ще потрібно дошколоватися, чомусь в першу чергу вибрали тих, що слабше стріляють і взагалі менше знають про військову тактику. Чому так? Чи не краще було поїхати на фронт краще вишколеним. А до того ще і часописів українських почали не отримувати, мовляв, ого, про нас вже забула Військова Управа. Ми тут залишимося даліше, будем даліше перебувати майже бездільно, а наші рідні села буде нищити москаль, буде нищити надбання, яке ми змогли набути за цих не цілих три роки. В кожного стискаються п'ястуки. Багато хлопців, які знали, що я отримав від Вас листа, казали мені написати до Вас листа і в нім написати про настрої і бажання більшої частини наших добровольців. Бо всіх не можна знати. Як би тут ми були раді зустрінути представника Військової Управи. Який пізнав би краще сам настрої нашого вояцтва в ген далеких Піренеях. І напевно сказав би, що цій частині місце якраз на рідній землі. З стрілецьким привітом — **Равлюк Іван**.

Постій, 4. 4. 1944.

ДО ВІЙСЬКОВОЇ УПРАВИ У ЛЬВОВІ, ПЛ. СМОЛЬКИ 5/1.

Звіт.

Від трьох тижнів в полку спокій і про дезерцію не чути. В деяких боях з партизанами стрільці списалися добре. Зі сторони деяких шефів сотень чується для стрільців похвали. В деяких одиницях стрільці нарікають на слабкий вікт. Мушу ствердити, що там, де підстаршини по товариські і справедливо обходяться зі стрільцями с дух добрий. Натомість, де стрільці мають зле і недостаточне їдження с нарікання на адресу підстаршин і посуджування їх на брак солідности. Від 22-28, березня в місті Біла Подляська гостював 2-гий курінь нашого полку. Для стрільців відіграно 2-кратно виставу «Наталка Полтавка» і уряджено для старшин, деяких підстаршин і 24 стрільців товариський вечір. Підписаний ці імпрези разом з тамошнім УДК zorganizував. Успіх величезний, курінь представляється добре і вимащерував на становища. Дезертирів досі около 60. Стан тепер добрий. Підписаному дотепер удалось нав'язати контакт зі старшинами і стрільцями. Часописи заперестали приходити. Прошу через післанця подати вісти. Чи будете евакуовані і куди і евентуально свіжу адресу. Слава Україні! о. Іван **Голойда** — пол. духовик.

КРИНИЦЯ, 2. серпня 1944.

Вранці дощ. Під полудне небо випогоджується. Відвідую усусуа й дивізійника Данила Квасницю та його рідню. Він оповідає: «Вісім кілометрів від Криниці, коло Гуті, стоїть більша валка відділів Української Поліції. До Криниці підїжджала підвода зі старшиною УГА Францом Баб'яком, його дружиною Ольгою, дочкою, командантом бережанської Станиці Укр. Поліції Сниликом Володимиром і рогатинським поліцистом (родом із Фраги) Думою. На валку посипалися з ліса густі стріли польської боївки. Живими остали тільки дружина й дочка Дра Франца Баб'яка. Домовини з покій-

никами у криницькій церкві. В Тиличі наші Вігуст, Кость Езерський із дружиною Асею, б. вчителькою усусуських шкіл на Волині, дружина дивізійника-рогатинця Воробія і чимало інших земляків. Наша Українська Дивізія в Ужгороді. В Кманчі примістився зі сім'єю сотн. Николин. В т. зв. «Білому Домі» у Криниці живуть: Др. В. Білозор зі сім'єю, пані Прокопович, дружина нашого дивізійного старшини — побратима, пластука Тарнович. Дир. Гафтар каже, що поляків виселяють на Мадярщину, українців у Словаччину, руських на Шлезьк... Заходжу у церкву. На домовинах чимало вінків: Дорогому Мужеві — Дружина, Незабутньому Другові і Співробітникові — Військова Управа, Друзям — Бережанщина, Другам Зброї — Станиця Укр. Поліції — Криниця. Біля домовини почтена сторожа. Ховати мас о. мітрат Др. Лаба, промовляти на могилі сотн. С. Николин. Ховаю клепсидру в архівну течку. В приміщенні Військової Управи гостинно приймас мене полк. Євтимович. Зустрічаю на radoцах мого б. учня Ореста Шенкірика, поручника словацької армії. Він зі своїм генералом Малярем висднав для нас евакуаційний поїзд у словацької влади в Братиславі. Син сотника Дра Рудницького, 8-річний Леонід рветься в ряди Української Дивізії і молиться: «Дай Боженьку, щоб війна тривала ще доти, поки не приймуть мене до Української Дивізії, до «фляку»...

Поручник УСС Жигмонт Олексин передав мені свій різьблений стрілецький багнет, мабуть, роботи УСС М. Цимбрили. Наш милий **Янцьо** (УСС Др. Ів. Іванець) бажас разом зі мною і родиною мистця Живаго їхати у Словаччину. Постановлюю відвідати ще сьогодні моїх незабутніх п-во Бачинських і мого рідного учня й товариша по праці в рогатинській гімназії Василя Волицького. З дивізійників мило мені було вітати в Криниці мого вірного побратима зі старшинських курсів у Лешанах Дра П. Савицького. Друг Паук Богдан «украє» у мене світлину інж. Крохмалука...

Словаччина, **Оремів Лаз**, четвер, дня 17. серпня 1944.

Прегарна сонячна погода. Спека. Вранці словацьке військо робить перевірку наших скитальських клунків дуже чемно й культурно. Здогадуюся, що шукають за зброєю. Я показав посвідку передачі мого бравнінга стаційній німецькій команді в Жиліні. На майданах і дорогах у таборі роблять порядки скитальці й визбирують папірчики по травниках. Пригадуються недавні переживання на старшинських курсах у Брні (Чехія), на «Коров'ячій Горі»... На снідання дають чорний хліб і чорну каву. Кава куди краща за нашу колишню усусуську «глянцівку»... В таборі зустрічаю наших рідних Ратичів (Василя і Гандзю) з дітьми. Наймолодший їх син Ростик подужус по автовій катастрофі в Криниці. Є з нами вже й п-во Кисілевські, Гафтарі, Борсуки, Червінські (Надія, Микола, Ірко), пані Мамчур (дружина усусуса), співучий мистець Йосип Гірняк, спископи **Ігор і Григорій** та чимало знайомих зі Соборної України. Відрадіше на душі. й усіх відвідую за чергою...

Найбільше ж радію зі зустрічі з моїм краєм і шкільним товаришем у перемиській гімназії Дром Мпколою Хробоком та побратимом із Української Дивізії Підгірним із перемиського села Бушковичі, де як гімназист виступав я на читальняній сцені з Мирославом Січинським, Павлом Лисяком, Іваном Павликом у «Наталці Полтавці» І. Котляревського. Говоримо про воєнну ситуацію і заламання німців. В полудневій Франції мали аліянти зробити вже другий удачний десант. Нам цікаво, як поставиться Третьячина... В Прусах ставлять опір цивільні й гітлерівські відділи молоді... Прийшли чутки, що німці відбили Самбір...

На обід дістали картопляну зупу й горох із ло-

газою. По обіді пишу листи до сотн. Ставового, Дра І. Рихла й Леся Петрика. Потім попід кільчасті дроті викрадаюся до ліса за маленькою річкою. Рву недоспілі ще горіхи й заїдаю лакомо... За лісом на горбочку гостинниця. Зайшов туди на пиво й прочитав нові часописи. Бої в полудневій Франції і біля Сянока... Повертаю в ліс й обережно роблю світлинні табору. Шукаю грибів та дарма... Ім зернятка ялівцю і збираю хмиз для малої, примітної, домашньої кухонки... На сіножаті веду розмову з вівчарем і завидую його долі... Питас мене, «пречо утікасте» та чи не можу продати йому сорочки... У мене ж їх обмаль. В таборі зустрічаю магістра Славка Павлова, потім мого любого «паніча» Івася Вербяного. Згадуємо про Рогатин і печену під підгородським лісом картопельку... Кажуть, що завтра мають приїхати до нас рідні гості: якийсь генерал і міністер Ревай. Вечором відвідує мене мій директор Др. Кость Кисілевський із дружиною. Приніс ліки на хворий шлунок. Мило згадуємо Чертіж.

Либен, коло Лігніцу, Шлезьк, четвер 26. 10. 1941.

Надворі хмарна, непривітна, осіння погода. Хоча в готелі рої блощиць, одначе спав добре. Смакувала чорна кава і хліб із маслом і сиром, що їх «вифасував» недавно в дорозі через місто Глогав. Зголосився в канцелярії УЦК. Тут заявив мені п. Добрянський, що, коли мене немає в списках Військової Управи, то я хати не дістану. Я не розумів того, що мене в списках немає... Невже мене вже поховали разом із дружиною та дочкою... Пан Добрянський вкінці нашої «дружньої» розмови порадив мені, щоб я прийшов в 12-ій годині й порозумівся з мешканцем референтом, усусусом Грам'яком. Надія вступила в серце... Зайвий час використав на стрижівню. В Либені жінки обслуговують, як уміють, гостей. Чоловіки в армії. Поголила мене «зрубша»... Мої речі ще й досі не наспіли з Братислави. Перед дванадцятю був я вже у Військовій Управі. Тут привітався з полковником Євтимовичем, сотн. Ставовим, побратимами Гнатевичем, Хом'яком Михайлом (Дзядзьом УСС), Артимовичем й Олексиним. Незабаром прийшов і Др. Володимир Білозор. Казали мені підждати до обіду на сотника Юна Навроцького, який уже прийшов із Кракова. Я тимчасом скочив до банку і виміняв 600 польських злотих на 300 нім. марок. Німці приймали мене дуже чемно, навіть тепло. В крамниці купив собі старшинські відзнаки, що їх мусів знищити в Спів'їм Новім Селі окружений словачками: партизанами. Застав сотн. Юна Навроцького, який щиро привітався зі мною і поділився «егіпетськими»... Не радив мені зараз шукати за хатою, бо мою долю вирішить полк. Бізанц на завтрашньому засіданні Військової Управи. Зустрінув я свого Грам'яка, який погостив мене найновішими й цікавими «Краківськими Вістями» та запевнив, що для мене й мосі сім'ї найде гідне приміщення... Мучить мене прикрий кашель. Спішу до хати латати подерті скарпетки, що в них ходжу кілька місяців... Під ніч приготую світлинний апарат. Зроблю для архіву «Пресової Кватири» УСС кілька знімок із канцелярії Військової Управи, в якій у більшості працюють усусуси й козаки Української Армії.

Турингія, село Лотра коло Лобенштайну, неділя, 25. березня 1945.

Прегарна сонячна погода. Тепло. Зварив снідання і позамітав хату. Направляю три поламані перстені: один із них дочки Лесі. Наладнав кухонну запальничку для дружини й порядкою нові світлинні. На дворі усусуська й Божа романтика, чар молоденької весни у природі... Пташки щебечуть — відмовляють свою молитву, не сидять довго на одному

місці, перелітають з дерева на дерево, сднаються у родині в більшу силу... Прикрашую і своє обличчя для радісної неділі. Бритва й ножиці добрі в мене. Часто підстригаю і нашого дзядзя Хом'яка. Я вдячний йому за тютюневі патички, що їх уміє здобувати при праці в пасіці свого господаря Діка. Ці патички з радістю краємо гострими ножицями й розкішно покурюємо. Куди нашим папіросам до «мемфісів» чи «егіпетських»? Стократь смачніші!... Сьогодні княжий обід: росіл із кашею і сливе правдиві голубці... Змовилися всі три родини: Червінські, Хом'яки й Угрини та пішли по обіді далше за село над романтичну маєстатичну ріку Зааль. Дорога веде через більше село Дрогніц, рєзположене поміж розкішними лісами. В селі Дрогніц с пиво... П'ємо разом зі сербами, поляками, французами та іншими рабами «всесильного» Гітлера... Бадьоріше йдемо на береги чарівниці Зааль, сідаємо та захоплюємося красою Божої природи. Недалеко бибухають бомби й досконалять грішний світ... В повітрі дійсна весна. Гудять бджоли, перекликаються крилаті поети-співці... Імо хліб із цибулею та повертасмо додому при заході сонця. Вдома застав два милі листи від рідних усусусів.

Наш милий «гандик» Василь Ратич пише: Байройт, д. 18. 3. 1945.

Дорогий Князю!

З листа панни Лесі довідалися ми про Вашу нову адресу; а вслід за тим одержали також і Вашого листа, який витратив на дорогу лишень 10 днів. П-на Леся натякала на якісь прикроці, яких Вам не пощадила В. У. Як час дозволить, напишіть нам про те, що Вас зустріло, але знаємо з власного досвіду, що багатьом нашим відповідальним одиницям з верхівки не збувало на сердешності. Не беріть собі цього до серця.

Добре, що у свосму скитальстві знову потрапили на близьких знайомих, зокрема на П-во Червінських, яких прохасмо сердешно від нас поздоровити. Не знаємо тільки досі місця побуту п-ні Пилатової з дітьми.

Про В. Упр. у переїзді через Байройт я написав П-ні Лесі, але в її складі не було п. Ставового. Як тільки розвідаю про їхню адресу у Дра Заваликута (Станиця УЦК), зараз Вам перешлю.

Наш Ольо після 5-тєох тижнів відпоч. у Кіцбігель (Тироль) приїхав для операції руки (легка) сюди і тепер лежить у тут. «Люфтвафенлазареті». Фабрика наша не працює, а нас приділено на працю у військ. магазин. Тільки Люба дістав зайняття по-фаху у друкарні. Мешкаю далше на старому місці. Тут переїхали з Берліна п-во Кисілевські. Смйки остали в Берліні. З Див. писав до нас хот. Гудзії Вас. Він на відпочинку коло Грацу.

Щиро Вас вітасмо — уцілування руки Вп. Добр., прохасмо передати привіт для п. сотн. Хом'яка.

ГВРатичі з дітьми.

Наш любий «отець» Іван Вербяний пише із Шлякенберга:

«Дорогий Князю й Незабутній Шляфкамрате!

Пише мені наша Королева, що Ви разом з іншими членами нашого колишнього картоплепекельного гуртка та оселі в Чертежі одноголосно ухвалили, що добре булоби, якби я пристав до Вашого нового ЗГУРТУВАННЯ в Льотрі. Завжди ліну думками до Вас і радби на крилах якстїй до Вас відлетіти. бо дійсно у Вас і серед Вас під кожним оглядом відживби. Терплю більше морально, як фізично серед малокультурного окруження. Тут у мене фабрика перепон робити не буде (маю знайомих), бо й так що тижня когось редукують. А відносно «Арбайтсамту» в Амберзі (Амберг) добре булоби, як би Ви прислали мені якесь письмо від Себе (само собою по німецьки), а яке саме, то вже в тім Ваша князівська голова. Ще досі крутиться мені

в голові, хоч минуло вже 4 години, як я вперше прочитав листом Королеви з пропозицією виїзду до Льотри. На проходах і розмовах з Вами я дійсно відживби.

Уцілювання ручок Вашій Дружині, моїй Добрій і Незабутній співспекулянтці Угринисі Безгрішнісі і Вашій Донці Лесі.

Для мене зробіть, що зможете так, щоб я чим-скорше засів з Вами до нашої традиційної вагри й спік картоплю.

Щиро здоровлю Вас Ваш Іван В.»

Листом прочитаю завтра всім моїм «супутникам»...

Байройт (місто Вагнера, Баварія), 4. квітня 1948.

На сходинах співробітників «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС явилися: писар і скарбник Михайло Хом'як, хронікар Др. Роман Авдиківський, маляр і рисівник проф. Йосиф Бобинський, сот. Василь Дюг, інж. Аполінарій Осадца, Др. Михайло Гузар, припізнився поет і журналіст Василь Онуфрієнко.

Констатуємо, що гурток усусусів (сусусів) у Байройті лічить уже 28 членів, які в більшості беруть дуже активну участь у всіх українських громадських організаціях і приготують все можливе, щоб у Німеччині покликати до життя загально-стрілецьку організацію. Постановлено в роковини МАКІВКИ видати в постою «П.К.» УСС невибагливий журнал «САМОХОТНИК НА СКИТАЛЬЩИНІ». До праці зголосилися: Др. Михайло Гузар (М. Заренко), Др.

Р. Авдиківський (Малий Нестор), В. Чуйко, Князь УСУСУ, композитор проф. Іван Недільський, Йосип Бобинський, Володимир Кизима, Василь Онуфрієнко.

Хвилями йде жвава жартовлива гутірка, «натягають» один одного: Ромцьові Авдиківському пригадують вірш із журналу «Грім», що в ньому поміщено дотепну карикатуру А. Осадци й горду за яву Малего Нестора:

«Старий Нестор з Печер про події писав...
Я печеру нову у Байройті придбав...»

Усусусівському Дзядзьові М. Хом'якові:

«Всюди мусить бути рух, лад, порядок, чистий дух!
Бам, бам, бам! Кажу Вам — Смерть усім лінохам!»

Редакторів «Довгих Ух» В. Онуфрієнкові:

«Не в матурі с культура й не в культурі с натура,
А натурі без культури не поможе й три матури!
Тож дивіться, щоб культура була там, де є матура»...

«Злобний» Бобинський деклямує про неприяного команданта табору Дра Ценка:

«Я Лис, та ще й Микита, «ценькну» й раду
Звірятам, птицам, мухам дам!
Я воду пив з баюр і водопаду —
Кусав мене і рідний хам»...

Вічно задуманий усусус і сусус Володимир Матвіяс передав нам нове число «НОВИН» (ред. Др. Волянник). В них надруковано:

ЗАКЛИК «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» УСС: Пресова Кватирка Усусусів звернулася до редакції нашої газети помістити заклики в справі сумлінного збирання всяких історичних пам'яток, документів, спогадів, рідкі видання, різні й найдрібніші українські друки, афіші, стінгазети, летючки, листівки, світлини, малянки, карикатури, портрети, пісні, приповідки, жарти, замітніші предмети, рукописи, листування, протоколи й подібне та відсилати на тимчасове збереження для прийдешніх поколінь в безпечне місце за море, а саме до Осередку Української Культури й Освіти в Канаді. Адресуйте: Лібрари анд Музеум, Українціан Культурел енд едукейшенел Сентер, Р.О. Бокс 3093 Вінніпег, Ман. Канада.

Там зберігається чимала збірка Пресової Кватири Усусусів, що творить окремий відділ. Кому може не-

зручно туди посилати, або не має туди потрібних засобів, посилайте через Пресову Кватирку на адресу: Пресова Кватирка УСС-Байройт, Кемп Леопольд Казерне 15-33.

Пам'ятайте, що збережені тепер цінності української культури стануть насінням, з якого зійде оновлене і зміцнене українське життя.

«І не числом кріпкий народ, а духом єдності
[й любови,
Не знає лицар перешкод, бо жрець він творчої
[обнови».

(З дня 4. 4. 48. ч. 13 (26), Рік II.)

Минхен-Фрайман, 15. 6. 1948.

До 14. червня 1948. р. усусуси району Минхен-Фрайман не оформили ще своєї Станиці «Союзу УСС», хоча й вели досить інтенсивну працю у важніших ділянках громадського життя під проводом проф. Ю. Буцманюка.

Треба дійсно подивляти енергію і хист цього нашого мистця, що при своїх шкільних і малярських працях вмів знайти ще достатньо часу й хисту та засобів, щоб проявляти постійний рух у змаганнях за найкращу мету нації, що її намітили УСС ще перед вибухом першої світової війни.

На зазив Гол. Ради «Союзу УСС» проф. Ю. Буцманюк взявся з кількома меткішими усусусами до праці для влаштування Свята МАКІВКИ й на Фраймані. Не знеохочувався ніякими перешкодами від Таборової Ради, Команди Пласту, деяких химерних диригентів хорів, і навіть самих членів Ділового Комітету, які тільки парадували на списку ЗАПРОШЕННЯ...

Деяким одиницям приснилося мабуть, що вони, як усусуси, вже відспівали свою пісню, виконали найвище завдання і прибрали вигідну може для них назву: **бувші усусуси!**...

Ні! Хто раз став гідно в лави УСС, той не перестає бути ним, доки «ще журиться наша Славна Україна» і не вітас своїх дітей у **вільній рідній хаті!**

На неї стала зброя (кріси та гармати) визначають назву УСС! Їх діло — до кінця стояти на становищах з такою зброєю, яка в даних умовах тільки потрібна, корисна й доцільна в боротьбі за Українську Державу! Всіх усусусів і досі обов'язує дисципліна й дії з 1914-того Року Божого.

За вказівками нашого проводу всі усусуси повинні діяти з посиленою енергією саме в найважчу хвилину народу, щоб зберегти ціпку основу, що на ній у слушний час український народ зможе застромити гордий прапор князя св. Володимира Великого, гетьмана Мазепи, Шевченка, Петлюри, Вітовського, Коновальця...

Похиліться прапор, а то й упасти може, коли його встромити в болото чи гній, замість у здорову, приготувану сумлінно, основу!

Хто ж зрікся уже гордої назви УСС, хай сезне як дим, не як мертвий, бо ми сьогодні й мертвих лицарів кличемо на допомогу для державного прапора!

Свято МАКІВКА на Фраймані, що мало відбутися 5., таки відбулося 6. червня ц. р. під протекторатом Їх Ексцеленції Івана Бучка з такою програмою:

Панахида за поляглих УСС під проводом єпископа в год. 12-тій з участю всіх отців духовних, приярних у районі Минхену, УСС, СС, Комбатантів і таборян.

В год. 18-тій святочна Академія в театральній залі, що її невибагливо, однак зі смаком і дотепно вдекорував сам старшина, мистець Ю. Буцманюк. На білому тлі внизу відзнака УСС із 1914. року, посередині дата боїв на МАКІВЦІ, вгорі герб Української Держави.

І дійсно так удекорована сцена була неначе символом воляцького побуту УСС у Карпатах.

Оригінально вийшла перша частина програми.

Замість професійного чи іншого хору приявні на залі УСС заспівали давнім ладом чоловічу пісню «Гей у лузі червона калина».

Глибоко продуману, дійсно з усусуським темпераментом і повагою, вступне слово виголосив Генеральний Вікарій о. усусус Николай Вояковський.

Гарно вийшли стрілецькі пісні хору під орудою ніжного диригента Задорожного та сольоспіву І. Гинилевич і Л. Рейнарівича.

Гарячим привітанням прийняла зала виступ стрілецького композитора й письменника Романа Купчинського, який виголосив власну поему про МАКІВКУ.

На цю саму тему продеклямував свою поему поет Теодор Курпіта. Мило вражала його безпретенційність і щирість у висловах і в міміці.

Ред. Михайло Острозерха своєю короткою, однак змістовною доповіддю будив велику увагу слухачів. Захоплював він теж дзвінкою літературною мовою та природним прозорим стилем.

Свято закінчилося національним гимном, пройшло з чималим успіхом і залишило милий настрій у приявних.

Директори місцевих кооператив, «стара війна» — М. Кошак і П. Матійців — приймали своїх товаришів зброї багатим обідом і традиційними додатками...

У дійсно теплій родинній атмосфері провели усусуси з багатьох Станиць радісні хвилини на милій живій розмові зі спогадами про минуле та про друзів, які вже вповні виконали свій стрілецький обов'язок.

Дня 14. червня ц. р. відбулися Загальні Збори УСС, на яких оформилася вкінці і Станиця «Союзу УСС». Головою вибрали одногласно проф. Ю. Буцманюка, заст. М. Кошака, секретарем Р. Рондяка, скарбником П. Матійцева, бібліотекарем М. Угриня-Безгрінного.

Всі УСС у районі Минхена перебуває тепер 24. Загальні Збори постановили відбувати сходи всіх членів Станиці найменше раз у місяці та вимагали від Управи влаштувати для всіх таборян, головню для молоді, доповідь на тему «Хто це УСС»? за вільними вступами в театральній залі.

Кляйниці коло Гинцбурга, 21. жовтня 1950.

Єдина ще Станиця Братства УСС в Новому Ульмі з «Пресовою Кватирою» УСС бажають зробити ще одну пробу для об'єднання всіх військових організацій на європейському континенті, пригадуючи представникам військових організацій пророчистий відзив до сумління українців великого сина України, сл. п. В. Липинського: «Без єдності ви, Українці, всі загинете і ніколи своєї України не збудете!»

Пішли письма й до кращих представників української нації, щоб прислалися до дій усусусів, які бажають бачити АРМІЮ, єдину, свідому своєї мети, не поділену, не партійну, не «з-отаманену» — АРМІЮ ВСІЄЇ СОВОРОНОЇ, ЄДИНОЇ УКРАЇНИ!

Зі щирим захопленням читали усусуси письмо о. Дмитра Гната. який пише між іншим:

«До праці для України, для рятівання рідного народу, хоч як він невдячний і розхристаний, я все готов, йому віддаю й хочу віддати всі свої сили й життя. Мусимо любити той нещасний нарід, хоч він мерзаний анархією, отаманщиною і міліонними блудами. бо поза ним не маємо кого любити, не маємо для кого працювати... Думаю, що властиво в тому лежить найвищий і правдивий патріотизм, щоб любити свій нарід з усіма його блудами.

Тому й радію дуже, що вся «Достойна Стара Війна» все вмiє реалізувати ці великі ідеали в діла та старається збудити прищипану Україну скорше, заки збудить її ворог во вiрем'я люте. Я все був і є переконаний, що Україну остаточно збудить лише могутнє вояцьке слово: «Позір! У бій за нарід свій, за

волю України!» — а не нужденне квиління отамаників, які бавляться в політику й будову держави. На жаль недоля тих отамаників упала на Український Нарід у 20-тому столітті, в найлютіше вiрем'я, коли рiшатись буде доля України на тисячі літ, а може й на все. Дуже боюсь, щоб той гігантний змаг. ось-ось гряде, не застав нас розхристаних у хаосі отаманщини. Хоч у тім змагу Україна й висунеться на перший плян, можуть могутні цього світа перейти над нами, погруженими в хаосі, до порядку денного.

Тому на Вас, Дорогі Воїни України, найбільша надія. Хоч кричать всі угруповання за мнимою згодою під їхнім стягом, — а не спільним, за Вами найбільше право. Кричіть, кличте до всіх і поодиноких, що наспіла пора остання для України, щоб усі ставали під один український прапор до останнього рiшального бою за волю і нарід свій. Доки не вистигне у Ваших жилах кров, кличем і мечем босвим пропагуйте цей Україні зов!

На еміграцію в Канаді й Америці великої надії не покладайте. Це в більшості емеритовані патріоти. Еміграція, що попала в американський континент, ще більше маловартна як була в Європі. Чим раз більше втрачається ідеалів духа, а поклоняється ідолові мемони-долю. Подавляюча її більшість вартує лиш тільки, щоб вигинула як жида на пустині. Менша частка, а радше одиниці, дужаться й болять над сумною дійсністю. Надія на Вас, Дорогі Вояки, і силу в рідному краю.

Милосердний Господь хай благословить глибокоподумаче та спасенне діло!»

Новий Ульм, оселя. дня 30. травня 1952.

В оселі появилася сумна оповістка з хрестом у чорних обвідках такого змісту:

«Прийшла до нас спізнена сумна вістка з Англії, що наш Славний Товариш зброї Ілярій БАБУНІЯК покинув білий світ дня 1. квітня 1952. Р. Б., в годині 3-тій вранці, через розрив страдального серця на чужині.

Друга болюча вістка, що в Парижі, дня 24. травня ц. р. помер гарячий приятель Українських Січових Стрільців проф. Др. Зенон КУЗЕЛЯ, голова Наук. Тов. ім. Тараса Шевченка.

ПАНАХИДА за обох СЛАВНИХ ПОКІЙНИКІВ у неділю, дня 1. червня ц. р. в українсько-католицькій церкві (Гренцлягер), в годині 11,30 перед полуднем.

Прохасмо УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН взяти живу участь у спільній молитві.

«П.К.» Українських Січових Стрільців

Новий Ульм, дня 5. 6. 1953.

Сьогодні прийшло письмо від нашого милого Владика і Князя, Архієпископа Івана з датою — Рим, дня 29. травня 1953:

«Слава Ієсусу Христу! Вповажаний і Дорогий Пане Професоре, сердечно дякую Вам за цінне письмо з 7. травня ц. р. і за залучену Вашу доповідь виголошену в Санаторії в Гавтінгу з нагоди 38 річннці кривавого бою наших славних УСС-ів на горі Маківка.

Рівнож прошу передати мою сердечну подяку всім учасникам цього торжества в Гавтінг за їхні шпiрi привіти для мене.

Згадуючи славні подвиги з історії наших незабутніх УСС-усів, всі ми з особливим подивом згадуємо всіх учасників того бою, а зокрема тих героїв, що впали на полі слави й любови до свого народу.

Вправді, сьогодні, там на рідних землях, відвічний ворог українського народу, не дозволяє на всенародні молитви на могилах поляглих стрільців. За те ми тут на чужині молились й молимося за них, з особливою ревністю, зокрема підчас Зелених Свят,

благаючи Милосерного Бога, щоби вже скоро дав волю нашій любій Батьківщині, за яку гинули і гинуть найкращі сини українського народу.

Щераз з цілого серця благословлю Вас, Дорогий Пана Професоре, усім добром, відданий у Христі Господі брат і слуга ІВАН Асп. АВ.

Постій «П.К.» УСС — 7. 6. 1953.

Сьогодні принесла пошта американську «СВОБОДУ» а в ній прегарна, дружня, довша згадка проф. Дра Костя Кисілевського про сл. п. нашого дійсного побратима **Василя Ратича**, співробітника «П.К.» УСС у Байроїті, на скитальщині, від 1946 Р. Б. Народився 26. квітня 1888. р. в селі Вербичі, Бобрецького пов. (Західня Україна), в сім'ї вчителя. Гімназію закінчив у Бережанах 1906. р. Налезав до організації (тайної) молоді «Молода Громада». З вибухом першої світової війни зразу зголосився в лави УСС-ів і ділив їх долю зі своєю дружиною, нашого Гандзею Дмитерко, до ліквідації УГА. Університет закінчив у Львові. Спершу вчителював у бережанській гімназії, потім аж до 1944. р. в Рогатині, де був якийсь час і директором та інспектором. Визначався надзвичайною працьовитістю, лагідною вдачею, релігійністю й небуденним характером. Між молодію і старшим громадянством був щирим АПОСТОЛОМ братньої української любови, рідним прощав усякі промахи за виїмком зради України. «П.К.» УСС під видом Вид. «ЖУРАВЛІ» в Рогатині назвала його «Рідним Гандиком», що й прийнялося негайно в рогатинщині. До ЗДА виїхав із сім'єю 1949. р. Заснув у Бозі 12. травня 1953. Р. Б., похований у Нью Бронсвіку. Вічна Йому пам'ять!

Постій «Пресової Кватири» УСС, дня 9. червня 1953.

Сьогодні вислали на адресу СПІЛКИ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ НА ЕМІГРАЦІЇ (СУЖ) у Мінхені письмо такого змісту:

«З приводу смерті сеньора українських журналістів і почесного голови, визначного політика, непохитного українського патріота і щирого друга УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО ВІЙСЬКА (усусусів і сусусів) висловлюємо СПІЛЦІ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ НА ЕМІГРАЦІЇ, родині покійного та його вірним співробітникам і приятелям наше глибоке усусуське співчуття.

З іменем сл. п. Д-ра **СТЕПАНА БАРАНА** в'яжуть нас найкращі спогади з ранньої боротьби за волю і честь всієї України ще від перших сміливих виступів студентських організацій у Львові і Січєй, що стали основою УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО ВІЙСЬКА 1914. Року Божого.

З жалобним усусуським поклоном! За Президію і співробітників «Пресової Кватири» УСС: Володимир Боярин — г. секретар, Микола Угрин-Безгришний — орудник, Іван Стахів — секретар і скарбник на Европу.

Постій «П.К.» УСС, дня 27. червня 1953.

Сьогодні прийшла до нас сумна вістка про смерть сердечного друга УСС-ів і члена УВО на Опіллі сл. п. Олександра **Марусина**. Прожив 58 літ. Похоронений на кладовищі в Гавтінгу-Німеччина. Вічна Йому пам'ять!

Постій «П.К.» УСС 30. червня 1953.

Багато з наших співробітників і приятелів у своїх письмах підкреслюють свій гнів на деяких редакторів українських часописів, які перекручують традиційну історичну назву найстаршої, культурно-музейної, січово-стрілецької організації (1914) «ПРЕСОВА КВАТИРА» УСС за нім. словом «Квартір» на московський лад «Квартира».

Слова «квартира», «квартирувати» вже давним давно **зукраїнізовані** нашим народом без літери «р», яка вражає українське вухо своїм різким звуком,

як і такі слова: гастролірувати, компонірувати, телеграфірувати, командірувати...

Українська народна мова не терпить цього «ір» (телефонувати, компонувати, командувати) тому й командант не командир, командування).

До речі — слово «квартира» — це не московське, ні німецьке, а міжнародне та походить від староримського (латинського) слова: «кваттуор». Годі мішати його з словом «кварта»...

Деякі редактори усторичну назву Українські Січові Стрільці пишуть з малої букви — січові стрільці...

Постій «П.К.» УСС, дня 20. липня 1953.

На мої письма, що в них я поділюся думками Славного Товариша М. Дуди, зо співробітниками «П.К.» УСС, більшість не погоджується творити якесь нове молоде **товариство**, понабирати до нього хлопчиків, подягати їх у мазепинки та ще й назвати їх УСС-рекрутами...

Зараз повстало б питання, хто має в тому товаристві головувати та яка «партія» буде цьому патронувати...

Усусуси передали молодому поколінню свою традицію (мазепинки), свою **Ідею** (збройну визвольну боротьбу), свій культурний дорібок (стрілецьку пісню і **легенду**) вже давно. УСС були (і ще одиниці з недобитків останнього Куреня чи останньої Сотні й посьогодні с, доки живуть!) сдиною **неповторною** появою в недавній Історії України. Не можна на те місце, до того в нинішніх розхристаних еміграційних умовах утворювати якоїсь невдачної пародії **того**, що було ще так недавно таким **величчям** виявом Духа Непоборної Нації...

Безумовно майбутня верховна Влада Української Вільної Держави може своїй гвардії надати почесну назву: **Гвардія УСС** — для пошанування пам'яті дійсних колишніх УСС. Але це вже не буде те саме!...

Постій «П.К.» УСС, дня 20. вересня 1953.

Широка дивна кампанія в українській пресі проти святкування **МАКІВКИ** на еміграції родить в мені й моїх співробітників може й грішні міркування... Всі ми пересвідчені, що про національні свята рішатиме український народ у своїй **ВІЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ**, а не деякі журналісти, які не вміють знайти корисніших тем на сучасну важку хвилю...

Не дуже боліла б нас писанина панів Степових, Гу-дих, чи інших «міністрів української пропаганди» на еміграції, коли б вони щиро виявляли свої думки, навіть без сумлінного простудювання історії УСС, на рідних землях, не між чужинцями, не серед розсвареної, розложеної ворожими агентами і своїми політичними недоуками й сибаритами, плитко-розполітикованої, амбітної, грубим матеріалізом зараженої, псевдо-амбасадорської, української, сорокатої еміграції.

Чи може дати така писанина будьяку користь українському молодшому поколінню на чужині? Для кого сьогодні потрібні такі наївно-дитячі питання, чи святкувати нам (навіть найчастіше, бо на скитальщині поправді рідних шкіл не масо) пам'ять лицарської слави в боях із брудною, імперіалістичною Москвою, чи її посестрою «моцарством із ласки Риги сиріч Кремлю»?...

Може не дуже дивуватися такій писанині, коли її творять анальфабети-неуки, або свідомі вороги-яничари українських визвольних змагань.

Давні римляни в таких випадках кричали б на ціле горло: «Куї боно»?!

Прикро мені дуже, одначе повинен записати в нашу хроніку може й загарячі думки наших співробітників і приятелів:

«В деяких, навіть поважніших українських часописах появляються редакційні статті з багатомовними наголовками (по-жидівськи: з а головками):

«Толерантність», «Небезпечні оратори», «Державна рація», сповнені мелодій (зо старих виграних уже платівок) до слів «Мир вам браття», «Де згода в родині» і т. п., повні прикладів із американського життя. Дарма, що американці мають свою могутню державу зо всіма атрибутами державної влади та з різними дослідними комісіями й цілим відповідним апаратом і — помімо всісі демократичної толерантності — вміють пришпилити всяких своїх державних і національних шкідників; і що найважливіше, мають упорядковану свою політику. Їхні партії (а їх усього дві чи пак півтретя!) — це партії чисто державницькі. Ніякого порівняння (порівнювання) не може тут бути до забагненої та затросної чужими ворожими токсинами (— доктринами, вибачайте, будь ласка!) української еміграційної калабані!...

До цієї рідної «калабані» поналазило тепер усяких чужих ропух та всякого гаддя з ворожих — шостих, сьомих, восьмих чи дев'ятих колон...

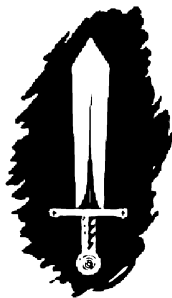
А наші рідні «жаби» та всякі плазуни їм-захлистуючись від позиченої «мудрости» — согласно акомпаніюють у тому заглушливому вереску, що ним вороги хочуть убити чи хоч приглушити нашу національно-історичну традицію, основу й корінь нашої національної окремішности та наших аспірацій до державної самостійности. **Ворог** — один і той сам (головний, крім різних поменших, побічних із других «сусідоньків добрих») — **Москва!** Ми не розрізняємо двох Москов, червоної від — ніби другої, протилежної першій — білої чи пак чорносотенної, чи пак «народньо-демократичної» Москви. Теж не розрізняємо «добрячого», «братнього» і т. д. московско-русского народу (мовляв, у нічому невинуватого!) від його правителів-верховодів, колись царів, а нині большевицьких комісарів. Також не признаємо назви і поняття: — Росія, російський народ, росіяни- як тотожного з означенням — Москва, москвини, москалі. Хто з українців ці назви й поняття мішас та вважаєс рівнозначними- той-може й мимовільно -шкодить українській справі. Те саме з терміном — «всликоруський» (чи пак — «врусський»; дивогляд, який можна останньо стрінати в українській пресі!) Виходило б, існує тоді й — мало-русський —, а про це їм саме й ідеться... «Росія, російський, росіянин» — це такий самий викладник московського імперіялізму, як ним колись був термін: Австрія, австріяки, австрійський народ — для німецького імперіялізму (Дранг нах Остен) і різних малих імперіялізмів, які під його плащиком вилягались: польського, чеського, мадярського, румунського і т. д.). Це те саме, що недавно викований большевиками — на зміну саме термінові «російський», (який уже не брався, бо різні підмосковські

народи усвідомили собі свою національну окремішність у часі революції) — термін — **советський** (народ). Всі ці «штуки» на те, щоб помалу витиснути, а що найменше викривити та знівелювати значення — **український**. Бо ж немає Росії (московської імперії) без України. Ось і причина усього клекоту в нашій емігрантській калабані та масового наїзду до неї чужого гаддя.

Тільки вороги української нації бажать знищити традицію української визвольної боротьби — від Маківки, Усусусів і Коновальця починаючи; **скомпромітувати** перед очима світу українську справу всякими Хвильовими та їм подібними, що їх ставиться поруч із **Петлюрою**; **викинути** з «пантеону» навіть і **ПЕТЛЮРУ**, (не тільки Коновальця!) — а рідні «жаби» потакують: «ква-ква» — заколисати загал і відвернути його увагу від усього мелодіями: «Мир, вам, браття», «Де згода в родині» і т. д. і т. п. ... (ЗДА).

«Треба лише ствердити правду, що шлях до волі кожного народу, який ним ішов, був тернистий. Не ми одні українці йшли таким шляхом, але й інші народи так робили. Це повинен був собі усвідомити п. Степовий та його поплентачі, коли писав свою статтю про УСС і бої на Маківці... (Бельгія).

«Щиро Вам дякую за письма «ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ» і за «Український Прометей». Подивляю Еашу енергію і терпелівість у «САПІЕНТІ САТ». Та при тім питаю себе, чи то буде вже такий останній, чи може прийдуть по ним іще й степовики правдиві... По всіх провахах життя нашої емігранції, можна вносити, що так. Дай Боже, щоб я помилявся, але не треба бути пророком, щоб в одну тиху вечірню годину пересвідчитися, що при теперішній нашій творчості немає при чім духом відпочати. Кожний на свій лад пробус робити переоцінку національних як і інших вартостей і плюгавить все своїм сквершим язиком. Чому й нащо? Думаю, що тільки так може звершитися містерія нашого рабства. Раби мусять наперед оплюгавити кожную слятість, здоплати її, щоб потім витягнути її з болота і цілувати на вівтарі святости. Це прикмета всіх рабів. Містерія Голготи повтаряється! Колись тяжко покарали Прометея боги тільки за те, що він без їх відома дав людям іскру святого вогню, щоб зробити їх щасливими. А нині? Нині «Український Прометей» може безкарно роздавати національну отруту п. Степового не на щастя, а на загибель народу! Чи не переоцінка це вартостей, коли замість заповідженої «політики, економіки, культури і т. д.» «Укр. Прометей» подас історичну брехню? Кожний злочинець має щось на своє виправдання, але, що має на це «УКР. ПРОМЕТЕЙ»? Крадіж прометейських риз!»... (Франція).

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Не жалуйте земляцьких дружніх жертв на «ПРЕСОВИЙ ФОНД УСС»!

Посилайте на адресу:

Іван СТАХІВ,
Gauting b. München, Germany.

*

Збираємо й містимо твори, які мають тісний зв'язок із визвольними змаганнями УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (спогади, оповідання, записки, хроніку, пісні, вірші, сатири, жарти, нариси тощо).

Не цікавимося ніякими скитальсько-еміграційними сплетнями, ні безплідною полемікою і йдемо шляхами тих воїнів, які недавно вчилися в холоді й голоді всяких істин, своїх і чужих, і не витрачали часу на переоцінку національних та інших

вартостей і не плюгавили рідних по крові своїм скверним язиком. Знали вже прекрасно, що раби мусять наперед оплюгавити кожную святість, щоб потім витягнути її з болота і цілувати на вівтарі святощів. А це ж і прикмета всіх рабів. Містерія Голготи саме в них повтарається частіше!

Пішли батьки зо синами й донями кров'ю і залізом мостити шлях до ВОЛІ на могутній поклик великих Синів-романтиків: Тараса Шевченка й Івана Франка та їх вірних і благородних учнів.

Пішли на кровавий тан свідомі віками провіреної ІСТИНИ, що хто не цікавиться діяльністю і змістом життя своїх попередників, тому — річ ясна — не має чого від них вчитися!..

Наш журнал стояв і стоятиме на основах Великої Ідеї Українських Січових Стрільців (УСС і СС) із 1914. Року Божого.

Переписка Редакції

Михайло Хом'як. — Через недостачу сподіваних більших жертв на «ПРЕСОВИЙ ФОНД УСС» зменшили ми об'єм нашого ювілейного журналу-альманаху. Ваш цікавий і дуже цінний спогад піде в найближчі числа журналу «В.П.К. УСС», який появлятиметься вже періодично.

Михайло Дуда. — Покищо довгих статей, хоч і дуже цікавих, на сучасні теми, містити не можемо. Мусимо виждати й вірити, що «П.Ф.УСС» збільшатиметься з кожним місяцем. Тоді збільшимо значно об'єм журналу.

М. У. — Нарікаєте на «низи» наші, що вони вальють основи української державности й не шанують нашої духової еліти. Ми шанували й шануватимемо погляди всіх наших співробітників і прихильників, коли вони будуть кращі від наших. Фальшивих амбіцій у нас не було й не буде!

Поки не прийдемо до повного порозуміння, поділимося з Вами теж і думками більшости наших співробітників. Вони пишуть, що годі збагнути, хто нині — в рядах нашої емігрантщини «низи», а хто «провідна верства»... Силюю обставин багато нашої колишньої духової еліти скотилось «у низ», в сіру масу. Наступила матеріальна переоцінка цінностей...

Але, чи вважати можна провідною верствою отих усяких спритних мальованих «магістрів» від темних кооперацій і їх ліквідацій, усяких ледарів — вихопнів, що зуміли в загальному хаосі вихопитись зручно на президіяльні стільці всяких еміграційних «шановних» установ й інших «централ», чи тих усіх — з «божої» ласки — (в)-полі-тик-ів і т. д., чи «достойних» інформаторів і формувачів прилюдної опінії тих саме — «низів» на сторінках нашої емігрантської «преси», чи кого.

Вищих талантом, таланом і розумом нині ніхто не признає, а всякий дурак на якомусь «фотелі» чи з якимось «портфелем» буде вимагати для себе пошани й послугу навіть і від дійсних УСУСУСІВ, хоч і видко, як він руйнує та ліквідує вже не якусь там табору кооперативу чи іншу «централу», але самі основи української державницької ідеї і сталщини, рис могили та розкидас кістки борців за цю державність.

Не низи валили нашу державність, а завжди т. зв. «провідна верства», яка не стояла на висоті завдання. А низи саме потім ту державність самотужки відбудували. (Козацтво

вийшло з «низів», Шевченко вийшов із найнищих «низів» і т. д.).

І тепер українську державність може ще раз врятують колись наші «низи», але ніколи емігрантська «провідна верства»!

В. М. — Питаєте, звідкіль наші «мовознавці» взяли, чомусь немиле для Вас, слово «кривавий»? Ми визнавали й визнаємо й сьогодні з Вами закон «Ікання» — заміну «О» в «І» в українській мові, але не «закон» «И-кання» заміну «О» в «И»!). Але ж нам усім відомо, що «вуйко-ведмідь» знає, чим пахне КРОВ, ось Вам і «кривавий» — (може бути так само добре), ба тільки так — (від слова: — кривий), — значить не цілком КРИВИЙ, а трошки кривавий. Нпр. — чорний — чорнявий, сивий — сивавий, білий — білявий і т. д.

Щиро дякуємо Вам за цікаве письмо на тему нашої емігрантської мови. Будемо обережніші й не забуватимемо про мову народу, навіть про правопис, що їх винесли ми з рідних земель недавно. З деяких причин змінємо у спогадах усусуське вживання слів «козацькую забаву» на «ВІЙНУ» тому, що наші недруги не розуміють у нинішній зматеріалізованій добі усусуської романтичної мови, або не хочуть її розуміти, але чіпляються кожного словечка, щоб нас осмішити та обменшити нашу роллю в історії України. Всім тверезим мабуть ясно, що на усусуських недобитків іде тепер зорганізований концетричний наступ керований зручно «вуйковою-ведмежою» лапою, бо ми (зокрема П.К.УСС) даємо постійно докази, що УСС ще є, і живуть та діють, і «ще живе стрілецька Слава», так нелюба йому та його всім прихвостям — свідомим і невідомим із наших «землячків» (навіть тих, які рекламують себе, як гурра — патріотісімі!..

Часто тепер у середовищах нашої безкритичної юрби можна почути: «Усусуси (Сусуси) не були ніяким військом! Вони тільки бавились у військо!»

«Рідних братів, панімасш, мордували, Тимох і Нечипорів наших усяких на австрійських багнетах піднімали — так собі — для «забави», — Каїни, братовбивці, Христопродавці, сукіні сини прокляті. Ізза отої їхньої «забави», — будь вона проклята разом із ними, ми й досьогодні отут на чужині страдасмо. А так, удома спокійненько жили б, Бога та царя-батюшку православного славили б...»

Чомусь то наші деякі «генерали» й «полковники» у своїх спогадах із служби в царській армії, з високими «гіоргієвськими» відзначеннями за вірну службу «царю і атечеству» та за хоробрість у боях не за Україну, а за її ката, любуються такими висловами — «наша» частина, «наш» вояк, «наші» позиції і т. д. Багатомовне це «наш», «наші»... Можна декому не дивуватися писанням «степових» в українській пресі...

Усусус-Державник. — «МОТОВИЛІВКУ» містимо в цілості без ніяких змін у тексті, бо це вірний спогад очевидця з його думками, мріями й пересвідченнями в тому часі. Осудить колись «МОТОВИЛІВКУ» об'єктивна історія наших визвольних змагань, а ми ще заблизько стоїмо від подій, і не нам суддями бути!...

Заміняємо тільки деякі нерідні слова на рідніші: обоятний на — байдужий, командир на — командант, тому й слово «командування», не «командирування» (за моск. правоп. і мовою), різниця на — ріжниця (в різниці ріжуть волів...), після певного часу на — за деякий час (є певні й непевні часи...).

Ми досить часто на рідних землях дискутували з нашими рідними сусусами про МОТОВИЛІВКУ. Всі були пересвідчені, що били й нищили загрозу для самостійності України, били «біло-гвардійців», і пристрасно вигуквали: «Як нам хто докаже, що найшовся колинебудь в історії хоча один москаль, який справді щиро й безінтересовно боровся та віддав свою кров і життя за вільну, національну українську державу (хай і гетьманську нового чи давнього зразка), то ми скапітулюємо, відречемося прилюдно Мотовилівки та своєї участі в ній і в рядах Січових Стрільців, київських чи біло-церківських узагалі та покутуватимемо до кінця свого життя, — молитись і постити за душу оцього «українофільського» сина московського народу. Нам, нажаль, досі такий осібняк невідомий, і тому не поділяємо симпатій декого з наших провідних земляків до «братнього» московського НАРОДУ!!!»

Короткі статті на тему української літературної мови міститимемо в найближчих числах нашого журналу.

В. Моклович. — Доручення виконали негайно. Ожидаємо Ваших спогадів із життя і дій рід-

них Січових Стрільців у Дніпровій Україні.

Іван Коцур (наше «Живе Срібло») — Щиро дякуємо за два дуже цінні письма. Погоджуємося з Вашою думкою, що наші люди не дуже то радо видають гроші на рідні часописи, голвно ті, які заробляють...

Президія «П.К.» УСС постановила не роздроблюватись і всю снагу, здоровля і час присвячувати тільки працям своєї старої організації. Ще раз по-дружньому кличемо до Вас: «Пишіть бодай коротенькі спогади про недавні славні, радісні та і сумні дні!»

І. Паньків. — По-стрілецьки дякуємо за пам'ять і дружню волю ще колись написати. В Новому Ульмі покищо української килимарні немає, тому годі дістати взори...

Згодом зрewanжуємося за дуже цінну й милу світлину «Сходини Станиці УСС у Новому Ульмі, 15. 8. 1950, год. 19.»

Г. К. — Гарний спогад про «ЛОПАТЕНЦУГ» уже маємо в течці. З пісні пригадаємо Вам деякі строфи:

Чи на квартирах при бабах, чи в Мрочка при забаві,
Сидить стрілець наш січовий в гуморі та й у славі...

Пякове їдять по містах, згортають срібло й злото,
А ми, нещасні бідаки, згортаємо болото...

Гарматні кулі не страшні, ані велика бочка...
„Алярм“ — як крикнуть, — а ми всі стаєм на збірці в Мрочка...

І. П. — Ми прийшли до висновку, що таки є чимала ріжниця в думках, що їх висловлюєте в дотепнім, дружнім і дійсно побратимським письмі: «Я хочу бути кошовим, і так міркую»...

«Ми хочемо кошового, і так міркуємо»... Не прийняті для друку твори відсилаємо на збереження до Канади (Культурний Осередок у Вінніпезі).

Гр. П. — На рідних землях ми твердо вірили: «Один Бог, один Шевченко, один Франко, одна УКРАЇНА!» На основі двох друкованих листочок із Дітройту а) «700-ліття ЛЬВОВА і 35-ліття Листопадового Зриву» б) «ЛИСТОПАДОВЕ СВЯТО та 700-ліття ЛЬВОВА». Перше Свято в неділю, 1. 11. 1953. р. в годині 3-тій попол. Вступ за добровільними датками. Друге Свято в неділю, 1. 11 1953, год. 3,30, вступ на залю за програмками у висоті 1 амер. дол., треба нам поневолі бодай вірити, що є дві України... Таки годі не вірити, що кремлівські агенти мають великі успіхи (Дівіде ет імпера!).